

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

131333

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM BİRİMLERİNDE
DIŞ MEKAN TASARIM İLKELERİ

Özgün ERDEM

PEYZAJ MİMARLIĞI ANABİLİM DALI

ANKARA
2003

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

131333

Her hakkı saklıdır

Yrd. Doç. Dr. Ekrem KURUM danışmanlığında, Özgün ERDEM tarafından hazırlanan bu çalışma 04/04/2003 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı'nda yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. E. Murat YAZGAN

Doç. Dr. Gelengül HAKTANIR

Yrd. Doç. Dr. Ekrem KURUM

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Prof. Dr. Metin OLGUN
Enstitü Müdürü

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM BİRİMLERİNDE DIŞ MEKAN TASARIM İLKELERİ

Özgün ERDEM

Ankara Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ekrem KURÜM

Bu çalışmada okul öncesi eğitim kurumlarının dış mekan tasarım ilkelerinin saptanması amaçlanmıştır. Öncelikle okul öncesi çağı çocuklarının sosyal, bedensel, duygusal, bilişsel ve hareket gelişimleri incelenerek, yapılacak düzenlemelerde birincil kullanıcı olacak olan çocuk tanınmaya çalışılmıştır.

Okul öncesi eğitimin ve oyunun çocuk gelişimine büyük katkısı olduğu araştırmalar sonucunda saptanmıştır.

Okul öncesi eğitim kurumlarında dış mekan kullanım alanları, bahçede kullanılan oyun aletlerinin özellikleri ve seçiminde dikkat edilmesi gereken hususlar ile bitkisel materyalin seçimi ve kullanım amacı peyzaj mimarlığı yönünden ele alınarak irdelenmiş ve bu konularda çeşitli öneriler oluşturulmuştur.

2003, 84 sayfa

ANAHTAR KELİMELEER: Okul öncesi eğitim kurumları, oyun alanları, dış mekan tasarımı, oyun materyalleri.

ABSTRACT

Ph.D. Thesis

OUTDOOR DESIGN CRITERIA FOR
PRESCHOOL EDUCATION CENTERS

Özgün ERDEM

Ankara University
Graduate School of Natural and Applied Sciences
Department of Landscape Architecture

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Ekrem KURUM

In this study, it has been aimed to determine the principles of exterior place design of preschool education centers. Examining the social, physical, emotional, cognitive and motor development of preschool children, it has been tried, in the modifications to be made, to distinguish children as the premier user.

It has been recognized as a result of researches that preschool education and games have paramount importance in child development.

Exterior place settings in preschool education institutions, the principles in respect to the characteristics and choice of plants have been checked in terms of landscape architecture and some proposals have emerged in these fields.

2003, 84 pages

Key Words: Preschool education centers, playground, outdoor design, play materials.

TEŞEKKÜR

Okul öncesi eğitim kurumlarının dış mekan oyun alanlarının tasarlanmasında ve bitkisel düzenlemesinin yapılmasında dikkat edilecek hususlar bu çalışmada saptanmaya çalışılmış, çocuk gelişimini destekleyici mekanların oluşturulması için bazı öneriler geliştirilmiştir.

Bana araştırma olanağı sağlayan ve çalışmamın her safhasında yakın ilgi ve önerileri ile beni yönlendiren danışman hocam, Sayın Yrd.Doç.Dr. Ekrem KURUM (Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi)'a, yardımlarını gördüğüm arkadaşım Peyzaj Mimarı Sayın Mehpere BOZAR'a teşekkürlerimi sunarım.

Özgün ERDEM
Ankara, Nisan 2003

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR.....	iii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	vi
ÇİZELGELER DİZİNİ.....	vii
1. GİRİŞ.....	1
2. OKUL ÖNCESİ ÇOCUĞUNUN TANINMASI.....	2
2.1. Çocuk Kimdir?.....	2
2.2. Çocukluk Döneminde Kritik Yaşlar.....	2
2.3. Özel Eğitime İhtiyaç Duyan Çocuklar.....	3
2.4. Çocuğun Gelişim Evreleri.....	4
3. ÇOCUK VE OYUN.....	6
3.1. Oyunun Çocuk Gelişimine Etkisi.....	7
3.1.1. Oyunun bedensel değeri.....	9
3.1.2. Oyunun iyi edicilik niteliği.....	9
3.1.3. Oyunun eğitimsel değeri.....	9
3.1.4. Oyunun toplumsal ve ahlaki değeri.....	10
3.2. Yaşlara Göre Oyunda Görülen Farklılıklar.....	10
3.3. Oyuncanın Eğitimsel Önemi ve Oyun Malzemeleri.....	12
4. OKUL ÖNCESİ EĞİTİM.....	14
4.1. Okul Öncesi Eğitimin Gerekliğini Ortaya Çıkaran Faktörler.....	14
4.2. Okul Öncesi Eğitimin Amaçları.....	15
4.2.1. Çocuğun benlik kavramının gelişimine ilişkin amaçlar.....	16
4.2.2. Çocuğun bilişsel gelişimine ilişkin amaçlar.....	16
4.2.3. Çocuğun bedensel gelişimine ilişkin amaçlar.....	17
4.2.4. Çocuğun sosyal ve duygusal gelişimine ilişkin amaçlar.....	17
4.3. Çocuk Gelişiminde Okul Öncesi Eğitim Kurumlarının Yeri.....	18
4.4. Türkiye’de ve Çeşitli Ülkelerde Okul Öncesi Eğitim Uygulaması.....	18
5. MATERYAL VE YÖNTEM.....	20
5.1. Materyal.....	20
5.2. Yöntem.....	20
6. ARAŞTIRMA BULGULARI.....	21
6.1. Okul Öncesi Eğitim Kurumlarının Fiziksel Özellikleri.....	21
6.1.1. Bina.....	21
6.1.2. Bahçe.....	22
6.2. Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Açık Hava Oyun Alanı.....	23
6.3. Açık ve Yeşil Alanların Çocuk Yönünden Değeri.....	24
6.3.1. Açık hava oyun alanlarının bedensel gelişim ve hareket gelişimine etkisi.....	25
6.3.2. Açık hava oyun alanlarının bilişsel gelişime etkisi.....	25
6.3.3. Açık hava oyun alanlarının sosyal – duygusal gelişime etkisi.....	26
6.4. Planlanmış Oyun Alanı İçin Yer Seçimi.....	26

7. OKUL ÖNCESİ EĞİTİM KURUMLARINDA DIŞ MEKAN OYUN ALANLARININ PLANLANMASI.....	28
7.1. Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Çocuk Oyun Alanı Planlanırken Dikkat Edilmesi Gereken Özellikler.....	28
7.2. Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Çocuk Bahçesi Tasarımı.....	29
7.3. Dış Mekanda Kullanılan Materyaller ve Taşınmaları Gereken Özellikler.....	30
7.3.1. Döşeme ve tekstür.....	30
7.3.2. Dış mekan oyun aletleri ve materyalleri.....	31
7.3.3. Bitkisel materyal.....	54
7.3.3.1. Bitkisel materyalin kullanım amacı.....	54
7.3.3.2. Bitkisel materyalin kullanımında dikkat edilecek hususlar.....	55
7.3.4. Özel eğitime ihtiyaç duyan çocuklar için hazırlanan dış mekan tasarımında dikkat edilmesi gereken hususlar.....	71
7.3.5. Dış mekan oyun alanlarındaki kazalar ve güvenlik önlemleri.....	71
7.4. Ankara İli Belediye Sınırları İçerisinde Bulunan Anaokullarının Dış Mekan Oyun Alanları Yönünden İncelenmesi.....	74
8. SONUÇ.....	76
8.1. Okul Öncesi Eğitim Kurumlarının İç Mekan Düzenlemesi İle İlgili Öneriler....	77
8.2. Okul Öncesi Eğitim Kurumlarının Dış Mekan Düzenlemesi İle İlgili Öneriler..	77
8.2.1. Dış Mekan Oyun Alanları ve Oyun Materyalleri ile İlgili Öneriler.....	78
8.2.2. Dış Mekanda Bitkisel Düzenleme İle İlgili Öneriler.....	79
KAYNAKLAR.....	82
ÖZGEÇMİŞ.....	84

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 6.1. Bir anaokulu binasında binanın bölümleri arasındaki ilişki.....	21
Şekil 6.2. Örnek bir anaokulu planı.....	27
Şekil 7.1. Metal salıncak görüntüş	33
Şekil 7.2. Metal salıncak plan	33
Şekil 7.3. Salıncak çeşitlerine örnekler	34
Şekil 7.4. İkili salıncak örneği	34
Şekil 7.5. Örnek bir tahterevallinin ölçüleri	35
Şekil 7.6. Ayarlanabilir tahterevalli	36
Şekil 7.7. Hayvan figürlü tahterevalli örnekleri	36
Şekil 7.8. Dörtlü hayvan figürlü tahterevalli	37
Şekil 7.9. Kaydırak	38
Şekil 7.10. Düz, helezon ve tüp kaydırdan oluşan oyun aleti görüntüş ve planı	38
Şekil 7.11. Düz ve helezon kaydırak örneği görünüm ve planı	39
Şekil 7.12. Kaydırak örneği görünüm ve planı	40
Şekil 7.13. Kaydırak örneği görünüm ve planı	41
Şekil 7.14. Düz ve helezon tüp kaydırdan oluşan bir oyun aletinin görünüm ve planı	42
Şekil 7.15. Kaydırak örnekleri görünüm ve planları	43
Şekil 7.16. Kaydırak örnekleri görünüm ve planları	44
Şekil 7.17. Kaydırak örnekleri görünüm ve planları	45
Şekil 7.18. Kaydırak örnekleri görünüm ve planları	46
Şekil 7.19. Ahşap oyun aletlerine bir örnek : Ahşap oyuncak tren	47
Şekil 7.20. Ahşap oyuncak tren için örnek ölçüler	47
Şekil 7.21. Oyun kulübesi görüntüş	48
Şekil 7.22. Oyun kulübesi kesiti ve planı	48
Şekil 7.23. Kombine oyun birimi görüntüşü	49
Şekil 7.24. Kombine oyun birimine bir örnek	49
Şekil 7.25. Düz kaydırak, tüp kaydırak ve komando köprüsünden oluşan kombine bir oyun biriminin görünüm ve planı	50
Şekil 7.26. Kombine oyun grupları görünüm ve planları	51
Şekil 7.27. Kombine oyun grupları görünüm ve planları	52
Şekil 7.28. Tırmanma araç-gereçlerine örnekler	53
Şekil 7.29. Chaenomeles japonica.....	62
Şekil 7.30. Cornus alba.....	63
Şekil 7.31. Forsythia intermedia.....	63
Şekil 7.32. Prunus serrulata.....	64
Şekil 7.33. Ligustrum vulgare.....	65
Şekil 7.34. Berberis thunbergii.....	69
Şekil 7.35. Cotoneaster horizontalis.....	69
Şekil 7.36. Viburnum opulus.....	70
Şekil 7.37. Lonicera tatarica.....	70

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 3.1. Çocuğun gelişim ve ilgi alanları ile bunlara uygun araç-gereç ve etkinlikler	11
Çizelge 7.1. İlköğretim okul bahçelerinde önerilen bitkiler.....	60
Çizelge 7.2. İlköğretim okul bahçelerinde kullanılmaması gereken bitkiler.....	68

1. GİRİŞ

İnsan ve doğa arasında sürekli ve karşılıklı bir etkileşim vardır. Peyzaj Mimarlığı'nın temeli de bu etkileşime dayanmaktadır. Yaşanılabilir bir çevre oluşturmak ve bunu gelecek kuşaklara aktarabilmek için çevre konusunda duyarlı ve bilinçli nesiller yetiştirmek gerekmektedir.

Bireylere doğa ile iletişim ve çevre koruma bilinci küçük yaşlarda kazandırılmalıdır. Böylece bireyler küçük yaşlardan itibaren doğayla dost olmaya ve çevrelerini tanımaya başlamış olurlar.

İnsan hayatının en önemli dönemi okul öncesi dönem olarak kabul edilmektedir. Ankara kenti ele alındığında, barındırdığı çalışan nüfus itibarıyla, genellikle çalışan ebeveynlere sahip olan çocuklar, okul öncesi dönemlerini anaokulu ve kreşlerde geçirmekte, buralarda aldıkları bilgi ve becerilerle hayata ilk adımı atmaktadırlar.

Okul öncesi eğitimi isteğe bağlı bir eğitim olup, mecburi ilköğretim çağına gelmemiş çocukların eğitimini kapsar. Okul öncesi eğitimin başlıca amacı; çocukların beden, zihin, duygu gelişimini ve iyi alışkanlıklar kazanmasını sağlamak ve onları temel eğitime kazandırmaktır (Ereli 2000).

Okul öncesi eğitim kurumları, bağımsız anaokulları olarak kurulabileceği gibi, gerekli görülen yerlerde ilkokula bağlı anasınıfları halinde veya ilgili diğer öğretim kurumlarına bağlı uygulama sınıfları olarak da açılabilir (Anonim 1983a).

Okul öncesi eğitim birimleri hizmet verdikleri yaş aralıklarına göre kreşler, yuvalar, anaokulları ve anasınıfları olarak sınıflandırılabilir. Bu birimlerde iç mekan düzenlemesi çok önemli ve dikkat edilmesi gereken bir husustur. Bunun yanında dış mekan planlamasına da aynı ölçüde ilgi gösterilmeli, böylece okulöncesi çocuklarının hemen hemen bütün günlerini geçirdikleri bu kurumlar daha güvenli, eğitici eğlenceli ve kullanışlı hale getirilmelidir.

2. OKUL ÖNCESİ ÇOCUĞUNUN TANINMASI

2.1. Çocuk Kimdir?

Okul öncesi eğitim kurumlarında, birinci derece kullanıcı olan çocuğun ihtiyaçlarının, isteklerinin ve gelişim evrelerinin bilinmesi, planlamanın en kullanışlı şekilde yapılmasını sağlayacaktır. Bunun için okulöncesi çağı çocuğunun çok iyi tanınması gerekmektedir.

Çocuk, sadece insan ufağı olarak görülmemeli, kendine özgü bir kişilik ve gelişim açısından farklılıklar gösteren bir birey olarak düşünülmelidir.

Belirli yaş dönemleri çocuklarda önemlidir. Bu aşamada algılama, öğrenme ve tepkiler farklılıklar gösterir.

2.2. Çocukluk Döneminde Kritik Yaşlar

Çocuğun ilk altı yılı bireyin gelişiminin temel taşlarını oluşturması, temel bilgi ve becerilerin bu yıllarda kazanılması nedeniyle büyük önem taşır. Okul öncesi dönemin genel karakteristiği, gelişmenin oldukça hızlı olduğu şeklinde ifade edilebilir.

• Bir yaş çocuğunun gelişimi

Çocuğun ilk yılındaki gelişme son derece hızlıdır. Doğumu izleyen ilk günlerde ve özellikle ilk üç ayda çocuk her türlü ihtiyacının karşılanması için yetişkinin yardımına ve ilgisine gereksinim duyar. İlk üç ay, bebeğin çevresindeki her şeyi ağzına alarak tanımaya çalıştığı dönemdir. Altı aylık bebek ailenin, çevresinden ilgi bekleyen, ama kendisi de çevresine ilgi gösteren bir üyesidir. Dokuz aylık bebek adımı bilir. Hayır kelimesini anlar. Emekler, çevresindeki eşyalara tutunarak kalkar. Bir yıl içinde çocuk büyük bir gelişim gösterir. Daha çok hareket eder. İlk bağımsız adımları, ilk sözcükleri, ilk yaratıcı oyunları bir yaş civarında başlar.

• İki yaş çocuğunun gelişimi

Bir yaşın sonlarına doğru kendi kendine birkaç adım atabilen çocuk, ikinci yaşın başlarında koşma, sıçrama, geri geri yürüme, merdiven çıkma gibi diğer hareket becerilerini geliştirir. Dikkati henüz sürekli olmadığı için bir şeyle fazla ilgilenmez. Hamur yoğurmaktan, kum ve suyla oynamaktan büyük zevk alır. Toplumsallaşmanın başlangıç aşamasında bulunan iki yaş çocuğu, hareket ve görme alanı içindeki diğer çocuklara ilgi duyarsa da henüz onları sürekli oyun oynayabileceği arkadaşlar olarak görmez. İki yaş çocuğu son derece meraklıdır. Dış dünyada gördüğü her şeye ilgi duyar.

• Üç yaş çocuğunun gelişimi

Üç yaşından itibaren oyun çağına giren çocuk, motor becerilerinin gelişmesiyle çevre üzerinde egemenlik kurmakta ve bunu giderek genişletmektedir. Sayı sayma, şarkı söyleme, şiir öğrenme ve çevresindeki dünya hakkında sorular sorma gibi konularda dil ve bilişsel yetenekleri ilerlemektedir. Rahatça yürür, koşar, el ve kollarını kullanabilir.

Kendi kendine giyinip soyunmada ve yemek yemede bir hayli başarı gösterebilir. Genellikle neşeli olan üç yaş çocuğu, özellikle sevdiği insanlara karşı çelişkili duygular içindedir. Bu nedenle zaman zaman kızgın ve saldırgan davranışlarda bulunabilir.

- **Dört yaş çocuğunun gelişimi**

Dört yaş çocuğu, kendi kendine hareket edebilen, soru sorabilen, seçim yapabilen, kendisi hakkında bilgiler verebilen bir bireydir. Toplumsal gelişim yönünden de büyük aşama kaydeden dört yaş çocuğu, diğer çocuklarla birlikte olmaktan daha fazla zevk almaya başlar. Oyunları daha uzun sürelidir. Dört yaş çocuğu dil aracılığı ile duygu ve düşüncelerini ifade etmekte güçlük çekse de, genellikle başarılıdır. Rahatça zıplar, koşar, yürür, her fırsatta hareket etme ihtiyacını belirtir. El ve parmaklarını kullanmada ustalık kazanmıştır.

- **Beş yaş çocuğunun gelişimi**

Çocuğun çevresine ilişkin yeni keşiflerde bulunduğu, çevresini giderek genişlettiği, yetişkin desteğine daha az ihtiyaç duyarak bazı sorumluluklar almaya hazırlandığı bir yaştır. Beş yaş çocuğu başladığı bir işi bitirmek ister. Kas hakimiyeti gelişmiştir. Dikkatlidir. Kendi yaşındaki çocuklarla küçük gruplar halinde oynar. İp atlama, bisiklete binme, koşmaca gibi oyunlar oynamaktan zevk alır. Beş yaşındaki çocukta, motor dengenin, düşüncenin, bireysel ve toplumsal ilişkilerin, benlik kavramının, evde, okulda ve toplum içinde uyumun daha belirgin olduğu görülür.

- **Altı yaş çocuğunun gelişimi**

Altı yaş çocuğu anasınıfı çağındadır. Bu yaşta çocuk öz bakımı ile ilgili becerileri genellikle yardımsız yapar. Sorulduğunda kendisine ait bilgiler verir, nesnel arasındaki benzerlik ve farklılıkları ayırt eder. Basit öyküler oluşturur ve anlatır. Duygularını karşısındakine belli eder. Dört, beş çocuktan oluşan grupla birlikte oynar. Oyunlarına kurallar koyar (Aral vd 1981).

2.3. Özel Eğitime İhtiyaç Duyan Çocuklar

Eğitim kurumları planlanırken o mekandan faydalanacak çocukların özellikleri ve beklentileri çok iyi saptanmalıdır. Yapılan planlamalarda sadece normal gelişim gösteren çocuklar düşünülmemeli, özel eğitime muhtaç çocuklar da göz önünde bulundurulmalıdır.

Beden, zihin, duygusal ve sosyal gelişimlerdeki özür ve üstünlük özellikleri yönünden eğitim ve öğretim amaçlarını gerçekleştirmek için normal çocukların eğitim hizmetlerindeki ek olarak bir takım özel hizmet ve önlemleri gerektiren çocuklara özel eğitime muhtaç çocuklar denir.

Bireylerin, akademik, iletişim, devinim ve uyum alanlarında önemli eksiklik, kusur yaratan durumların önlenmesi, azaltılması ya da ortadan kaldırılmasıyla ilgili eğitsel değişkenlerin düzenlenmesi uğraşına özel eğitim denir.

Özel eğitime muhtaç çocukları Dunn (1963) zihinsel ayrıcalıklılar, üstün zekalılar, davranış bozukluğu olanlar, konuşma özürlüler, işitme özürlüler, görme özürlüler, sinirsel ya da sinirsel olmayan fizik özürlüler diye yedi ana başlıkta toplamaktadır (Özsoy vd 1998).

Özel eğitim gerektiren çocukların kendilerini güç duruma sokmayacak ya da başkalarını rahatsız edici bir duruma düşmeyecek sosyal ilişkiler kurmaları sağlanmalıdır. Özel eğitim gerektiren çocuklarla çalışırken hem fiziki hem duygusal güvenliğin korunması temel ilke olarak ele alınmalıdır. Bu çocuklar gereksiz fiziki ve psikolojik acılardan korunmalı ve ayrıcalıkları yüzünden küçük görülmemeli veya tecrit edilmemelidirler (Güneysu 1986).

Genellikle fiziksel yetersizlikleri olan kişilerin çaresiz oldukları veya öğrenme yeteneklerinin olmadığı düşünülür. Oysa sağlıklı kişilerin yaptıkları her şeyi veya pek çoğunu öğrenebilecekleri ve bu işleri değişik bir yolla ortaya koyabilecekleri unutulmamalıdır (Dönmez 1986).

2.4. Çocuğun Gelişim Evreleri

Okul öncesi eğitim kurumlarında dış mekan düzenlemesi yapılırken, çocuğun sürekli gelişmekte olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Çocuğun gelişimiyle birlikte davranış biçimi ve oyunları çeşitlilik göstermeye başlayacaktır. Tasarımın geniş kapsamlı olabilmesi ve çocuğa tam olarak hitap edebilmesi için çocuğun gelişim evrelerinin bilinmesi, buna göre tasarımın şekillendirilmesi gerekmektedir.

a) Sosyal gelişim

Çocuğun davranışları ve bu davranışlarda yaşlara göre görülen farklılıklar iyi bilinirse, çocuklar hedef alınarak yapılan düzenlemelerde başarı sağlanması daha kolay olur. Çünkü burada tasarımın amacı; çocuğun oyuna ve açık havaya olan ihtiyacını karşılamaktır. Bu da çocuğun isteklerinin belirlenmesiyle mümkündür.

Çocuğun sevgi, ilgi, arkadaş, oyun gibi ihtiyaçları onda toplum içinde bulunmak isteğini uyandırır. Fakat okul öncesi çocuklar, hep kendini düşünen bir karakter gösterirler. Topluma uyabilmesi için anaokulu ona yaşına uygun görevler verir. Böylece, onun kendisini başkalarından ayırt edip onların farkına varmasına, çevresine faydalı olmayı ve bundan zevk almayı öğrenmesine, sorumluluk duygusunun uyanıp gelişmesine yardımcı olur. Ayrıca çocuk, yaptığı görev sebebiyle kendisine ihtiyaç duyulan bir çevrede yaşamakla güven duygusuna ulaşır (Kantarcioglu 1992).

b) Bedensel gelişim

Çocuğun bedensel gelişimi, kendi yaşındaki çocuklardan beklenen hareketleri yapabilmesine, vücutça büyümesine, bilimsel beslenme kurallarına uygun besin almasına, açık ve temiz havadan, mevsime uygun rahat giyimden faydalanmasına, bol hareket edip dinlenmesine bağlıdır (Kantarcioglu 1992).

Bedensel gelişmeyi etkileyen faktörler;

- kalıtım faktörü,
- ırk faktörü,
- beslenme faktörü,
- hastalıklar,
- psikolojik bozukluklar,
- sosyo-ekonomik statü olarak gruplandırılabilir.

c) Duygusal gelişim

Duygusal yaşam insanın hem zekasının hem de bedensel durumlarının etkili olduğu bir gelişimdir. Beyin, zihin gücü ve duygu alanlarındaki gelişimler birbirinden bağımsız değildir. Özellikle duygusal gelişime en önemli etken çocuğun başkaları ile olan ilişkileridir (Erel 2001).

d) Bilişsel gelişim

Çocukların çevrelerini tanıyabilme ve sağlıklı bir iletişim kurmalarında en önemli etken zihinsel gelişimleridir. Çocuk doğal yapısı gereği biyolojik olarak büyürken, çevrenin etkisi ile de zihinsel yönden gelişmektedir (Erel 2001).

e) Hareket (Motor) gelişimi

Genel olarak gelişim, büyüyen çocuğun dokularının yapısında, biyokimyasal bileşiminde oluşan değişiklikler sonucu olgunlaşması ve biyolojik fonksiyonunun farklılaşmasıdır. Motor gelişimi ise; çocuğun büyük kas (baş, gövde, kol, bacak) ve küçük kas (eller, dil, dudak) hareketlerindeki değişiklikleri içermektedir (Cantekinler vd 1996).

İnsanın ruh yaşamıyla bütünleşen hareketlerine psikomotor davranışlar denilir. Çocuk doğduğunda, tepkiye hazır olma, hız, durgun hareket, eşgüdüm, dinamik dikkat ve esneklik gibi psikomotor yeteneklere sahiptir (Poyraz 1999).

Bu dönemdeki çocukların iyi beslenmeye ve on-oniki saat uykuya ihtiyaçları vardır. Yaptıkları faaliyetler arasında da sık sık dinlenmeye gerek duyarlar (Erel 2001).

Okulöncesi eğitim kurumlarında dış mekan düzenlemesi yapılırken amaç, çocuklara tehlikelerden uzak, rahat ve kullanışlı oyun alanları sunarak gelişimlerine katkıda bulunmaktır. Okulöncesi eğitim kurumlarında yapılacak dış mekan düzenlemelerinde, kullanıcı olan çocuğun yaşlara göre gelişim evrelerinin bilinmesi, doğru kullanımların oluşturulmasına, düzenlemenin çocuğun isteklerini karşılayabilecek nitelikte, amaca uygun ve eğitsel olmasına yardım edecektir.

3. ÇOCUK VE OYUN

Oyun çocukluk döneminin en önemli faaliyetidir. Çocuk için oyun, çok sevilerek yapılan ve vazgeçilmez bir uğraştır. Çocuk, hayata dair birçok şeyi oyun içinde öğrenir ve yaşamına aktarır. Gelişimde çok önemli bir yere sahip olan çocuk oyunlarının doğru seçilmesi, bu oyunlar için uygun ortamın ve gerekli materyallerin hazırlanması çocuğun gelişimini olumlu yönde etkileyecektir. Bu nedenle oyunun tanımı yapılmalı, çocuk için önemi belirlenmelidir.

Oyun, çocuğa hiç kimsenin öğretemeyeceği konuları, kendi deneyimleriyle öğrenmesi yöntemidir. Oyun sonucu düşünülmeden, eğlenmek için yapılan hareketlerdir (Yavuzer 1992).

Kuralları önceden saptanmış olsun olmasın, oyunlar “toplumsallaşma” sürecinde önemli olan etmenlerdir. Ayrıca çocuğun seçtiği oyunlar ve bu oyunlarda aldığı rol, onun kişiliğini açığa vurmada geniş ölçüde ipuçları sağlamaktadır (Jersild 1972).

Başka bir tanıma göre oyun, fiziksel ve zihinsel yeteneklerle sosyal uyum ve duygusal olgunluğu geliştirmek amacıyla gerçek yaşamdan farklı bir ortamda yapılan, sonunda maddi bir çıkar sağlamayan, kendine özgü belli bir kurala sahip, sınırlandırılmış yer ve zaman içinde süren, gönüllü katılım yoluyla toplumsal grup oluşturan ve katılanları tümüyle etkisi altında tutan eğlenceli bir etkinlik olarak tanımlanmaktadır (Erel 2001).

Oyun çocuğun gelişimi ve yetiştirilmesi yönünden, olağanüstü önemli ve ciddi bir olaydır. Dr. Benjamin S. Bloom'un araştırma sonuçlarına göre, insanoğlunun en yoğun öğrendiği devre 0-8 yaş dönemidir. Yaşamın ilk 8 yılında oyun, çocuğun hemen hemen tüm güncel etkinliklerini kapsar. Bir insan, 17 yaşına kadar öğrendiği şeylerin %80'ini 8 yaşına gelene kadar öğrenmektedir. Bu oranın da % 50'sini 4 yaşına kadar öğrenilen şeyler oluşturmaktadır. Bilime ilgi ve yönelim, bir insanın yaşamını etkileyecek biçimde, 8 yaşına kadar belirlenmektedir. Çocuğun öğrenmesinin 8 yaşa kadar gösterdiği aşamalar öğrenme ile oyun arasında çok sıkı bir bağ olduğunu ortaya koymaktadır (Sükan 1983).

Oyun çocuğun sağlıklı gelişmesi ile büyümesinde en önemli etken olduğundan her yaşta özenle ele alınması gerekir. Çünkü oyun, çocuğun en doğal öğrenme ve kendini geliştirme ortamıdır (Özhelvacı ve Özer 1997).

Yetişkin için oyun bir eğlencedir. Çocuk için oyun zevk, mutluluk, uğraştır. Çocuk oyun yolu ile öğrenir, yeteneklerini geliştirir. Yani tensel ve tinsel bakımdan gelişir. Çocuk oyun aracılığı ile kendi benliğini ve çevresini öğrenir. Oyun çocuk için günlük ödev, çevresini araştırmak, keşfetmek, öğrenmek için en iyi yoldur (Cantekinler vd 1996).

Çağdaş bir yaklaşıma göre ise oyun; çocuğun kendini ifade edebildiği, yeteneklerini fark ettiği, yaratıcı potansiyelini kullanabildiği, dil, zihin, sosyal-duygusal ve motor becerilerini geliştirebileceği önemli bir fırsattır. Oyunun fiziksel yanı vücut koordinasyonunu geliştirirken, hayal oyunları da duygusal gelişimde önemli rol oynar (Özhelvacı ve Özer 1997).

3.1. Oyunun Çocuk Gelişimine Etkisi

Oyunlar çocukların kendi seçtikleri ve kendilerine göre sağlam kuralları olan eylemlerdir. Çocuk oyunlar aracılığı ile kendi güçlerini sınamakta, atılma girişimde, büyüklerin denetiminde olan durumlardan sıyrılıp kendi yaşlarının çizdiği sınırlar içinde rekabet etmekte, büyük bir kayba uğramadan kaybetse bile bunu “iyi bir sporcu gibi” sineye çekmektedir (Jersild 1972).

Eğitsel oyun, çocuğun beden, ruh ve moral gelişimini sağlar; haz ve neşe yaratır, ona iyi davranışlar ve alışkanlıklar kazandırır (Sel 1976).

Özellikle 5-6 yaş grubunda, ana sınıfı döneminde, çocuk oyun çağındadır. Bu gelişim dönemi oyun dönemi olarak da belirtilmektedir. Oyun çocukta öğrenme, yaratıcılık, deneyim kazanma, iletişim kurma ve çocuğu hayata hazırlama amacıyla olup, çocuğun zihinsel, bedensel, sosyal ve duygusal yönden gelişimini sağlayan bir etkinlik olarak belirtilebilir. Çocuk, deneme yanılma ve taklit yolu ile hoşça vakit geçirip eğlenmekte, birçok alışkanlığı kendiliğinden kazanarak kişiliğini ve kendine güven duygusunu geliştirmekte, böylece vücudunun kontrolünü ve kendi yeteneklerinin farkına varmaya öğrenmektedir (Erel 2001).

Erel (2001)'ye göre çocuklardaki gelişim, fiziksel gelişim, duygusal ve sosyal gelişim, zihin ve dil gelişimi şeklinde gruplara ayrılmaktadır. Oyun ise, çocuğun tüm gelişimini doğrudan doğruya etkilemektedir. Bu etkilemeler, her oyunun özelliklerine göre farklılık kazanmaktaysa da çocuğun gelişimini bir bütün olarak etkilediği bir gerçektir.

Oyunun çocuğun gelişimine etkisi şu şekildedir:

a) Oyunun fiziksel gelişime etkisi

Oyun çocuklarda kasların kullanım hızının artması ve kasların gelişmesinde etkili bir rol oynayıp, sağlıklı gelişmesini sağlamaktadır. Çocuk çoğu şeyi, oyunun biçimine göre hem zihnini, hem de kaslarını kullanarak öğrenmektedir. Bu şekilde hem beden, hem de zihnen yaptığı oyunu sürekli tekrar etmekte, zamanla daha hızlı, daha dikkatli hareket etmeyi öğrenmektedir (Erel 2001).

Çocuklar oyun yolu ile hareket ederek ve fazla yorgunluk hissetmeden bedenlerini çalıştırır. Çocuğun hareket etmesi, diyaframın, solunum yollarının, kalp çalışmasının, beslenmenin, büyük, küçük kasların gelişmesinde yardımcı olur (Poyraz 1999).

Okul öncesi yaşlarda çocuk büyük ve küçük kaslarını işletecek çeşitli hareketleri tekrar tekrar yapar ve ezberler. Sonuçta çocuğun büyük kaslarıyla ilgili (yüzme, koşma, atlama, tırmanma ve diğer hareketler) ve küçük kaslarıyla ilgili (yoğurma maddeleriyle oynama, makasla kesme, kağıt katlama vs.) el-göz koordinasyonu gelişir. Kaslar, öğrenilen hareketleri, bilmedikleri hareketlere göre, daha kolay yaparlar. Bu da kas gelişimini hızlandırır, güçlendirir. Okul öncesi dönemde büyük ve küçük kasların gelişimine yararlı olan tırmanma merdivenleri, kayma olukları, atlama ipleri, bisikletler

büyük kasların gelişmesine; denge tahtası, bloklar, el işleri ve benzeri araç gereçlerle yapılan çeşitli oyunlarda küçük kasların gelişmesine yardımcıdırlar (Poyraz 1999).

Açık havada oynanan oyunlar çocuğun güneşten ve temiz havadan yararlanmasını sağlar ve bedensel gelişimini hızlandırır. Çocuk açık havada oynarken bedensel gelişimi için gerekli olan bu öğeleri, farkında olmadan ve en doğal biçimde edinecek, oyun yoluyla yaptığı hareketler, solunum, sindirim ve boşaltım işlevlerinin gerektiği biçimde olmasına yardım eder ve ter yoluyla zehirli atıklardan vücudu temizler (Poyraz 1999).

Büyüme çocuğun boy uzunluğu ve vücut ağırlığı yönünden ölçülebilen artışı, gelişme ise büyüyen bir organizmanın dokularının yapısında ve biyokimyasal bileşiminde oluşan değişiklikler sonucu olgunlaşması ve biyolojik fonksiyonlarının farklılaşması şeklinde tanımlanabilir. Çocuğun koşma, atlama sıçrama, tırmanma, sürünme gibi fiziksel güç gerektiren oyunlar oynaması, onun dolaşım, solunum, sindirim ve boşaltım gibi sistemlerinin düzenli çalışmasını sağlamasının yanı sıra, oksijen alımı, kan dolaşımı ve dokulara besin taşınmasını da artırmaktadır (Mangır ve Aktaş 1993).

Ayrıca, oyun sırasında çocuğun bazı hareketleri sürekli olarak tekrarlaması, doğal olarak onun kas gelişimini de hızlandırmaktadır. Çocuğun yaşamına yön veren ve yaşamını etkileyen bu hareketlerin tümü, büyük kasların motor gelişimiyle ilgili becerilerin kazanılması sonucunda meydana gelmektedir. Çocukların yürüme, koşma, koşma, atlama, tırmanma, kayma, inme, çıkma, fırlatma, yakalama, sıçrama, zıplama, sürüklenme, sallama gibi eylemlerle sürekli hareket halinde olmaları, onların büyük kas motor gelişimini desteklemektedir (Mangır ve Aktaş 1993).

b) Oyunun duygusal ve sosyal gelişime etkisi

Sosyal gelişme, çocuğun sosyal uyarıcıya özellikle grup yaşamının baskı ve zorluklarına karşı, duyarlılık geliştirmesi, grubunda ya da kültüründeki diğer insanlarla geçinebilmesi ve onlar gibi davranabilmesidir (Mangır ve Aktaş 1993).

Oyunun çocuğun duygusal ve sosyal gelişiminde önemli bir rolü vardır. Özellikle oyun çocuğun ilgi alanlarını keşfetmesini, yeteneklerinin farkına vararak kendini tanımasını sağlamaktadır. Oyun çocuğun deneme – yanılma ve taklit yolu ile gerçeği bulmasını sağlayarak onu bir nevi hayata hazırlar. Çocuk oyun oynarken, bencilce düşünmeden vazgeçip, başkalarının hakkına saygılı olup, kendi hak ve özgürlüklerini korumayı, liderlik, rekabet, yardımlaşma, dayanışma, birlikte çalışma, yenme ve yenilme, kendi ile barışık olma ve kendine güven duyma gibi vasıfları öğrenir. Özellikle korku, endişe, kıskançlık gibi duyguları yenip, zihinsel gücünü ve yaratıcılığını kullanarak başladığı işi bitirmeyi ve bundan zevk almayı öğrenir. Böylece öğrenmesi zor olan birçok olguyu oyun esnasında kazanmış olur (Erel 2001).

Çocuğun ruh sağlığı onu sevmek ve ona oyun oynama olanağı sağlamakla kazandırılabilir. Oyun çocuk için sadece eğitsel yönden değil onun ruh sağlığı açısından da büyük önem taşımakta ve duygusal ilişkilerin başlatılması için en iyi ortamları hazırlamaktadır. Çocuk oyun sırasında son derece bağımsız, kendi başına buyruk, kendi dünyasında özgür hareket ederek duygusal rahatlamayı elde eder. Çocuk oyunlarının duygusal gelişmeye olan etkileri incelendiğinde; çocuğun duygusal tepkilerini denetim

altına almayı, düşüncelerini ifade etmeyi öğrendiği, sorunlarını ortaya koyduğu, kendine güven ile estetik beğenilerinin geliştiği görülmüştür (Poyraz 1999).

Çocuk, gerçek yaşamda kendisini rahatsız eden durumları ve diğer insanlarla paylaşmadığı duygularını sembolik olarak oyununa yansıtabilir ve oyun yoluyla ifade edebilir. Kendi istediği bir çözüm yolunu bulabilir ve bu şekilde kaygılarından da kurtulabilir (Mangır ve Aktaş 1993).

c) Oyunun zihinsel gelişime ve dil gelişimine etkisi

Özellikle çocuğa herhangi bir şeyi sözcüklerle anlatmak veya bu şekilde çocuğa bir şeyler öğretmeye çalışmak doğru değildir. Çocuğun öğrenmesi gereken çoğu şeyi, ona oyun içinde göstererek öğretmek amaç edinilmelidir. Çocuk oyun yolu ile çevresindeki cisimlerin rengi ve boyutu gibi fiziksel özelliklerini keşfeder. Bir yandan yeni sözcükler öğrenirken, bir yandan da tasarlama gücü bakımından gelişir. Özellikle zaman içinde öğrendiği sözcüklerle arkadaşlarına bir şeyler anlatmayı, onları dinleyip anlamayı, bir yandan da dilini kullanarak konuşma becerisini geliştirmeyi öğrenir. Böylece çocuk hem zihinsel, hem de dil yönünde gelişir (Ereli 2001).

3.1.1. Oyunun bedensel değeri

Hareketli oyunlar sırasında çocuğun çeşitli kasları kasılma ve uzamalarla çalışma halindedir. Kalp atışı, kan dolaşımı hızı ve solunum normalin üstüne çıkar. Bunun sonucu olarak, derinleşen ve sıklaşan solunum sayesinde kana havadan bol oksijen geçer (Sel 1976).

Çocuğun kas sistemini geliştiren aktif oyun aynı zamanda çocukta biriken enerjinin boşalmasını sağlar. Bu enerjinin harcanmaması çocuğun nörotik, içe dönük alıngan bir yapıya sahip olmasına neden olabilir (Yavuzer 1992).

3.1.2. Oyunun iyi edicilik niteliği

Çocuğu tanımada değerli bir araç olan oyun, onun günlük yaşamda çevresinden aldığı uyarıların oluşturduğu gerilimden kurtulmasını sağlar. Çocuk oyun yoluyla birikmiş enerjisini toplumsal açıdan kabul edilen bir yolla boşaltma olanağı bulmaktadır. Ayrıca oyun, en güçlü ve doğal dürtülerinden biri olan, saldırganlık dürtüsünü boşaltmasına yarar. Hayali oyunlarda çocuk, korkulardan ve bu korkuların sonucu olan gerilimden kurtulabilir. Uygun seçildiği takdirde oyunlar, günlük yaşamda görülen kırıklıkların (frustrasyonların) azalmasını sağlar (Yavuzer 1992).

3.1.3. Oyunun eğitimsel değeri

Çeşitli biçim ve boyutlardaki oyun malzemesiyle oynaya oynaya çocuk renk, boyut ve objelerin anlamlarını kavrar. Oyun çocuğun içinde bulunduğu yaşamı kavramasını, gerçekle gerçek olmayı ayırabilmesini öğretir (Yavuzer 1992).

Oyun çocuğun anlayış ve zekasını geliştirir, kendini bir amaca yönlendirmesini, dikkatini toplamasını, oyunun ortaya çıkardığı sorunları bütün olarak ve ayrıntılarıyla görmeye

çalışıp çözümlere yönelmesini sağlar. Amaca dönük davranışlar, çocuğun bedeniyle aklını uyum içinde kullanmasına yol açar (Özhelvacı ve Özer 1997).

3.1.4. Oyunun toplumsal ve ahlaki değeri

Arkadaşlarıyla oynamak, çocuğa işbirliğini ve toplu yaşam için gerekli kuralları öğretir. Oyun yoluyla sosyalleşen “ben” ve “başkası” kavramlarının bilincine varan çocuk, vermeyi ve almayı da oyun aracılığı ile öğrenir. Çocuğun toplum ve ahlak kurallarına uyum göstermesinde oyunun rolü büyüktür (Yavuzer 1992).

Oyun tehlikeyi göze almayı, daha girişimci olmayı, karar vermeyi ve problem çözmeye yeteneğinin gelişmesini destekleyen en önemli araçtır. Bir çok bilim adamı oyun oynayarak yetişen çocukların, oynamadan yetişen çocuklardan, sosyal yönden daha aktif, konuşmalarının daha düzgün, kelime haznelerinin daha zengin olduğunu bilimsel olarak kanıtlamışlardır (Özhelvacı ve Özer 1997).

3.2. Yaşlara Göre Oyunda Görülen Farklılıklar

Oyun biçimlerinin insan gelişimine koşturucu olarak farklılaştığı görülmüştür. İlk 2-3 aylık bebeğin oyun faaliyeti, çevresindeki insanlara bakmak ve yakınındaki objeleri yakalamak üzere hareketler yapmaktan ibarettir. Daha sonra, çocuğun eli ve kolundaki kontrol giderek artar. Çevresindeki objeleri yakalayabilir, inceleyebilir. Oyunları keşif niteliğindedir (Yavuzer 1992).

Sükan (1983)’a göre yaşlar değiştikçe oyunda görülen farklılıklar şu şekildedir:

0-2 yaşları arasında çocuk, genellikle tek başına oynar, kendini ve çevresini gözleriyle, elleriyle, bedeniyle tanımaya çalışır. Gördüğü bazı şeyleri taklit ederek dener ve tekrarlar. Başka çocuklarla oynamaz, ancak kısa süreler onları izler ya da yanlarında oynar; çevreyle fazla bir iletişim kuramaz, çünkü ne bedeni, ne kasları, ne de dil becerileri henüz gelişmemiş ve yeterince olgunlaşmamıştır.

3 yaşında, büyük kaslar hayli gelişmiş olduğundan, takla atar, yüksek yerlerde yürümeyi dener, tırmanma demirlerine tutunup sallanır. Üç tekerlekli bisiklete büyük kıvraklıkla biner, topa tekme atabilir, denge tahtalarında yürümeyi sever. Çok aktif olduğundan her şeyi hızla ve yaratıcı biçimde gerçekleştirir. Yeni oyunlar yaratır ve uygular. Temsili oyunlarda, çeşitli kıyafetler giyip değişik tipleri canlandırmayı sever. Evcilik, bakkalçılık, postacılık ve doktorculuk oynar.

4 yaşında çocuk kıvrak zekasının yanında elleriyle de çok beceriklidir. Ne olduğu kolayca anlaşılabilir resim yapar, yapılar kurar, kendi yaptığı şeylere hayranlık belirtir. Müzikten, şarkı söylemekten, müziğe uyarak dans etmekten çok hoşlanır. Kitaplara özel bir düşkünlük başlar. Bu kitaplar genellikle, hayal gücünü uyaran, olmadık şeyleri canlandıran kitaplardır. Bu yaştaki çocuk üç-dört çocukla, uzun süre, hatta bir günden ötekine devam eden oyunlar oynar.

5 yaşında çocuğun oyunu bir yaş öncesine kıyasla daha durgunlaşmış ve oynadığı temsili oyunlar azalmıştır; bunlar yerine, çocuk daha dar çevrede oynanan, sınırları

kısıtlı oyunlar oynamaya başlamıştır. Bu yaşta tek başına oynamaktan yada bir yetişkine yakın bir yerde oynamaktan hoşlanır. Bedensel etkinlikler yoğunluk kazanır; çocuk kaslarını, özellikle açık hava etkinlikleriyle, büyük bir kıvraklıkla kullanır, paten kayar, ip atlar, oyuncakları iter, çeker, salıncakta sallanır, hoplar, zıplar, atlar. Ancak, tüm bunları yaparken bir önceki yaşa oranla çok daha sakindir. Oyuncak olarak çocuk, masa oyunlarına, yapı oyuncaklarına düşkündür; kesme yapıştırma, çizimler yapmayı, resim boyamayı, harf ve sayıları kopya etmeyi, parçalı bilmeceleri birleştirmeyi çok sever. Tüm bunlar arasında en sevdiği oyun evciliktir. Kızlar bebeklerle oynarken, erkek çocuklar köprüler, yollar yapar, savaşlı dövüşlü kızıl derili, kovboyculuk, hırsız-polis oyunlarına ilgi gösterir.

5 yaşında en sevdiği şeyin “oyun” olduğunu söyleyen çocuk, 6 yaşında “iş” diye cevap verebilir. Bu yaşta çocuk her türlü oyunda çok yoğun “çalışır”. Sakin etkinliklerden boyama, kesme, yapıştırma işleri ve çizimler yapmayı sever. Erkek çocuklar genellikle uçak, uzay aracı, tren, gemi resimleriyle, harp sahneleri çizer; kızlar ise ev ve insan resimleri çizmeyi yeğler. 6 yaşındaki çocuk kaybetmekten hiç hoşlanmadığı halde, sürekli olarak yarışmalı, çekişmeli, oyunları yeğler; kartlarla oynanan çeşitli zeka oyunlarına yönelir ve oyun içinde harfler çizmeyi, adını yazmayı ve sayı saymayı öğrenmek ister.

Çizelge 3.1. Çocuğun gelişim ve ilgi alanları ile bunlara uygun araç-gereç ve etkinlikler (Sükan 1983)

Çocuğun Gelişim Alanları	Çocuğun İlgi Alanı	Okulöncesi Çocuğun Bunlara Uygun Araç-Gereç ve Etkinlikleri
Görme	Resimlere bakma	Resim koleksiyonları Çizgi romanlar
	Renkleri öğrenme Şekilleri eşleştirme Okuma	Renkli kumaşlar, boyalı kaşıklar Parçalı bilmeceler(Yap-Boz) Hayvanlar ve çocuklarla ilgili öyküler
Duyma	Ses çıkarma	Mırıldanma Şarkı söyleme
	Ritm öğrenme	Ritm çalgıları Pikap, plaklar Işık çalma
	Seslerin uyumundan zevk alma	Pikap, plaklar, çalgılar
Denge duygusu	Tırmanma	Tahtaravalli Kaydırak
	Binme	Tahtaravalli Üç tekerlekli bisiklet Sallanan tahta at Salıncak Sopa at

Çizelge 3.1. (Devam)

Denge duygusu	Dansetme	Çalgılar, radyo, plak v.b.
	Atlama	Büyük kutular, alçak duvarlar
	Koşma	Uçurtma, grup oyunları
	Sıçrama	Oyunlar, beden hareketleri
Yaratma yeteneği	Yaratma	Mum boyalar, boş kağıt Çamur, kuklalar, bloklar
Hayal gücü	Temsili oyunlar	Evcilik oyunu
	Oynama Canlandırma	Dükkancılık oynamak için tenekeler, kutular, kostümler, bebek elbiseleri
Beceriler	Belirli konularda ustalık kazanma	Masal anlatma, Diğer çocuklarla oynama, çocukta zihin ve beden eşgüdümünü sağlayan oyuncaklar ve oyunlar
Dokunma duygusu	Elleme	Çamur, parmak boyası
Parmakları denetleme	Oyuncakları parçalara ayırmak ve birleştirmek	Basit parçalı bilmeceler Çubuk makarna, ipe dizme Ayakkabı ve ayakkabı bağları
Büyük kol kasları	Atma	Fasulye torbası oyunları, Sopalara halka geçirme oyunları
	Kurma	Birbirine geçen bloklar, Trenler yada kamyonlar
	Çakma	Delikli bir tahtaya bir şeyler geçirme, tahta çiviler çakma
	Kazma Kaldırma	Kum havuzu, kürek, kova, yapı oyunları

3.3. Oyuncuğun Eğitici Önemi ve Oyun Malzemeleri

Yavuzer(1992)'e göre, gelişim basamakları boyunca çocuğun hareketlerine düzen getiren, zihinsel, bedensel ve psiko-sosyal gelişimlerinde yardımcı olan, hayal gücünü ve yaratıcı yeteneklerini geliştiren tüm oyun malzemesi oyuncak olarak tanımlanabilir. Oyuncaklara bireyin toplum ve çevreyle olan ilişkilerini düzenleyen bir araçlar sistemi gözıyla bakılabilir.

Oyun malzemesine ilişkin çeşitli sınıflandırmalar yapılmıştır. Bu sınıflandırmalardan birine göre, oyun malzemesi beş ana grupta ele alınabilir:

Birinci malzeme grubu, çocuğun etrafını saran dış dünyayı tanıması ve deneyim kazanmasına yardımcı olur. Ancak bunu gerçekleştirebilmesi için çocuğa, ulaşabildiği

tüm objeleri yakalama ve keşfetme olanağı verilmelidir. Bunların en önemlileri su, kum, toprak, çamur ve boyalardır.

İkinci grup malzeme, çocuğun yaratıcı yeteneğini ve kendi kendini yönetebilme arzusunu uyarın, çamur, boya ve tebeşirlerdir.

Üçüncü grup oyun malzemesi, çocuğun hayal gücünü uyarın bebek, bebek elbiseleri ve hayvanlardır.

Dördüncü grup malzeme, çocuğun yetişkin becerilerini kazanmasına yardımcı olan fırça, süpürge, küçük ev eşyası gibi model oyuncaklardır.

Beşinci grup malzeme ise, çocuğun bedensel ve zihinsel yeteneklerinin gelişimine doğrudan doğruya yardımcı olan jimnastik gereçleriyle inşa oyuncaklardır.

Oyunların yaş ve cinsiyete göre farklılık gösterdiğini ileri süren uzmanlar, aynı ayrımı oyuncak için de kabul ederler. Eğitsel değeri büyük olan oyun malzemelerinden biri "su" dur. Dokunma duygusunun gelişimini sağlayan önemli bir oyun aracı olan su, aynı zamanda çocuğa büyük bir haz verir. Deneyim ve keşif olanakları sağlayan su sayesinde utangaç çocuk uyarılır, saldırgan çocuk sakinleşir. Su ayrıca çocuğun uzun süre dikkatini bir konu üzerinde toplamasına da yardımcı olur. Kum ve su 2 yaşından itibaren tüm yaşlar için temel oyun malzemeleridir. Açık hava oyunlarının yanında, kum havuzu ya da su dolu bir leğende oyun oynama olanağının çocuğa sağlanması, onun fiziksel olduğu kadar, zihinsel gelişimine ve güven kazanmasına yardımcı olur (Yavuzer 1992).

Oyun, çocukların fiziksel ve fikri yönden gelişmesinde, olgunlaşmasında, çeşitli beceriler kazanmasında önemli bir etkidir. Aktif ve yaratıcı oyun yerlerinin eksikliği; hayal gücünün gelişmemesi, sinirsel gerilim, boş zamanları değerlendirememesi ve saldırganlık gibi sonuçlar yaratır (Koçyiğit 1976).

Oyun ve oyuncağın çocuk için anlamının ne kadar büyük olduğu bilinmektedir. Okulöncesi çocuğunun neredeyse tek ilgi alanı oyundur. Oyun çocuğu oyaladığı gibi gelişimini de olumlu yönde etkilemektedir. Çocuk bir çok şeyi oyun içerisinde öğrenmekte ve gerçek hayatta bunları uygulamaya koymaktadır. Buradan hareketle, okulöncesi çocuğunun farklı yaş gruplarında olduğu göz önünde bulundurularak, oyunda görülen farklılıklar saptanmalı, çocuğun yaşına ve gelişimine uygun oyun malzemeleri seçilmelidir. Oyun alanı planlanırken, planlamanın hedefe ulaşması için, doğru materyalin doğru yerde kullanılması gerekmektedir. Bu da ihtiyaçları belirlemek ve ihtiyaçlara cevap verebilecek materyali seçmekle mümkündür.

4. OKUL ÖNCESİ EĞİTİM

Günümüzde özellikle büyük şehirlerde, kadınların da iş hayatına atılmasıyla, ilköğretim çağına gelmemiş çocukların okul öncesi eğitim kurumlarına katılımları artmıştır. Okul öncesi eğitim dönemi, çocukta öğrenmenin en yoğun olduğu 0-6 yaş arası döneme denk gelmektedir. Başka bir deyişle çocuk, hayatının ileri safhalarında kullanacağı bilgi ve beceriyi okul öncesi eğitim kurumlarında kazanmaktadır. Bu nedenle, okul öncesi eğitim kurumlarında verilecek eğitimin kalitesi, çocuğa sunulacak mekanın onun ihtiyaçlarına ve özelliklerine uygun olarak düzenlenmesi, çocuğun kendisini bulunduğu ortamda rahat hissetmesine, oyunlardan daha fazla zevk almasına ve gelişimini daha başarılı bir şekilde tamamlamasına olanak sağlar.

Okul öncesi eğitimi mecburi öğrenim çağına kadar olan çocukların, zihinsel, fiziksel, duygusal ve sosyal gelişmelerini sistemli bir ortam içinde daha iyi sağlayan, yeteneklerinin gelişmesine yardım eden, onları ilkökula hazırlayan ve temel eğitim bütünlüğü içinde yer alan bir eğitim devresidir (Anonim 1977).

Milli eğitim temel kanununda bu tanım:

“ Okul öncesi eğitimi, mecburi ilköğretim çağına gelmemiş çocukların eğitimini kapsar ve bu eğitim isteğe bağlıdır” şeklinde yapılmıştır (Anonim 1983b).

Genellikle dilimizde okulöncesi dönem denildiğinde çocuğun yaşamının ilköğretime başlamasından önceki bir ya da iki yılı anlaşılmaktadır. “Okul Öncesi Eğitimi” deyimini ise daha çok 3-4-5 yaşındaki çocukların düzenli bir programla eğitildikleri kurumlardaki eğitim için kullanılmaktadır (Anonim 1983a).

4.1. Okul Öncesi Eğitimin Gerekliğini Ortaya Çıkaran Faktörler

Yapılan bilimsel araştırmalar ve çağdaş eğitim alanındaki uygulamalar, çocukların okul öncesi yaşlarındaki yaşamlarını daha ileriki yıllarda zihinsel, fiziksel, duygusal ve sosyal gelişimlerini etkileyen en önemli etkenlerden olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca 0-6 yaşlarında verilen eğitimin, çocuğun yeteneklerinin gelişmesinde de çok önemli payı olduğu bir gerçektir. Özellikle okul öncesindeki dil gelişimi, çocuğun çevresiyle olan iletişim ve etkileşimini büyük ölçüde onun gelişmesinin kavrayışının ve zihin kapasitesinin sınıırını çizmektedir (Anonim 1977).

Kuramsal olarak, bir çocuğun ana okulunda elde edeceği yararlar pek çoktur. Buradaki yaşantı, çocuğun gelişimindeki önemli bir kavşağa rastlamaktadır. Birçok cephede birden ilerleyebilmesi için temeller atılmaktadır. Konuşabileceği insanlar çoktur ve bu onun dil yeteneğini geliştirir. Onda zaten var olan temel uyuşum ve işbirliği gücü, pek çok motor yeteneğini geliştirmesi için iyi bir ortam bulmuş olur (Jersild 1972).

Çocukların anaokulundan neler kazandıklarını saptamak için bir çok araştırma yapılmıştır. Bu araştırmaların ortaya çıkardığı başlıca eğilimler şunlardır:

Grup eylemlerine katılıştı artış ve “seyirci” durumunun azalışı, toplumsal katılmada kendiliğindenliğin artışı, başkalarından korkmanın azalışı, büyüklerin çevresinden uzaklaşmaya başlayış, dikkatlerden uzak durma isteği, kendi kendine yemek, giyinmek,

tuvaletle gitmek ve bunların sonucu olarak eylemlerinde daha büyük bir serbestlik ve büyüklere bağımlılığın azalışı (Jersild 1972).

Kalemci(1998)'ye göre, okul öncesi eğitimin gerekliliğini ortaya çıkaran üç önemli faktör vardır. Bunlar:

1- Okul öncesi dönemin gelişim ve eğitim açısından temel yapı oluşturduğunun fark edilmesi: Çocuk çevresindeki olaylardan kısa sürede etkilenir. Bu sebeple, çevre imkanlarının hazırlanması, çeşitli ve nitelikli uyarıcılarla karşı karşıya bırakılması çocuğun tüm gelişim alanlarını olumlu yönde etkiler.

2- Kadınların iş hayatına atılması: hızlı bir şekilde gelişen dünyamızda, kadınların iş hayatına atılması sonucu, evde kalan çocuğa bakım ve eğitim hizmeti verecek kişinin bulunmaması bu kurumlara olan ihtiyacı artırmaktadır.

3- Değişik ortamlardan gelen çocuklara fırsat eşitliğinin sağlanması: Sosyo-ekonomik ve kültürel seviyeleri farklı ailelerde büyüyen çocuklar arasında meydana gelen eğitim farklılığının asgari bir seviyeye indirilmesi, toplumumuzun her kesimindeki çocukların daha iyi gelişimini sağlamak ve yeteneklerini en üst seviyede geliştirme imkanlarını yaratmak okul öncesi eğitimin önemini artırmaktadır.

Okul öncesi eğitimi, çocuklara erken yaşlardan itibaren daha iyi gelişme imkanları sağlamak, onları ilkokula hazırlamak ve nitelikli insan potansiyelini artırmak bakımından büyük önem taşımaktadır. Bu alanda eğitime önem verilmesi kaçınılmaz bir mecburiyet olarak ortaya çıkmaktadır (Kalemci 1998).

4.2. Okul Öncesi Eğitimin Amaçları

Eğitimin ilk amacı, çocuğun keşfi ve özgürleştirilmesidir. Karşılaştığı ilk sorun, doğrudan doğruya çocuğun varlığıyla ilgilenmek, ikincisi de olgunluğa doğru ilerlerken ona gerekli yardımı sağlamaktır. Demek oluyor ki, çocuğun gelişimi için elverişli bir çevre sağlanmalıdır. Engeller asgariye indirilmeli ve çocuğun enerjilerini geliştirecek faaliyetler için gerekli ortam sağlanmalıdır (Montessori 1992).

Kalemci(1998)'ye göre, eğitimin amacı, bireyin bulunduğu topluma dengeli bir uyum yapmasını sağlamaktır. Bu genel amaçtan hareketle, okulöncesi eğitimin amacı, çocuğun bedensel, bilişsel, duyuşsal ve sosyal gelişimini sağlamak, ileride uyumlu bir yaşam sürmesi için gerekli olan temelleri sağlıklı bir şekilde oluşturmaktır. Böylece, çocuğun bir yandan doğuştan getirdiği yetenek ve özellikler geliştirilerek kendini gerçekleştirilmesi sağlanır. Bir yandan da topluma verimli ve üretken bir şekilde katılımı desteklenmiş olur.

Okul öncesi eğitimin temel amaçları şu dört başlık altında ele alınabilir:

- 1- Çocuğun benlik kavramının gelişimine ilişkin amaçlar
- 2- Çocuğun bilişsel gelişimine ilişkin amaçlar
- 3- Çocuğun bedensel gelişimine ilişkin amaçlar
- 4- Çocuğun sosyal ve duygusal gelişimine ilişkin amaçlar.

4.2.1. Çocuğun benlik kavramının gelişimine ilişkin amaçlar

a) Güven: Çocuğun var olan becerilerinin en iyi şekilde geliştirilmesi için güven duygusu geliştirilmelidir. Bu nedenle, her çocuk olduğu gibi kabul edilmeli ve sevimlidir. Çocuğun önemli yönleri vurgulanmalı, belli yardımlar yapılmalıdır. Çocuğa tutarlı ve sürekli kuralların geçerli olduğu düzenli bir ortam sunulmalı, çevresinde tanıdığı eşyalar bulundurulmalıdır.

b) Kendini denetleme: Çocuk anaokulunda kendi kendini denetlemeyi öğrenmelidir. Çocuğa toplum kurallarını ceza, tehdit, ayıplama, küçümseme yolu ile değil, benimsetme yolu ile öğretilmelidir. Bunun için kuralların nedenleri çocuğa açıklanmalıdır. Kurallar uygulanırken;

1- Kurallar çocuğun yaşına, kişilik ve yapısına ve özel durumuna göre düşünülerek uygulanır.

2- Çocuğa kuralların nedeni açıklanır.

3- Beklenen davranışlar açıklanır, kendisinden hangi davranışın ne zaman beklendiği açık bir dille anlatılır, öğretilir.

4- Çocuğa kuralların uygulanmasında aktif rol ve sorumluluk verilir

5- Çocuğun davranışları ve çabaları takdir edilerek pekiştirilir.

c) Bağımsızlık: Çocuk kendine ve çevreye güvenmeyi öğrenmişse yeni bir özelliğin üstesinden gelmek için çabalamaya başlar. Öğretmen, çocuğu doğasındaki bu güçlü bağımsızlık arzusuna dayanarak anaokulunun fiziksel konumunu, araç gereçlerini ve programını çocuğun kendi işini, kendi yapabileceği şekilde hazırlamalıdır.

d) Kendine karşı olumlu tavır takınma: Anaokulu, çocuğa okul kavramını veren ilk yerdir. Çocuk buradaki denemelerinde başarılı, anlamlı, mutlu olursa, çocuk öğretmenlerini, arkadaşlarını, kitapları, öğrenmeyi severse, daha sonraki okul yaşantısı olumlu duygularla dolu olur ve başarılı olma olasılığı artar (Kalemci 1998).

Benlik kavramı gelişmemiş bir bireyin toplumda yer edinmesi oldukça zordur. Çocuklukta aldığı iyi eğitim ve birikimle hayata atılan bireyler, karşılaştıkları sorunların üstesinden daha kolay geleceklerdir. İnsanların çevrelerini ve diğer insanları sevmelerinin ilk koşulu kendilerini sevmeleridir. Bu da kendine güvenen, diğer insanlardan bağımsız, kendi yeteneklerinin farkına varan ve kendini seven bireyler yetiştirmekle mümkündür. Okul öncesi kurumların başlıca amacı da bireylerin gelişimine katkıda bulunmaktır.

4.2.2. Çocuğun bilişsel gelişimine ilişkin amaçlar

a) Yaratıcılık: Çocuğun önemli kişilik kazanması için onu yaratıcı kılmak gerekir. Bunun için ise yaşamak, tanımak ve değerlendirme yapmak gereklidir. Yaratıcı etkinliklerin sonunda, katılanlar kendilerini ifade edebildiklerini ve kendilerini

tanıdıklarını belirtmişlerdir. Bu tarz bir eğitimle çocuk ve ergenin kişilik ve duyu gelişimi sağlanıp, yaşayarak uygulanarak beceri ve davranışlar kazandırılırken ilgi ve yeteneklerin de ortaya çıkması, yönlendirilmesi gerçekleşebilir.

b) Sorun çözme: Çocuk engellerle karşılaştığı zaman, müdahale edilmeyerek çocuğun sorunları kendi başına çözmesi sağlanmalıdır. Buna bağlı olarak dikkat süresini artırmak, algı-motor becerileri yetiştirme, kısa ve uzun süreli bellek gelişimini sağlamak, çeşitli kavramları tanıma, tanımlama, eşleştirme, ayırt etme ve genellemeye yönelik çeşitli çalışmalar çocuğun ileriki hayatındaki başarısını olumlu yönde etkileyecektir.

c) Üreticilik: Girişkenlik duygusunu kazanan anaokulu çocuğu, çalışmak, başarmak, bir şeyler ortaya çıkarmak ve üretken olmak yolunda öğretmen tarafından güdülenmelidir. Çocuk yeteneklerini dilediğince deneyebilirse, hayal gücünü geliştirirse, üretken olur, çalışma, başarma ve sebat etmeyi öğrenir.

d) Dil gelişimi: Çocuk anaokulunda yeni sözcükler öğrenmeli, bu sözcükleri zihinsel uğraşlarında ve günlük yaşamında nasıl kullanacağını bilmelidir. Yaşam boyu eğitimde ve meslekte başarı, büyük ölçüde dili anlayabilme ve kullanabilme yeteneğine bağlı olduğundan, dile gereken önem verilmelidir (Kalemcı 1998).

Çocuğun bilişsel gelişiminin sağlıklı bir biçimde tamamlanması, onun kendi kendine yetebilen bir birey olmasını sağlayacaktır. Çocuk yaratıcılığı ve üreticiliği ile kendini ifade ederken, sorun çözme yeteneğinin gelişmesiyle başkalarına bağımlılığı azalacak, böylece kendi ayakları üzerinde durmasını öğrenecek, bu da hayatının ileri dönemlerinde çocuğa yardımcı olacaktır.

4.2.3. Çocuğun bedensel gelişimine ilişkin amaçlar

a) Kendini tanıma: Çocuk kendi bedenini ve bedensel işlevlerini tanımalıdır. Kendi bedenine ve kişiliğine karşı olumlu bir tutum geliştirmelidir.

b) Kas gelişimi: Küçük ve büyük kaslara ilişkin becerileri öğrenmelidir. Küçük parçalı ve geçmeli oyuncaklar, bahçe oyuncakları, yaratıcı uğraşlar, çocuğun bu becerilerini geliştirir (Kalemcı 1998).

Çocukların zihinsel gelişimlerinin yanında bedensel gelişimlerinin de sağlıklı bir şekilde tamamlanması gerekmektedir. Bu da çocukların gelişimine yardımcı ve uygun bir çevre oluşturulmasıyla mümkündür. Okul öncesi eğitim kurumları da bu amaca hizmet etmektedirler.

4.2.4. Çocuğun sosyal ve duygusal gelişimine ilişkin amaçlar

a) Sevgi: Çocuklar anaokulunda sevgi almayı, vermeyi ve paylaşmayı öğrenmelidir. Bu nedenle, öğretmenin görevi, çocuğa sevilmesini ve çevresinin güvenilir olduğunu göstermektir. Öğretmen önce, çocukların güven duygularını güçlendirmeli, çocukların başarılarını överek, alma, verme ve paylaşma için gerekli kişilik temellerini oluşturmalıdır.

b) Olumlu ilişkiler: Anaokulunda çocuk, kişiler arası olumlu ilişkiler kurmayı, sosyal sorumluluklarını ve arkadaşlarıyla iyi geçinmeyi öğrenmelidir.

c) Çevreyi tanıma: Çocuğun çevresini araştıracı bir tutumla incelemesini sağlamak için, çocuğun merak düzeyi, tartışma yeteneği, nedenlere yönelme, bilgi edinme ve bu bilgileri kullanma becerisini geliştirmelidir (Kalemci 1998).

Bedensel ve zihinsel gelişimin yanında duygusal gelişim de insan hayatının yapı taşlarından birisidir. Bu bağlamda, okul öncesi eğitim kurumları çocuklara, kişiler arası sağlıklı ilişkiler kurma, sevgiyi paylaşma, diğer bireylere saygılı olma ve toplum içerisinde yaşama kurallarının öğretilmesinde yardımcı kurumlardır.

4.3. Çocuk Gelişiminde Okul Öncesi Eğitim Kurumlarının Yeri

Kalemci(1998)'ye göre, 0-6 yaş gelişimin ve öğrenmenin en hızlı olduğu dönemdir. Çocuk bu yıllarda edineceği alışkanlık, bilgi, beceri ve tavır ile tüm gelişimsel gücünü kullanarak kendini yaşama hazırlar. Bu sistemli süreç içinde etkin olan yine çocuktur, öğretmen ve aile yönlendiricidir. Burada asıl amaç, çocuğun davranışlarında, kendi yaşantısı yolu ile istenilen değişikliği yapmak, eğitmektir.

Oyun bu çağ çocuğunun en önemli gereksinimlerinden biridir. Çünkü çocuk oyunla gelişir, oynarken öğrenir ve oyun içinde olgunlaşır. Zaten okulöncesi çağı çocuğunun eğitimi oyun içinde yapılmalıdır. Oyun çocuğun en iyi öğrenme ortamıdır, oyun yaratıcılığı artırır, toplumsallaşmayı sağlar ve paylaşmayı öğretir. Bunun yanı sıra okulöncesi kurumlarında kullanılan çeşitli oyuncaklar, çocuğun zekasını geliştiren, duyularını ve duygularını uyaran, hayal gücünü zenginleştiren, bedeni ve sosyal gelişimini hızlandıran oyun malzemeleridir (Kalemci 1998).

Okul öncesi eğitimde beden eğitimi çalışmalarına sistemli bir şekilde yer verildiği taktirde, çocuğun sadece hareket gelişimine değil, sosyal, duygusal ve zihinsel gelişimine de katkılar olacaktır. Dil gelişimi de çocuğa dünyaya dair kendi düşünce ve duygularını ifade etmek üzere yardımcı olmaktadır. Ayrıca düşünmeyi kolaylaştırır. Dil gelişimi, görüşlerini kategorilere ayırmak, eşya ve olaylar arasında ilişkileri kavramak, karşılaşılan hayat tecrübelerinden faydalanmak, daha soyut fikirler geliştirmek ve genellemeler yapmaya yardımcı olmaktadır. Ayrıca, dengeli ve düzenli beslenme, kendi işlerini yapmayı öğrenme, sorumluluk alma, toplumda iletişim için gerekli kuralları öğrenme, planlı ve disiplinli çalışma alışkanlığını kazanma gibi gelişim özellikleri okulöncesi eğitim kurumlarında öğrenilir ve benimsenerek hayata geçirilir (Kalemci 1998).

4.4. Türkiye’de ve Çeşitli Ülkelerde Okul Öncesi Eğitim Uygulaması

Okul öncesi dönemdeki çocuğun, bakımı ve eğitimi sorunu, Batı’da özellikle 19. yüzyılın başlarında önem kazanmaya başlamıştır. Bu dönemde, Avrupa ülkelerinde gelişmeye başlayan endüstri ve sanayinin, sayıları hızla artan fabrika türü iş yerlerinin erkek işçilerin yanı sıra kadın işçilere de iş alanı sağlaması, anne olan kadının, daha verimli çalışabilmesi için, iş verenlerin çocukların bakımı konusunda önlem almalarını gerektirmiştir (Anonim 1977).

Bugün çeşitli ülkelerde 3-6 yaş çocuklarının bakımı ve eğitimi için aileye, özellikle çalışan anneye yardımcı olmak üzere devletçe, iş yerleri veya özel kişi ve kuruluşlar tarafından açılmış olan okul öncesi eğitim kurumları mevcuttur. Bu kurumlarda, kurumun kuruluş amaçlarına, ülkenin eğitim felsefesine ve kurucularının okul öncesi eğitime bakış açlarına göre değişik konulara ağırlık veren programlar uygulanmaktadır. Bazı ülkelerde, okul öncesi eğitim çocuğu ilkokula hazırlamayı amaçlayarak, başarılı bir ilköğretim için gerekli bilgi ve becerileri de kazandırmaya çalışırken, bazı ülkelerde çocuğun toplumsallaşmayı öğrenmesi, iyi alışkanlıklar kazanabilmesini hedef almaktadır. Örneğin; resmi okula başlamanın 7 yaşından önce gerçekleşmediği İsveç'te, okul öncesi dönemde, akademik bilgidan çok kendine güven, kendi kendini değerlendirme, kendi kendine hareket edebilme üzerinde durulmaktadır (Anonim 1977).

Danimarka'da anaokulunun amacı çocuklara güvenli ve uyarıcı bir ortam hazırlamaktır. Belçika, Fransa ve İngiltere'de okulöncesi kurumlarda çocuğa güvenli ve duygusal olarak destek gördüğü bir ortam sağlanmasına çalışılmaktadır. Bu ülkelerin çoğunda anaokulunda 5 yaşından büyük çocuklar için hazırlayıcı nitelikte bazı okuma talimatı da verilmektedir. Japonya'da ise okul öncesi eğitimin amacı "eğitim öğretimden çok, günlük bakım vermek ve çocuğun bedensel ve ruhsal gelişmesine yardımcı olmak" şeklinde özetlenebilir (Anonim 1977).

Yurdumuzda okul öncesi eğitimin tarihi Osmanlı Dönemine kadar uzanmaktadır. O dönemin "Sübyan Mektebi" bu işin başlangıcı olarak görülmektedir. 1913 yılında yürürlüğe giren "Tedrisat-ı İptidariye Kanunu Muvakkatı" ve 1915 yılında çıkarılan "Ana Mektepleri Nizamnamesi" uyarınca açılan "Ana Öğretmen Okulu" ve "Resmi Anaokulları" 1919 yılında kapanmış, bu okullar 1927 yılında tekrar açılarak 1933 yılına kadar faaliyetlerini sürdürmüştür. 1977 yılında ilk defa ilköğretim Genel Müdürlüğü bünyesinde "Okul Öncesi Şubesi" kurulmuştur. 1992 yılında kurulan Okul Öncesi Genel Müdürlüğü çalışmalarını devam ettirmektedir. Üniversitelerle işbirliği içinde yapılan çalışmalar sayesinde birçok gelişmeler sağlanmıştır. Fakat yine de arzulanan okul öncesi eğitim alanında yeterli seviyeye ulaşmaya bir çok engel vardır. Bunlar:

- 1- Eleman yetersizliği,
- 2- Bina, araç-gereç yetersizliği,
- 3- Konuya gönül veren, okulöncesi eğitim alanında yeterli yöneticilerin azlığı,
- 4- Konu ile ilgisi bulunan yöneticilerin sık sık değişmesi (Kalemci 1998).

Okul öncesi eğitim kurumları, çocuğun hayata hazırlanmasında önemli bir basamaktır. Bu kurumlara devam eden çocuklar, öğrenmenin en yoğun olduğu 0-6 yaş arası dönemi buralarda geçirmektedir. Bu nedenle, okul öncesi eğitim kurumlarının çocuk gelişimini destekleyici şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Gerek iç mekan, gerekse dış mekan düzenlenmesinde, çocuğun ihtiyaçları göz önünde bulundurularak, eğitici, ihtiyaçlara cevap veren ve tehlikelerden uzak bir mekan oluşturulmalıdır.

5. MATERYAL VE YÖNTEM

5.1. Materyal

Kaynakların elde edilmesi amacıyla ilk olarak literatür taraması yapılmıştır. Literatür taraması yapılırken üniversite kütüphanelerinden, konu ile ilgili ana bilim dallarından ve internet ortamından tarama yapılmış, elde edilen sonuçlar değerlendirilmiştir.

Literatür taraması yapılırken, konu ile ilgili anahtar kelimelere ve yan konulara öncelik verilmiştir. Elde edilen kaynakların bazılarının tamamından, bazılarının ise belirli bölümlerinden yararlanılmış, gerekli bilgiler toplanmıştır.

İlgili ana bilim dalları ile yapılan görüşmelerde, konu ile ilgili yardımcı kaynak isimleri belirlenerek bu kaynaklara ulaşılmaya çalışılmıştır. İlgili ana bilim dallarında ve anaokullarında konuda uzman kişiler ile görüşülmüş, fikir alışverişinde bulunulmuştur.

5.2. Yöntem

Ülkemizde, çocuğun zihinsel, bedensel, sosyal ve duygusal anlamda gelişimini bir bütün olarak destekleyen ve çocuğu ilköğretime hazırlayan okul öncesi eğitim kurumlarının dış mekan düzenlemesine gereken önem verilmemektedir.

Bu çalışmada; anaokulu çocuğunun gelişimine büyük katkıları olan dış mekan oyunlarının sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilmesi için gerekli planlama ilkeleri belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışma üç aşamada gerçekleştirilmiştir.

İlk aşamada, araştırmada kullanılacak her türlü verinin toplanması amaçlanmıştır. Gerekli literatür çalışması yapılarak, araştırmada kullanılacak kaynaklar belirlenmiştir. Bu kaynaklar incelenerek, araştırmanın çeşitli bölümlerinde kullanılacak kısımları belirlenmiş ve veriler arasında gruplandırmalar yapılarak çalışmanın ana hatları belirlenmiştir. Elde edilen her yeni kaynak ilgili gruba dahil edilerek, öncelik derecesine göre sıralanmıştır.

İkinci aşamada araştırmanın amacını ortaya koymak için yapılan literatür taraması ve ilgili kişilerle görüşmeler sonucunda elde edilen bilgilerden ortaya çıkan sonuçlar belirlenmiş, mevcut durum ve olması hedeflenen durum arasında karşılaştırmalar yapılarak, eksiklikler, yanlışlıklar ve yapılması gereken düzenlemeler belirlenmeye çalışılmış, buna bağlı öneriler oluşturmaya çalışılarak son aşama olan sonuç aşamasına geçilmiştir.

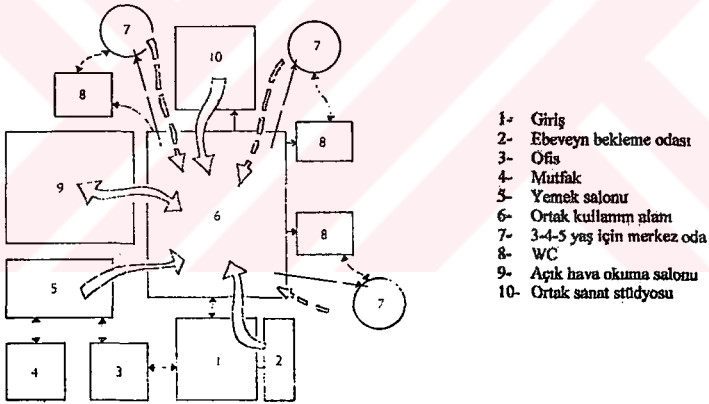
Sonuç aşamasında, araştırma kapsamında elde edilen sonuçlar tekrar değerlendirilerek bu sonuçlara uygun öneriler hazırlanmıştır.

6. ARAŞTIRMA BULGULARI

Okul öncesi eğitim kurumlarında çocukların en uzun süre zaman geçirdikleri mekanlar oyun alanlarıdır. Bu mekanlar iç mekan oyun alanları ve dış mekan oyun alanları olarak gruplandırılabilir. Dış mekan oyun alanlarının çocuğa sağlıklı ve rahat bir mekan sunmaları için oyun alanlarının ve bu alanda bulunan oyun materyallerinin belli başlı özellikler taşıması gerekmektedir. Bu bölümde okulöncesi eğitim kurumlarının fiziksel özelliklerine değinilecek, bina ve bahçe özellikleri vurgulanacak, açık hava oyun alanında bulundurulacak materyallerin nitelikleri ve taşınmaları gereken özellikler saptanacaktır.

6.1. Okul Öncesi Eğitim Kurumlarının Fiziksel Özellikleri

Bir okul öncesi eğitim kurumunda; çocuğa verilen eğitimin niteliğın belirleyen öğelerden biri, kurumun fiziksel konumunun düzenleme biçimi ve donatımıdır. Gereğince düzenlenmiş ve yeterince donatılmış bir anaokulu, her şeyden önce sağlıklı, güvenli ve çekicidir. Çocukların bedensel, bilişsel, sosyal ve duygusal gelişimini sağlayacak yönde planlanmıştır. Kaza olasılıklarını giderici önlemler alınmıştır. Çocukların ihtiyaçlarının karşılanmasını engelleyecek kısıtlama ve aksaklıklar yoktur. Bu şekilde düzenlenmiş bir anaokulu, yalnız çocuk için değil, öğretmen için de en uygun çevre koşullarını içerir (Kalemci 1998).

Şekil 6.1. Bir anaokulu binasında binanın bölümleri arasındaki ilişki (Dudek 2000)

6.1.1. Bina

İyi bir anaokulu binası;

- Çocuğın rahatsız olmadan bir hayat sürebilmesi için gürültüden uzak, sessiz olmalı,
- Binanın civarında tehlikeli uçurumlar bulunmamalı, toprağında nem ve kayma olmamalı,

- Çocuk için çok korkunç olan mezarlıklardan en az 100-150 m. uzaklıkta bulunmalıdır (Kantarcioglu 1992).

Kalemci(1998)'ye göre ideal bir anaokulu binası, bahçe içinde, diğer binalardan ayrı olarak, en fazla iki katlı, gürültüden uzak ve trafikten arındırılmış olmalıdır. Grup odası sayısı üç yada dördü geçmemelidir. Bu tür bir düzenleme, güvenlik ve sağlık koşullarının denetimini kolaylaştırır. Ön girişte, çocukların binaya girmeleri ve evlere dağıtım için üstü kapalı ve korumalı bir giriş ve kapı bulunmalıdır. Oyun odaları güneye bakmalıdır.

Okul öncesi eğitim kurumu sıcak ve hoş görünüşlü olmalıdır. Çocuğun evine benzer tarafları olmalıdır ki, çocuk kendini birdenbire yadırgadığı bir ortam içinde bulmasın. Binanın düzenlenmesi ve renklerin seçiminde çocuklar için rahatlatıcı ve iç açıcı atmosfer yaratacak noktalara dikkat etmek gerekir. Binanın her yanı ısıda olmalı, havalandırma ve ışıklandırmaya özen gösterilmeli, bina güneye bakmalı, güneşli olmalı ve gün boyunca ışık almalıdır. Güvenlik yönünden; binada kullanılacak tüm malzemeler ateşe dayanıklı olmalıdır. Hiçbir malzemede zehirli madde bulunmamalıdır. Sağlıklı solunum için duvarlarda su bazlı boyalar kullanılmalıdır. Donanım elemanlarının hiçbirinde sert köşeler, çıkıntı yapan kulplar, yüzeyler, ayaklar, korunaksız köşeler kullanılmamalıdır. Yer döşemeleri kaymaz, dayanıklı ve kolay temizlenebilir olmalıdır. Mimari projede bina tek katlı olarak planlanmalı ve merdiven yerine rampalar kullanılmalıdır. Binadaki tüm kapılar, giriş kapısı da dahil olmak üzere dışa açılmalıdır. Cam kapı veya çarpan kapı kullanılmamalı, sürgülü kapılar tercih edilmemeli ve oyun odalarındaki kapıların mekanizmasında içeriden kilitlenme engellenmelidir. Buna bağlı olarak binanın hiçbir yerinde eşikler kullanılmamalıdır. Pencereler çocukların göz hizasında bulunmalı, kırılmaz cam kullanılmalıdır. Kanatların dar olması güvenlik açısından önemlidir. Elektrik kablo ve prizleri, ısıtma ve sıhhi tesisatla ilgili borular, ısıtıcılar vb çocukların ulaşamayacakları yerlerde ve biçimde tasarlanmalıdır (Turan ve Turan 1998).

6.1.2. Bahçe

Okul öncesi eğitim kurumunun en önemli bölümlerinden biri bahçedir. Çünkü açık hava ve açık hava oyunları çocuğun gelişimi için çok önemlidir. Bu nedenle bahçe iyi düzenlenmeli ve iyi donatılmalıdır. Tıpkı oyun odası gibi planlı bir şekilde kullanılmalıdır. İdeal olarak bir bahçenin genişliği, anaokulu binasının kapladığı alanın en az iki katı büyüklüğünde olmalıdır. Bahçede çocukların koşup oynayabileceği çim alanlar, ekime uygun toprak alan, bisiklet kullanabilecekleri beton yollar ve kum havuzu bulunmalıdır. Bahçede gölgelik yapan ağaçlar bulunmalıdır. Bahçede çeşitli oyuncaklar bulundurulmalı ve bunlar gerektiğinde yenilenmelidir. Bahçe her zaman temiz tutulmalı ve çeşitli taşlar, çukurlar, kırık oyuncaklar, su birikintisi ve çeşitli çöplerden arındırılmalıdır. Ayrıca bahçe düzenlemesi, esnek ve dinamik olmalı, yeni gereksinimler ortaya çıktıkça değiştirilebilmelidir. Bahçe zehirli bitkilerden arındırılmalıdır (Kalemci 1998).

Bu çevre düzeni içinde bir anaokulu planlanırken, hem her çocuk için kişisel gelişmeyi en üst düzeye çıkaracak bir düzen kurulmalı, hem de dengeli bir etkinlik dağılımı yapılabilmesi için kaynak ve olanaklar birbiriyle bütünleştirilmelidir (Kalemci 1998).

6.2. Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Açık Hava Oyun Alanı

Çocuk açısından fiziksel çevrenin önemi, öncelikle bir yaşam alanı olmasından gelir. Çevre ile ilgili genel bilginin ve yaşama bilgisinin artması, hayatı daha güvenli ve sağlıklı yapacağı gibi, daha estetik, çeşitli ve doyumsuz yaşama alternatiflerine fırsat hazırlar. Bilinçli bir eğitimden geçmese de, her çocuk kendi fiziksel çevresi ile kendine özgü tanıma, ilişki kurma ve yaşama yollarını zaten bir biçimde öğrenir ve bulur (Göka 1997).

Okul öncesi eğitim kurumlarının en önemli alanlarından birisi bahçedir. Çünkü açık hava oyunları çocuğun gelişimi için çok önemlidir. Bu nedenle bahçe düzenleme, donatım ve büyüklük açısından gerekli yeterliliklere sahip olmalıdır. İdeal bir bahçenin genişliği binanın iki genişliğinde olmalıdır. Bahçede çocukların koşup oynayacağı çim alanlar, bisiklet kullanımı için beton yollar, kum havuzu ve ekime uygun toprak alan bulunmalıdır. Bahçede temizlik, sağlık ve güvenlik koşulları ile ilgili gerekli düzenleme ve değişiklikler yapılmalıdır. (Kalemcı 1998).

Çocuklar fiziksel olarak aktif olmaktan zevk alırlar. Geniş alanlarda hareket imkanı bulduklarında enerjileri açığa çıkar.

Çocuklar çevrelerini sık sık inceler. Onların dokunmaya, duymaya, görmeye ve tatmaya dair istekleri, fiziksel dünya hakkında bilgi ve deneyimi sağlamaktadır. Çocukların doğal merakı, öğrenmeleri için bir yoldur. Planlanmış aktiviteler de birçok yönden buna yardımcı olur.

- Çocuklar çevresindeki fiziksel dünya hakkında bilgi edinme yeteneğine sahiptir.
- Basit kurallar, yöntemlerden (yerçekimi, tohumları büyütmeye, suya ihtiyaç duymaları vb) haberdar olurlar.
- Bilimle ilgili metodları (gözlem, düşünceleri test etmek ve ölçmek) öğrenirler.
- Ekoloji ve çevrenin korunması ile ilgili davranışlarını geliştirirler.

Son yıllarda çevre ve ekolojinin özellikleri ile ilgili kitap ve çalışmalar hakkında çalışmalar artmaktadır. Genellikle bu çalışmalar çocuklara yöneliktir. Onlara bilgi verme, doğa sevgisi aşılama ve doğaya yaklaşım gibi amaçları taşır.

Toprak sevgisi: Çocukların doğayla ilgilenmelerine izin vermek, doğa eğitiminde bir başlangıçtır. Büyük şehirlerde yetişen çocukların, içeride geçirdikleri zaman dışarıda geçirdikleri zamandan çok daha fazladır.

Açık havaya çıkmak: Bunun önemini kavrayan yetişkinler, günlük aktivitelerde açık havaya çıkmayı artırmışlardır. Çocukların dışarıda çeşitli şeylerle oynamaları, uğraşma ve incelemeleri onların yaratıcılıklarını geliştirir. Toprak, çamur, taş veya çim hem zevkli, hem de öğretici maddelerdir. Çamur, kum ve su çocukların ilgisini doğaya çekmek için çok etkili bir araçtır.

Geniş açık hava alanı bulunan okullardaki çocuklar dünyayı öğrenme açısından çok şanslılardır. Ağaçlara tırmanma, gökyüzünü seyretme, güneşin parlamasını,

büyükliğini bilirler, rüzgarın gücünü öğrenirler, gölgenin serinliğini bilirler. Bitki ve bazı hayvanları kendi çevrelerinde tanır. Bu sayede birçok şeyi yaşayarak öğrenirler.

Geziler ve yürüyüşler: Bu tür faaliyetler çocuğun vahşi dünyayı tanımasını kolaylaştırır. Dağlık ve açıklık bir bölgede yürümek çocuğa yeni bir yeni bir hayatmış gibi gelir.

Dünyayı tanıma: Küçük çocuğun öğrenmesinde yaşadığı olaylar ve doğal nesnelere etkisi büyüktür. Büyük çocuklar bu bilgilerin bir kısmını okuyarak elde edebilirler, fakat küçük çocuklar bunları yaşayarak öğrenirler. Doğada birçok uygulanabilecek aktiviteler vardır. Çocuklar bu şekilde diyalog ve keşif yeteneklerini geliştirirler.

Güvenlik endişesi: Yetişkinler, çocukların güvenliğini sağlamak için taş alanların tehlikeli olup olmayacağını, zehirli bitkileri ve doğanın diğer tehlikelerini bilmeli ve çocuklara fark ettirmelidirler.

Çevreyi koruma: Çocuklar bitkilere, böcek ve diğer canlı türlerine zarar verilmemesi gerektiğini öğrenmelidirler. Dünyada tüm canlı türlerinin beraber yaşadığını fark ettirmesi gerekmektedir.

Çocuğun ilgisini genişletme: Oyun yöntemini çocuk kendisi bulur ve inceler. Öğretmen gerekli fırsat ve yönlendirmeler yaparak çocukların ilgisini daha fazla artırır (Kalemci 1998).

Açık hava oyun alanı da iç mekan düzenlemesinde olduğu gibi ihtiyaçlara cevap verebilmelidir. Açık hava oyun alanlarından sınıflara ve tuvaletlere kolayca ulaşılabilir. Bu bölümün etrafı çevrili olmalı, ayrıca çok sıcak ve yağmurlu havalar için de üstü kapalı bir mekan olmalıdır. Bu alanın yüzeyi çim, kum, çakıl, toprak gibi değişik malzemelerden oluşmalıdır. Tepeler, çukurlar, çocukların yuvarlanması veya oyuncaklarını yuvarlaması için idealdir. Bunun dışında kaydırak, salıncak, tahterevalli, tırmanma merdiveni, sallanma barları gibi bahçe oyuncakları da bulunmalıdır. Sebze yetiştirme bahçesi, kum ve su havuzu da dış mekanda bulunabilir. Ayrıca açık hava oyun alanında alet ve edevatların konabileceği bir depoya ihtiyaç vardır (Turan 1998).

6.3. Açık ve Yeşil Alanların Çocuk Yönünden Değeri

Özellikle büyük şehirlerde yaşayan çocuklar için açık ve yeşil alanların büyük önemi vardır. Açık havada oynarken çocuklar kendilerini daha özgür hissetmekte, enerjileri artmakta ve oyundan daha fazla zevk almaktadırlar. Bu yüzden çocuklara oyun imkanı sağlayan açık ve yeşil alanlar artırılmalı, onlara tehlikelerden uzak, sağlıklı bir ortam sunulmalıdır.

Oyun çocukların fiziksel ve fıkri yönden gelişmesinde, olgunlaşmasında, çeşitli beceriler kazanmasında önemli bir etkidir. Aktif ve yaratıcı oyun yerlerinin eksikliği, hayal gücünün gelişmemesi, sinirsel gerilim, boş zamanları değerlendirememesi ve saldırganlık gibi sonuçlar yaratır (Koçyiğit 1976).

6.3.1. Açık hava oyun alanlarının bedensel gelişim ve hareket gelişimine etkisi

a) Sağlıklı gelişmeyi desteklemek, bedene işlerlik kazandırmak

Okul öncesi evresinde, hızlı kemik gelişimine temel katkıda bulunan D vitamini, güneş ışınlarının deriyle teması ile elde edilir. Açık ve temin havada oynarken alınan oksijen, beyin sağlıklı işlemesi ve tüm bedenin temiz kan ile çalışabilmesi için gereklidir. Çocukların beyin dokusu ve hücreleri, yetişkinlere oranla daha yüksek düzeyde oksijen kullanır; bu nedenle çocukların gereksinim duyduğu oksijeni bol bol sağlamanın en kolay yolu onları bahçede oynatmaktır. Hareket etmek bedenin tüm işlevleri için vazgeçilmez bir önkoşuldur; solunum, dolaşım, sindirim ve boşaltım işlevlerinin gerektiği biçimde yerine gelmesi ancak hareketle sağlanır. Onun içindir ki; çocuklar açık havada oynarken çok neşeli ve mutludurlar. Açık havada oynadıktan sonra yenilenirler, iştahları artar ve daha rahat uyurlar.

b) Çocuğun hareket etme (motor) becerilerini geliştirme

Bedenin çeşitli hareketleri yapabilmesi ve dik tutulabilmesi, açık hava etkinlikleriyle gerçekleşir; yapılan araştırmalara göre, çocuk beş yaşına kadar bu beceri ve yeteneği elde edemezse, ileride ek olanaklar, doktor ve sağlık desteği sağlansa bile, bir daha bu devinim yetilerini gerçek anlamda gerçekleştiremez.

Bedeni hareket ettirme becerileri üç grupta toplanabilir:

- 1- Bedeni yönetmeyle ilgili olanlar: Atlama, zıplama, hoplama, denge tahtasında düşmeden yürüme , tırmanma, merdiven inme, bedeni ileri geri yuvarlama, hareket ettirebilme.
- 2- Çocuğun geniş bir alanda gidip gelmesini, dolaşımını sağlayan beceriler, ileriye doğru, geriye doğru (arka arka) yürüme; ayak parmakları ucuna basarak koşma, sekerek hızla koşma.
- 3- İletme-yakalama (atma-tutma) becerileri; el, kol, ayak ve bacakla top iletme, atılan top veya nesneyi yakalama (Sükan 1983).

6.3.2. Açık hava oyun alanlarının bilişsel gelişime etkisi

a) Doğa ve doğa düzeni ile ilgili kavramları geliştirme

Bunların arasında, günlerin, mevsimlerin, hava koşullarının birbirini düzenli biçimde izlediğine tanık olmak, açık havada doğa koşullarıyla iç içe oynarken çevredeki olay ve nesnelerin adlarını öğrenmek, tanımlarını yapmak, birbiriyle bağlantılı kavramları gözleyerek ve denetleyerek öğrenmek sayılabilir. Okul öncesi çocuklarına sağlanan açık hava oyun sahası gerçek ve canlı bir laboratuvar yerini tutar. Doğa bilimleri ve doğa olayları ile ilgili uygulamaları bahçede yapmak, oyun odasında, masal saatinde edinilen bilgi ve kavramları destekler.

b) Çevre ve doğa kaynaklarının bakımı ve tutumunu öğrenme

Açık hava oyun araç gereçlerinin bakımı ve kullanılmasıyla ilgili kurallar sık sık tekrarlanarak çocuklara daha kolay benimsetilir. Çocuklara oyun çevresini korumak için kolay anlaşılır, kesin sınırlar koymalı ve bunları tutarlı biçimde uygulamalıdır (Sükan 1983).

6.3.3. Açık hava oyun alanlarının sosyal – duygusal gelişime etkisi

a) Başkalarıyla uyum ve eşgüdüm sağlama

Kısıtlı ve dar bir alandan bahçeye ve yakın çevreye açıldığı zaman çocuğun dolaşma olanakları çoğalır, çevresi genişler, yaşlılarıyla ve yetişkinlerle iletişimi artar. Dil becerileri geliştikçe, 3-4 yaşından başlayarak çocuk sorunlarını itip kakarak, kapıp kaçarak çözmek yerine, sözle çözümleyebilir, isteklerini sözlü olarak dile getirmeyi başarır, yaşlılarıyla çok daha uyumlu ilişkiler içinde oynar.

b) Toplumun kurallarını öğrenme ve benimseme

Sükan(1983)'a göre toplum içinde yaşamın vazgeçilmez koşullarından biri olan paylaşma, cömertlik duygusundan kaynaklanan ve isteyerek, içtenlikle verebilmeyi sağlayan bir beceridir. Bedensel etkinliklerde yer, oyuncak gibi somut şeylerin paylaşılmasına ek olarak duyguları, düşünceleri paylaşma, dayanışma içinde çalışma ve oynama alışkanlıkları da edinir. Sıraya girme, sırasını bekleme, başkalarının hakkına saygı gösterme, bölüşme, eş olma, yönetme, yönetilme, yönergelere uyabilme bahçe oyunlarında geliştirilmesi öngörülen alışkanlıklardır.

c) Çocukların duygularını ifade etme, bunalımlarını dışa yöneltme ve sıkıntılardan kurtulmalarına olanak sağlama

Geniş alan ve açık hava çocuğun özgürce boşalmasına olanak sağlar. Boşalma, fazla enerjisini yönlendirme harcama çocuk açısından kesinlikle çok önemli gereksinimlerdir. Ancak, bazı aşırı davranışların kısıtlanması ve kurallara uymanın sağlanması da aynı derecede önemlidir. Açık hava etkinliklerinde biraz daha esnek olmalı, çocukları daha az kısıtlayıp, daha yakın kurallar uygulamalıdır. Çocuk bahçede daha özgür olabilmeli, isterse tek başına, isterse grup halinde oynayabilmelidir (Sükan 1983).

6.4. Planlanmış Oyun Alanı İçin Yer Seçimi

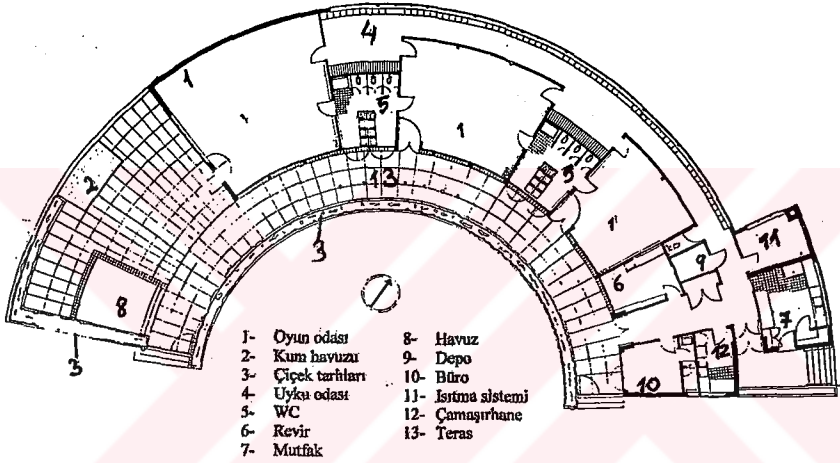
Çocuklar için planlanan oyun yerlerinin nerede ve nasıl olması gerektiği belirlenirken çocuklar ve oyunlarının özelliklerine dikkat edilmelidir.

Planlama açısından önemli olan noktalar şunlardır:

- Oyun yerleri, oyunun fonksiyonuna göre planlanmalı ve ekipman seçimi bu fonksiyonlara göre yapılmalıdır. Çocukların gürültülü ve sınırlı oyunları, başarısız planlanmış oyun yerlerinin etkisi sonucudur.

- Mimarlar, peyzaj mimarları ve eğitimciler oyun yerleriyle ilgili problemlere çözüm yolu bulmak amacıyla bir arada çalışmalıdır. Mimarlar çoğunlukla ergin kişilerin gözlerine hitap etmek ve orijinal sonuçlar ortaya koymak gibi tehlikeli ve grafik olmayan bir anlayış içindedir. Böyle bir anlayış, çocuklar yönünden değeri olmayan çalışmaları sonuçlandırır. Öte yandan genellikle bitkisel materyale olan aşırı sevgi nedeniyle bir peyzaj planıcısının bir oyun yerindeki ana teması oyun değil, ağaçlar, çalılar, çiçekler ve çim alanlardır.

Mimar, peyzaj planıcısı ve eğitimci arasındaki tartışmalar ve işbirliği sonucunda, çeşitli yönlerden yeterli oyun yerlerinin planlanması sağlanacaktır (Özhelvacı ve Özer 1997).

Şekil 6.2. Örnek bir anaokulu planı (Dudek 2000)

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

7. OKUL ÖNCESİ EĞİTİM KURUMLARINDA DIŞ MEKAN OYUN ALANLARININ PLANLANMASI

Diş mekan tasarımında göz önünde bulundurulması gereken konuların başında çeşitlilik ve kullanım kolaylığı gelmektedir. Amacına göre sınıflandırılırsa, dış mekandaki alanlar;

- Sosyal iletişimin amaçlandığı dış mekanlar,
- Doğanın hissedildiği dış mekanlar,
- Sağlık ve egzersiz için tasarlanan alanlar,
- İçeriden izlemenin amaçlandığı, seyredilen alanlar olarak dört grupta incelenebilir (Carstens 1985).

Okul öncesi eğitim kurumlarında, dışarı oyunları etkinliklerin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Çocuklar için en değerli zamanlar bahçede geçirdikleri zamanlardır. Bu zamanları en değerli ve en verimli biçimde kullanmalarını sağlamak için, oyun alanlarında, çocuk oyunlarına uygun düzenlemeler yapılması, uygun materyallerin seçilmesi ve gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir.

Okul öncesi eğitim kurumlarında, dış mekan denilince akla, kurumun bahçesi gelmektedir. Aslında bu tanım bu kadar dar kapsamlı kalmamalıdır. Bir eğitim kurumunda dış mekan faaliyetleri ve çocuklara sağladığı olanaklar eğitimin bir parçası olarak görülmelidir. Bahçede bulunan aktif ve pasif oyun alanları, dinlenme mekanları, bitki örtüsü ve çeşitli materyaller ayrı ayrı ele alınmalı, her birinin planlamasında ve uygulamasında gerekli tedbirler alınmalıdır. Böylece çocuklara en uygun oyun ortamı sağlanacak, eğitimlerine ve gelişimlerine katkıda bulunulacaktır.

7.1. Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Çocuk Oyun Alanı Planlanırken Dikkat Edilmesi Gereken Özellikler

Çocuk oyun alanı planlaması dikkat gerektiren bir konudur. Alana geliştirel yerleştirilmiş oyun aletleri, çocukların oyundan zevk almalarını engellediği gibi, oyun alanında karmaşa da yaratabilir. Böylece oyunun eğitsel ve eğlendirici yönü kaybolup, oyun bir eziyete dönüşebilir. Amaç; doğru planlama ve doğru materyal seçimi ile oyundan alınacak zevkin en üst düzeye çıkarılması olmalıdır.

Öznelvaci ve Özer (1997)'e göre çocuk oyun alanı planlanırken dikkat edilmesi gereken özellikler şunlardır:

- Oyun yeri, pasif eğlence yeri anlamında anlaşılmalıdır. Bu alan aktif ve yaratıcı oyun biçimini teşvik etmelidir.
- Oyun yerleri için mekanik ekipmanlara oranla, oyun için yarım bırakılmış, fakat birbirini tamamlayan elemanlar ve materyaller daha uygundur. Ekipman seçiminde genellikle aktif ve yaratıcı oyunların birinci planda olması gerekir.

- Oyun yerinin dizayn ve ekipmanı özel yaş gruplarının tipik oyunlarına uygun olmalı ve yer ayrımı buna göre düzenlenmelidir.
- Oyun yerlerinin dizaynı farklı oyunların fonksiyonları ve hareketlerini yansıtmalıdır. Alanın bütünü, çeşitli kısımlara ayrılmış yerlerde fonksiyonel ekipmanların kullanılması ve uygun suretle dağılımı şeklinde planlanmalıdır.
- Salıncak ve hareketli oyun aletleri diğer aletlerden ayrı bölgelere yerleştirilmelidir. Kaydıraklar kuzey yönünde, yaz güneşinden korunmuş bir alanda yer almalı, metal kaplama oyun aletleri gölgelendirilmiş alan içinde bulunmalıdır.
- Su elemanına önem verilmelidir. Havuz derinliği fazla olmamalı, teknik sorunlar çözülmüş olmalıdır.
- Engebeli araziler düz arazilerden daha ilgi çekicidir. Tepeler ve çukurlar çocukların oyunlarına hareket kazandırır.
- Renklerin, çocukların yaşantısında önemi büyüktür. Ancak renk kullanımı ustalıklı yapılmalıdır. Özellikle sıcak renkler kullanılmalıdır.

Ayrıca öğretmen ve gözetmenler için oyun alanının çeşitli kısımlarında oturma yerlerinin yapılması gerekir.

7.2. Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Çocuk Bahçesi Tasarımı

Özhelvacı ve Özer (1997)'e göre, çocuk bahçeleri arazinin durumuna göre formal veya informal şekillerde tertip edilir. Fakat informal tertipler daima tercih edilir. Yer seçiminde yaşlı büyük ağaçların bulunduğu yarı gölgeli sahalara aranır. Çocuk bahçelerinin etrafının kuşatılması gereklidir. Kuşatma yeşil çit, duvar, ahşap ve demir parmaklıkla yapılır. Kuşatma elemanlarının ön cephesi örtü çalılırları ile sıkıca kapatılır, toz ve gürültüye mani olunur. Çocukların toplanmasının oyun sırasında sokağa kaçma veya düşme ihtimali ortadan kaldırılır.

Aktif, fiziksel aktiviteler, pasif veya sakin aktivitelerden ayrılmalıdır. Oyun aletlerinin bulunduğu alanlar, açık alanlar ve kum havuzları çocuk oyun alanlarının farklı kısımlarına yerleştirilmelidir. Buna ilave olarak popüler, çok kullanılan aletler veya aktiviteler kalabalığın tek bir alanda toplanmasını önlemek için dağıtılmalıdır. Aletler yerleştirilirken alanlar arasında görüşü önleyen bariyer bulundurulmamalıdır. Hareketli aletler, salıncak ve döner platformlar alanın köşesine yerleştirilmelidir. Kaydırak çıkışları çocuk oyun alanlarının fazla dolu olmayan alanlarına yerleştirilmelidir. Oyun aletlerinin planlama alanında gelişigüzel dağıtılması, ayrı ayrı oyun imkanı sağlamakla beraber, eğitim açısından beklenen fonksiyonlar için yeterli olamaz. Çocukların içgüdüsel oyunlarından ilham alınarak planlanan oyun aletlerinin gruplara ayrılması ve bu grupların oyun alanına bilinçli olarak dağıtımı, yaşa uygun oyunlar bulma imkanını sağladığı gibi, oyun yaratıcılığı ve araştırma gücünü de teşvik eder. Çocuk bahçelerinin donatımında kullanılan malzemeler onların doğa ile tanışmalarını ve bütünleşmelerini sağlamalıdır (Özhelvacı ve Özer 1997).

Çocuk oyun alanlarında planlama yapılırken en küçük yaş grubunun her türlü ihtiyacı göz önünde bulundurulmalıdır. Oyun alanı içindeki yollar zigzaglı olmaktan çok kavisli olmalıdır. Sivri köşeli oyuncaklardan sakınılmalıdır. Alanda bulundurulacak elemanlar çocuk boyutlarına göre yapılmalıdır. Çocuklar gürültüden uzak, sessiz ve tek başlarına oynamayı arzu ederler. Bununla beraber, çocukları yalnızlık duygusu içinde bırakacak yerler de seçilmemelidir. Titiz bir plantasyon ve arazi formu ile emniyet ve sessizlik duygusu elde edilebilir (Koçyiğit 1976).

Bahçe etkinliklerinin yararlı olabilmesi için yeterli büyüklükte alanın sağlanmasına öncelik verilmelidir. Bahçe etkinlikleri için ayrılan yer dar olursa çocuklar bahçede oynamak istemezler.

Bahçe etkinlikleri için ayrılan yerlerin özellikleri şunlar olmalıdır:

- Hem güneşi gören hem de gölgesi olan bir alanı kapsamalıdır.
- Topların zıplayabileceği, tekerlekli oyuncakların kolayca çekilebileceği ve üç tekerlekli bisikletlerin kolayca yürütülebileceği nitelikte sert zemini yada beton yolları olmalıdır.
- Yerde oynamak, atlamak, takla atmak, güreş etmek için de mümkünse, çimle kaplı ya da yumuşak topraklı bir alan bulundurulmalıdır.
- Çocukların çeşitli bitkiler ekmeleri, saksılarını koymaları ya da sebze, çiçek yetiştirmeleri için uygun bir alan ayrılmalıdır.
- Musluk ya da hortumu olan, su kaynaklarına yakın bir su oyunları köşesi bulunmalıdır.

Oyun odasından oyun bahçesine geçiş kolay ve düzayak olmalı ve bu alanlar birbirine yakın olmalıdır. Öğretmene zaman kazandırmak, çocukların içeri giriş çıkışlarıyla oyunlarını denetim altında tutmak için hemen oyun odasının önünde bir oyun alanı bulunması yararlı olur. Böylece iyi havalarda, oyun odasındaki boya, kesme-yapıştırma, şarkılı oyunlar, masal okuma, evcilik etkinlikleri de dışarıya aktarılabilir ve oyuncaklarla araç gereçler hem dışarıda hem içeride kullanılabilir. Bahçe çocuğun sokağa çıkmasını önlemek ve oyun alanının çevresinde güvenliği sağlamak için kümes teli veya benzeri bir demir parmaklıkla çevrilmeli, buralar çocuğun aşamayacağı yükseklikte olup, kapı çocuğun aşamayacağı biçimde sürgülenmeli ya da kancalanmalıdır (Sükan 1983).

7.3. Dış Mekanda Kullanılan Materyaller ve Taşınmaları Gereken Özellikler

7.3.1. Döşeme ve tekstür

a) **Çim yüzeyi:** En çok hoş giden yüzey materyalidir. Alan büyüdükçe çim daha az kullanılacak ve çamurlu yerler ortaya çıkacaktır. Çim kullanılan yüzeylerde aşınmalar ve bozulmalar görülür. Bu ise onarım masrafını artırır.

b) **Çim + sert döşeme:** Çocuk oyun yerlerinde bu kombinasyon uygun görülmekle beraber, en ideal yol çözümlenmemiştir.

c) **Kum + kil + silt:** Bu karışım asfalta oranla daha esnek bir döşeme meydana getirir. Kum nispeti % 50'den fazla olmalıdır.

d) Kum: Kolay ve ucuz bir yoldur. Kum kullanıldığında kuru ve rüzgarlı havalarda çevreye sıçar ve çevredekileri rahatsız edebilir.

e) Sert döşeme: Çocuklar için ilgi çekici çeşitli tekstürler sert döşeme ile elde edilebilir. Çocuk yumuşak döşemelerde yapamadığı birçok oyunu sert döşeme üzerinde yapabilir. Beton döşemelerde donuk renk etkisi renklendirilmeyle giderilebilir (Koçyiğit 1976).

7.3.2. Dış mekan oyun aletleri ve materyalleri

Oyun çocukların zihinsel ve fiziksel olarak gelişmesinde ve çeşitli becerileri kazanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bir okul bahçesinde mutlaka aktif ve yaratıcı oyun alanları ile bu alanlara uygun alet ve ekipmanların bulunması gereklidir. Aksi halde hayal gücü gelişmeyen, sinirsel yönden gerilimli, boş zamanlarını değerlendirme alışkanlığı kazanamamış saldırgan çocukların ortaya çıkması kaçınılmazdır. Oyun oynayan çocuk zihinsel, bedensel, sosyal ve psikolojik yönden gelişip, gelecekte ise sağlam karakterde olacaktır. Bu yüzden oyun alanları ile bu alanlarda kullanılacak alet ve ekipmanların doğru seçilerek planlanması gereklidir (Ereli 2001).

Bir oyun alanında kullanılacak araçlar genel olarak şu şekildedir:

- Merdivenli kaydırak
- Salıncak
- Tahterevalli
- Çeşitli kemerler
- Tırmanma boruları
- Silindir ve küre
- Boru tünel
- Alçak duvar
- Kum havuzu
- Alçak denge
- Zik-zak turnike
- Alttan geçme engelleri (35 cm yükseklikte)
- Alçak barfiksler (çocukların ayakları yere değecek şekilde)

Bu araç ve gereçlerin sade, ayrıntısı az, sivri köşeleri olmayan, pürüz ve çatlağı bulunmayan şekilde tasarlanmış olması gereklidir. Seçilen tüm alet ve ekipman çocuğun yaşına, gelişim özelliklerine, ilgi ve ihtiyaçlarına uygun olmalıdır. Çocuk oyun alanına geldiğinde alanda bulunan oyun aletinin yapısal özelliklerini ve kullanımını kolayca anlayabilmelidir. Oyun alanlarında bulunan tüm araç ve gereçlerin rengi göze hoş görünmeli, dengeli, orantılı ve uyumlu olması gereklidir. Tüm oyun aletleri birden çok çocuğun oynayabileceği, paylaşma, başkalarının hakkına saygılı olma gibi sosyal yönden geliştirici nitelikte olmalıdır (Ereli 2001).

Sonuç olarak tüm bu araçlar çocuğun dil gelişimini, okuma yazma ve matematik öncesi kavramlarını kazandırıcı, merakını, ilgisini, el becerilerini, girişimciliği, yaratıcılığı,

hayal gücünü geliştirecek özelliklerde olması gereklidir. Bir oyun alanında kullanılan malzemelerin özellikleri ise şu şekildedir :

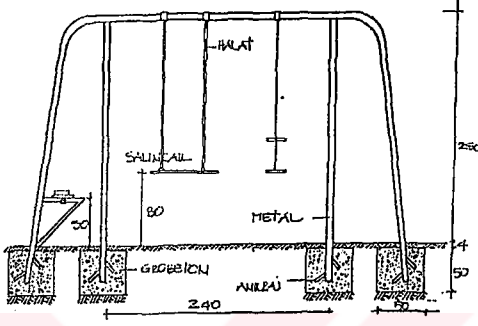
- **Salıncak**

Ereli(2001)'ye göre, çocukların en fazla tercih ettiği oyun aletlerinin başında salıncaklar gelmektedir. Çok fazla tercih edildiğinden dolayı özellikle sırada bekleyenlerin birbirleri ile kavga etmemesi için değişik renk ve tasarımlarda yer verilmesi gereklidir. Salıncaklar diğer oyun aletlerine göre kıyaslandığında içlerinde en tehlikeli olan oyun aletidir. Hareketli oyun aletlerinden olduğu için konumlandırılırken mutlaka belli bir güvenlik sınırı içinde yer almalı, güvenlik sınırlarının ise malzeme farklılığı ile işaretler ve engellerle belirlenmesi gereklidir. Aksi halde oyun alanında kaza ve tehlikelerin olması kaçınılmazdır. Hangi tip olursa olsun salıncaklar, diğer aletlere yakın bir yerde, girişlerde, ana trafik alanlarında, veya yürüyüş yolunun kenarında yer almamalı, küçük tırmanma aletleriyle birleştirilmiş olmamalıdır. Çok çeşitli salıncak tipleri mevcut olup, paralel salıncaklar, çift banklı salıncaklar ve metal salıncaklar ise bunların başında gelmektedir.

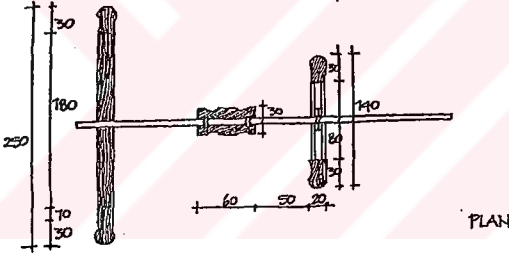
Paralel salıncaklar özellikle küçük çocukların kol ve ayaklarını kullanarak yardımcıya ihtiyaç duymadan kendi kendilerine sallanabilecekleri bir salıncak tipi olup, en belirgin özelliği alçalma ve yükselme farkı meydana getirmeden yere paralel olarak sallanmasıdır. Bunun için yeni alışan küçük çocuklardaki sallanma ve hız korkusu bu alet üzerinde çok azdır. İhtiyaca göre tek ve çift salıncaklı olarak kolayca yapılabilir. İki salıncak yan yana yapıldığında salıncakların arası en az 80 cm olmalıdır. Salıncak taşıyan aksam; birbirine 2 m mesafede, 48.3 mm çapında iki boru ve bu iki boru arasındaki mesafenin orta noktasından 1 m dışta, yere tespit edilen boru uçlarının yukarıya birleşerek meydana getirdikleri ayak ile 1.60 m veya 2.60 m mesafede aynı özellikteki diğer üç ayağın üstten bir boru ile birleştirilmesinden meydana gelmiştir. Ayakların uçları en az 50 cm toprağa gömülmüş ve beton döktülerek sağlamlaştırılmıştır. Salıncakın tespit edildiği borunun yerden yüksekliği 210 cm.dir. birbirine 60 cm aralıklarla paralel olan ve sallanmayı meydana getiren 26.9 mm çapında kalınlığı olan salıncak boruları buraya kaymalı yatak tertibatı ile tespit edilmiştir. Oturaklar 35 cm uzunluğunda, 25 cm genişliğinde, 4 cm kalınlığında tahtadan yapılmıştır. Rahat oturmayı sağlamak için her iki yan hafif oyularak yuvarlatılmıştır. Yerden yüksekliği 60 cm.dir. bunun 30 cm yukarısında, sallanma borusunun üzerinde ve 30 cm aşağıda ayak konacak basamak yapılmıştır. Bunlar vasıtasıyla çocuklar kendi kendilerini sallayabilirler. Paralel salıncaklar yanı sıra çift bant salıncaklar da mevcuttur. Bu salıncakların taşıyıcı aksamı paralel salıncakın aynıdır. Sadece yüksekliği ve uzunluğu farklıdır (yüksekliği 262 cm, uzunluğu 3.10 m). Çift bantlı ve kenarları korkuluklu olduğundan küçük çocuklar için emniyetlidir. Sallanma üst boruya tespit edilen hareketli makaralar vasıtasıyla olur. Makaralar sürtünme ve aşınmayı önlediği gibi sallanmayı da kolaylaştırır. Zincirler vasıtasıyla karşılıklı olarak uçlarından makaraya tutturulmuştur. Salıncaklar arası sandala benzeyen tipleri de mevcuttur. Bankın genişliği 50 cm, uzunluğu 102 cm, oturulacak kısmın genişliği ise 37.5 cm.dir. Her iki bank arasında 45 cm.lik ayak koyma yeri vardır (Ereli 2001).

Paralel salıncakların yanı sıra arkalıği olmayan bir salıncak çeşidi ile tutunma ve oturma yeri olarak üst üste iki paralel ahşap çubukla tasarlanan metal salıncaklarda kullanılmaktadır. Bu aletlerin ayakları ankrajlı betonlarla sabitlenmiştir (Ereli 2001).

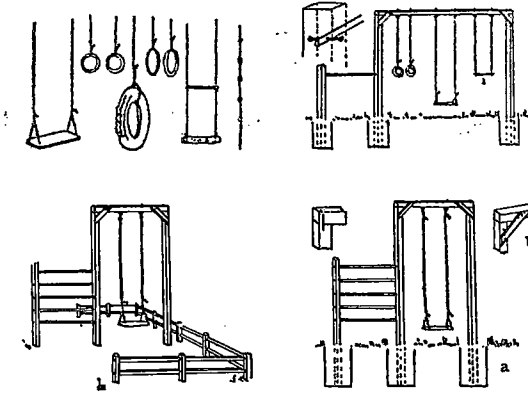
Salıncakların yerden yüksekliği ve boyutları Şekil 7.1 ve Şekil 7.2'deki gibidir.

Şekil 7.1. Metal salıncak görünüş (Başal vd 1997)

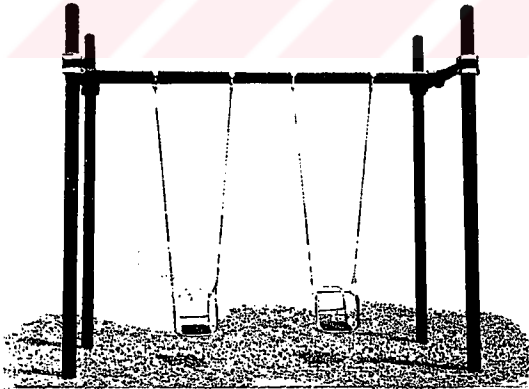

Şekil 7.2. Metal salıncak plan (Başal vd 1997)

Şekil 7.3. Salıncak çeşitlerine örnekler (Kantarcioglu 1992)

Salıncaklar her yaş çocuğun ilgisini çeken oyun elemanlarıdır. Salıncaklar hareket yönlerine göre; tek hareket yönlü olan salıncaklar ve farklı yönlere hareketi olan salıncaklar olarak iki gruba ayrılır. Salıncanın hareketi anında birbirine karışmaması için tek bir destekleyici sistemde ikiden fazla salıncak olmamalıdır. Salıncakların bağlantılarının birbirine zıt olması gerekir. Salıncakların inşa edildiği kum ya da diğer yumuşak zeminler zamanla aşınarak çoğu zaman kullanımı engelleyici ve kötü hava koşullarında içi su ile dolu çukurlara dönüşmektedir. Oyun elemanları ile birlikte zemin kaplamalarının da düzenli olarak bakımının yapılması gerekmektedir (Özhelvacı ve Özer 1997).

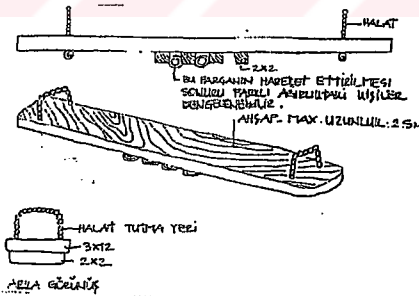
Oturum alanı: 3,30 x 1,32
Erniyet alanı: 6,30 x 8,10

Şekil 7.4. İkili salıncak örneği (Anonim 2000)

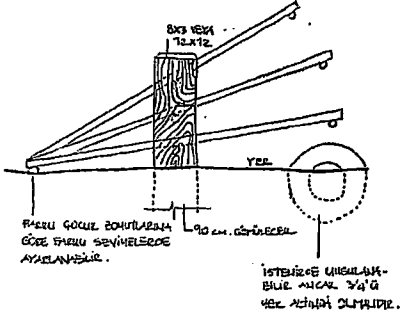
• Tahterevallii:

Tasarlanmış oyun alanlarında kullanılan oyun aletlerinin birisi de tahterevallidir. Daha çok 6-12 yaş grubu çocuklar tarafından tercih edilmektedir. Tahterevallilerin özellikle oturma yerinin altında yavaşlatıcı ve durdurucu mekanizmaları olanların tercih edilmesi doğrudur. Bu aletleri iki çocuk işbirliği içinde hareket ederek kullandığı için merkezden çok iyi desteklenmiş olması gereklidir. Emniyet açısından tahterevallinin bulunduğu yerin altında kum havuzunun yapılması doğrudur (Ereli 2001).

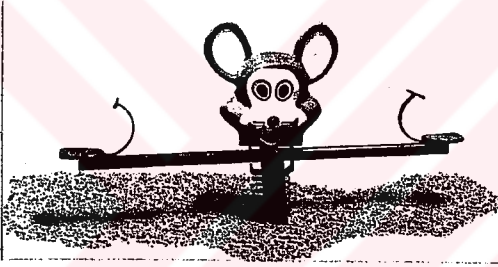
Tahterevallilerin çok değişik tipleri vardır. Aletin ağırlığı eşit iki kısma ayrılmıştır. Ağırlık ve hız farkları ile bir ucu aşağı inerken diğer ucu yukarı çıkar. Bu yaştaki çocuklar ayakları ile yere vurup hız alarak alet üzerinde oynayabilirler. Basit olarak 22 cm genişliğinde, 2,5 - 3 cm uzunluğunda, yerden 30 - 40 cm yükseklikteki kaide üzerine ağırlık merkezinden tespit edilerek, tek parça tahtadan yapılabildiği gibi daha değişik şekilde tasarlamakta mümkündür. Ahşaptan yapılmış bir örnek Şekil 7.5 ve Şekil 7.6'da görülmektedir. Bu şekildeki örnekte görülen tutunma halatı metal yada ahşap olabilir, oturlan bölümlere metal oturaklar eklenebilir yada tahterevallinin oturlan kısmınının yere temas ettiği noktalara çarpmayı yavaşlatacak şekilde büyük bölümü toprak altına gömülmüş eski lastikler yerleştirilebilir. Tahterevalli tamamen metal borudan da yapılabilir. Uç kısımlarda birleşen ve yere doğru yaklaştıkça birbirinden ayrılan kavisli iki ayak üzerine oturtulur. Toprağa temas ettiği yerde ayakların genişliği boru kalınlıkları dahil 30 cm.dir. Her iki ayağın yere değen kısmına 1 cm kalınlığında 100 cm uzunluğunda bir lama kaynaklanmıştır. Dengeli durumda oturakların yerden yüksekliği 50 cm, bir uçtan bir uca olan uzaklık ise 270 cm.dir. Oturakların her ucu alttan vida ile tutturulmuş, kenarları 8 cm yükseklikte, 12 x 22 cm boyutlarında ve 2.5 cm kalınlığında olan tahtadan yapılmıştır. Yanları daha rahat bir oturuş sağlamak için içe doğru hafif oyulmuş ve yuvarlatılmış, bombeli vida kullanılarak altındaki boruya tespit edilmiştir. Orta noktadaki dayanak üzerinde normal tahterevalli yapılabildiği gibi, üst kısım çocukların ayakları yere değdiğinde hız alarak döndürülebilecek şekilde de ayarlanabilir (Ereli 2001).

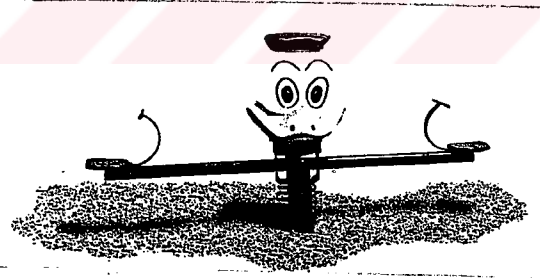
Şekil 7.5. Örnek bir tahterevallinin ölçütleri (Başal vd 1997)

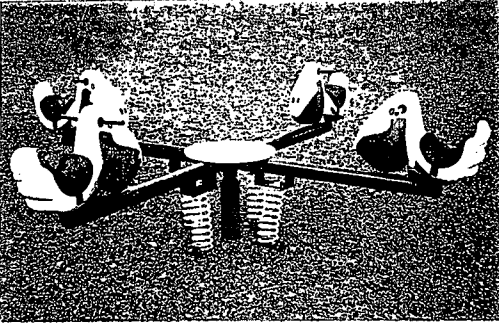
Şekil 7.6. Ayarlanabilir tahterevalli(Başal vd 1997)

Oturum alanı: 2.50 x 0.55
Emniyet alanı: 5.50 x 3.50

Şekil 7.7. Hayvan figürlü tahterevalli örnekleri (Anonim 2000)

Oturum alanı: 2.50 x 2.50
Emniyet alanı: 5.50 x 5.50

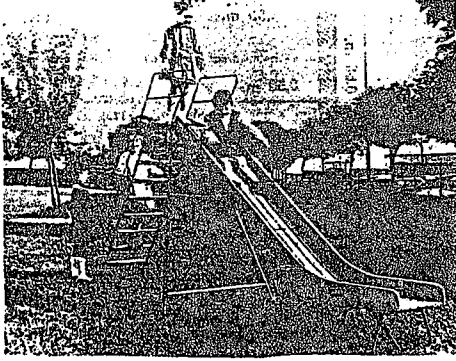
Şekil 7.8. Dörtlü hayvan figürlü tahterevallı (Anonim 2000)

• Kaydıraklar

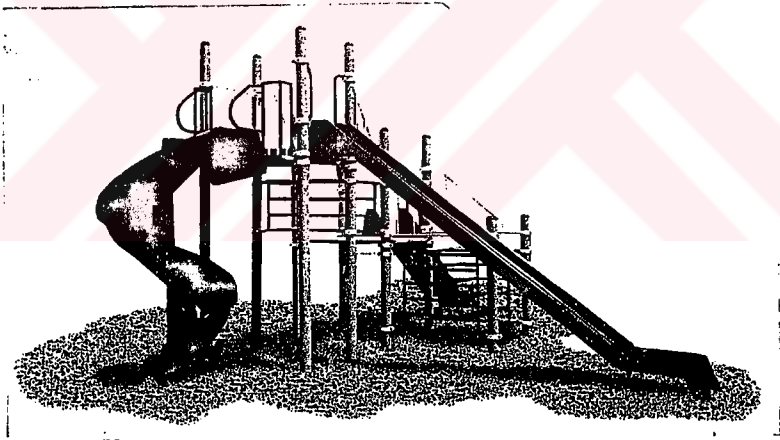
Kaydıraklar; merdiven geçit, platform, oturma arki, kayma kanalı ve çıkış bölümü olmak üzere 5 bölümden oluşur. Merdiven rıhtları kapalı, açık ya da yarı açık tasarlanabilir. Herhangi bir sakatlanmayı önlemek için merdivenin başlangıcı ile kaydırığın uç kısmının yani çıkış bölümünün altına kum ile döşenmesi uygundur (Özhelvacı ve Özer 1997).

Kaydıraklar tiplerine göre düz, dalgalı, spiral ve tüp kaydıraklar olarak sınıflandırılabilir. Metalden ya da ağaçtan, eğimi, uzunluğu ve genişliği çocukların boyuna uygun olarak planlanır. Çocuğun kaydıktan sonra ineceği yer yumuşak toprak tabakası ya da kumluk bir havuz olabilir. Salıncaklar gibi kaydıraklarda çocukların yoğun olduğu yerlere ya da giriş-geliş yollarının yakınına kurulmamalıdır (Sükan 1983).

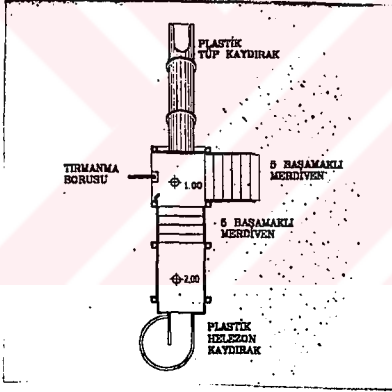
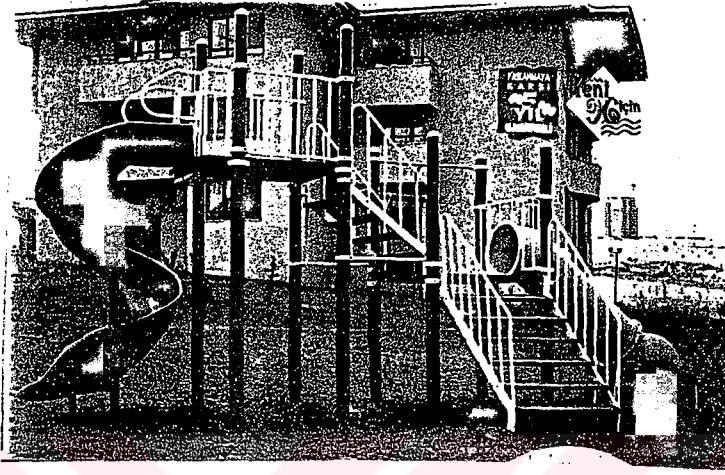
Ayrıca kayma kanalının yüzeyinin aşırı ısınmasını önlemek için alanın kuzey yönünde, yaz güneşinden korunmuş bir alanda yer alması gereklidir. Eğer yüzeyi metal ise oyun aleti kesinlikle gölge bir alanda yer almalıdır. Bu aletler çocukların zevkle tırmanıp, kaydığı bir alettir. Aletin çıkış tarafını kenarları korkuluklu, 10 cm genişliğinde, 5 mm kalınlığında, baklavalı, sac basamaklı merdiven teşkil eder. İniş kısmı ise yine kenarları korkuluklu, yukarıdan aşağıya kaplanmış, 1 mm kalınlığında, 40 cm genişliğinde sac levhadır. Aletin komple yüksekliği 2.80 m, basamaklar arası yüksekliği 15'er cm.dir. Merdiven kenarları paralel olabileceği gibi aşağı kısımdan yukarı çıktıkça daralan şekilde de yapılabilir. Merdivenin başlangıcı ile kaydırığın uç kısmının altı kum döşenmelidir. Üzerindeki sac levhanın tek parça olmasına veya çok iyi, pürüzsüz kaynak yapılmasına dikkat edilmelidir (Erel 2001).

Şekil 7.9. Kaydırak (Kantarcıoğlu 1992)

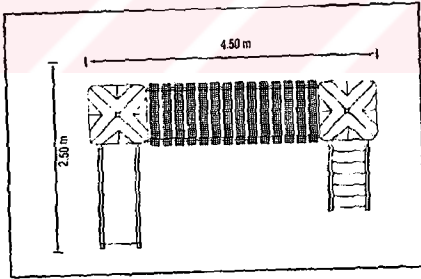
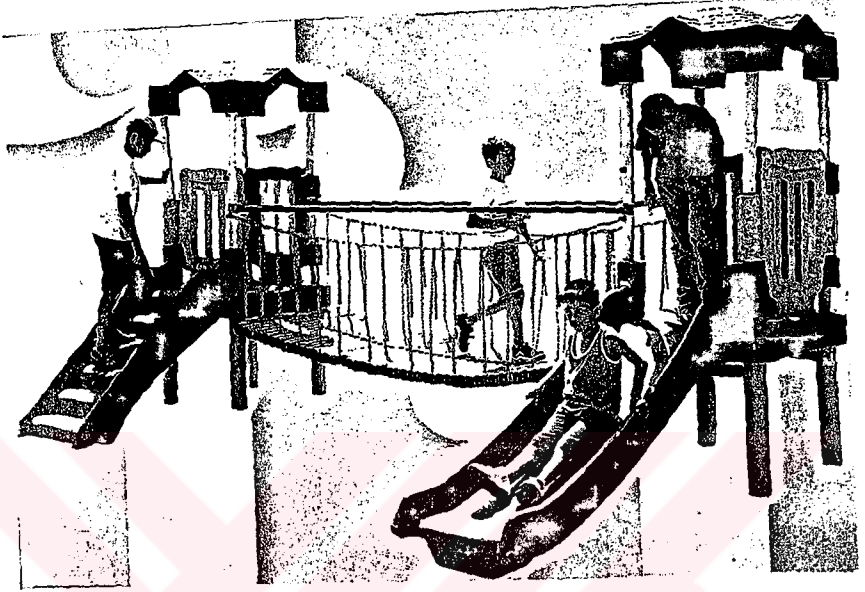

Şekil 7.10. Düz, helezon ve tıp kaydırdan oluşan oyun aleti görünüş ve planı (Anonim 2000)

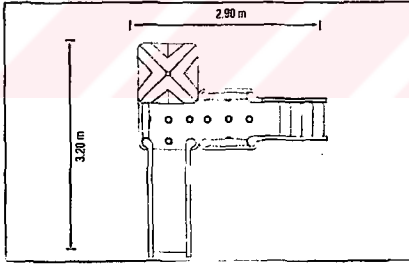
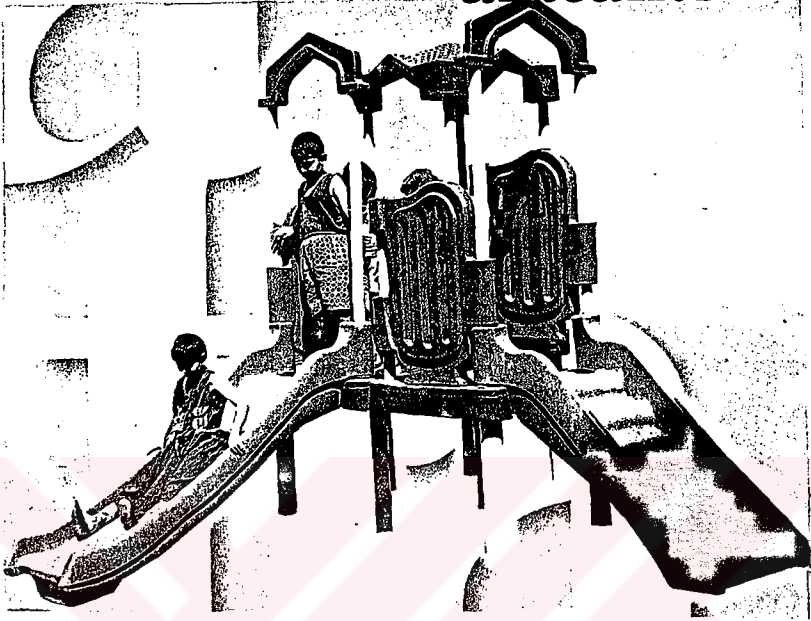

Şekil 7.11. Düz ve helezon kaydırak örneği görünüm ve planı (Anonim 2000)

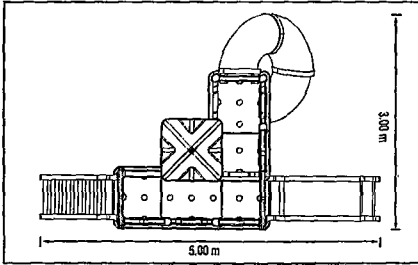
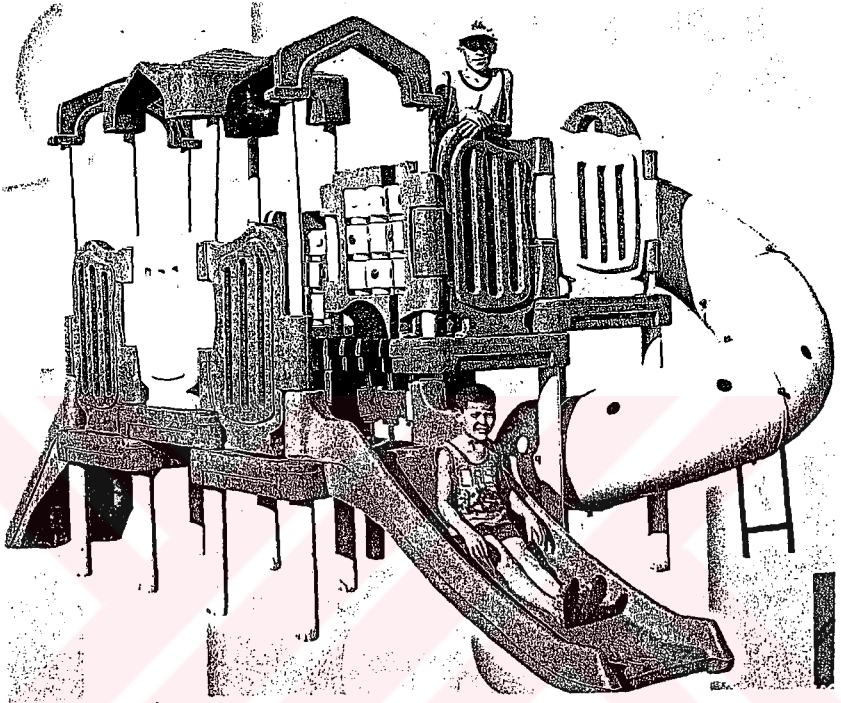

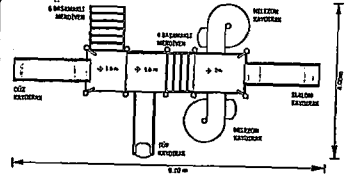
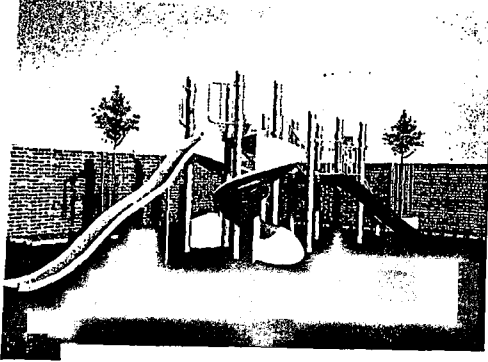
Şekil 7.12. Kaydırak örneği görünüm ve planı (Anonim 2002b)

Şekil 7.13. Kaydırak örneği görünüm ve planı (Anonim 2002b)

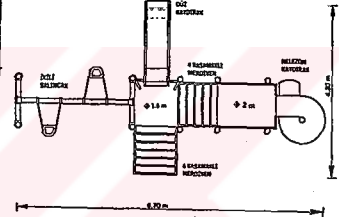
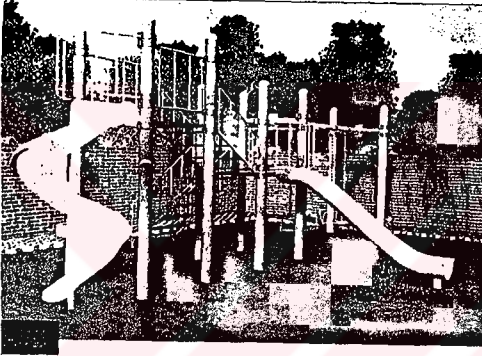

Şekil 7.14. Düz ve helezon tüp kaydırdan oluşan bir oyun aletinin görünüm ve planı
(Anonim 2002b)

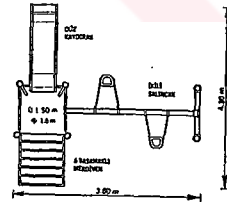
- 2 ad. Helizon Kaydırak
- 1 ad. Top Kaydırak
- 1 ad. Düz Kaydırak
- 1 ad. Salom Kaydırak
- 1 ad. 6 Basamaklı Merdiven
- 1 ad. 4 Basamaklı Merdiven
- 3 ad. K. Platform

OTURMA ALANI	4,00m x 9,10m
EMNİYET ALANI	7,00m x 12,10m
KAPASİTE	20-25 kişi
MAX.YÜKSEKLİK	270 cm
YAŞ GRUBU	3-13 yaş arası

- 1 ad. Helizon Kaydırak
- 1 ad. Düz Kaydırak
- 1 ad. 6 Basamaklı Merdiven
- 1 ad. 4 Basamaklı Merdiven
- 2 ad. K. Platform
- 1 ad. 2'0 Salıncak

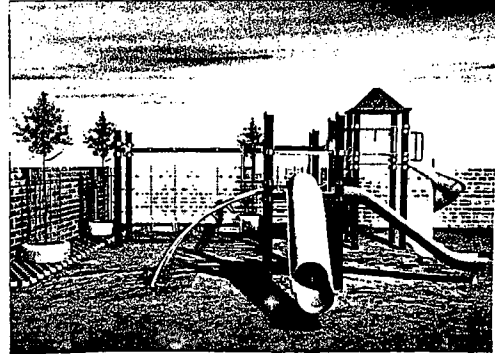
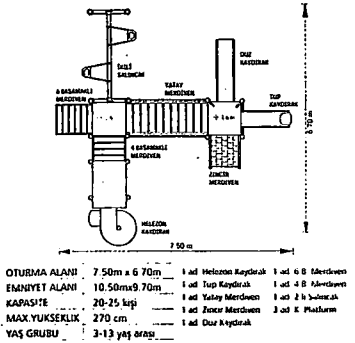
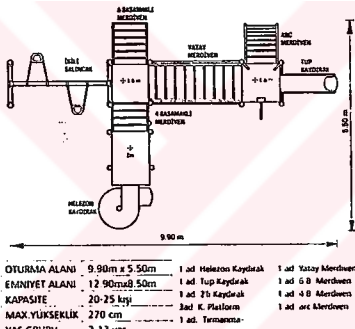
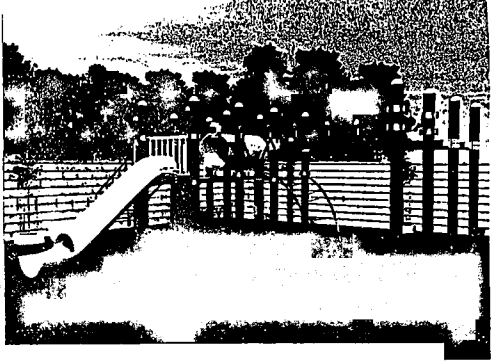
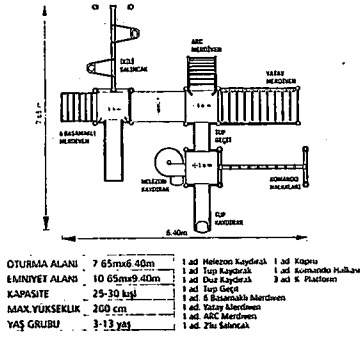
OTURMA ALANI	4,90 m x 6,70 m
EMNİYET ALANI	7,90 m x 9,70 m
KAPASİTE	10-15 kişi
MAX.YÜKSEKLİK	270 cm
YAŞ GRUBU	3-13 yaş arası

- 1 ad. 2'0 Salıncak
- 1 ad. Düz Kaydırak
- 1 ad. 6 Basamaklı Merdiven
- 1 ad. K. Platform

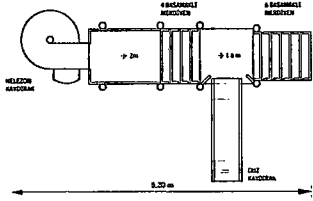
OTURMA ALANI	3,80 m x 4,30 m
EMNİYET ALANI	6,80 m x 7,30 m
KAPASİTE	7-10 kişi
MAX.YÜKSEKLİK	200 cm
YAŞ GRUBU	3-9 yaş arası

Şekil 7.15. Kaydırak örnekleri görüntüm ve planları (Anonim 2002a)

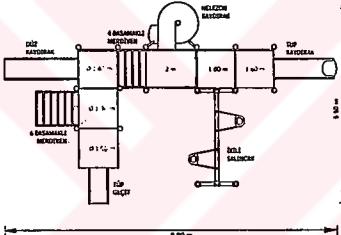
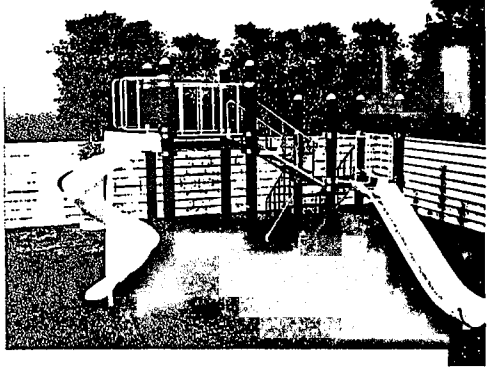

Şekil 7.16. Kaydırak örnekleri görünüm ve planları (Anonim 2002a)

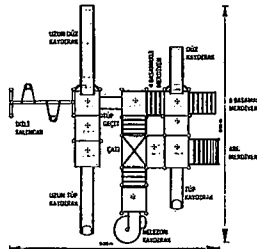
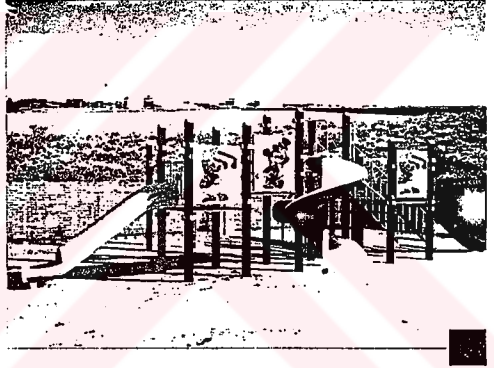

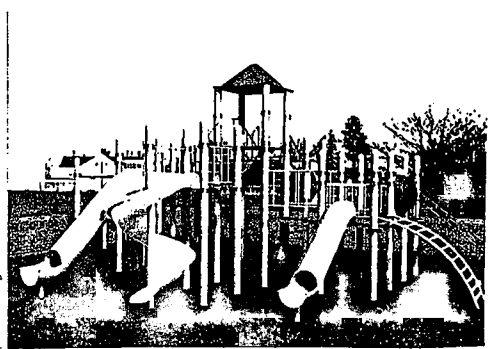
ÖTURMA ALANI	5,20 m x 4,30 m	1 ad. Melezon Kaydırak
EMNİYET ALANI	8,20 m x 7,30 m	1 ad. Düz Kaydırak
KAPASİTE	7-13 kişi	2 ad. 8 Platform
MAX.YÜKSEKLİK	270 cm	1 ad. 6 Basamaklı Merdiven
YAŞ GRUBU	3-13 yaş arası	1 ad. 4 Basamaklı Merdiven

ÖTURMA ALANI	5,50 m x 6,80 m	1 ad. Melezon Kaydırak
EMNİYET ALANI	8,50 m x 11,50 m	1 ad. Düz Kaydırak
KAPASİTE	15-20 kişi	1 ad. Düz Kaydırak
MAX.YÜKSEKLİK	270 cm	6 ad. 8 Platform
YAŞ GRUBU	2-14 yaş arası	1 ad. 2'li Merdiven
		1 ad. 2'li Salıncak
		1 ad. Top Çeşme

ÖTURMA ALANI	9,85 m x 9,90 m	1 ad. Melezon Kaydırak	3 ad. 4 Bas. Merdiven
EMNİYET ALANI	11,85 m x 11,90 m	1 ad. Uzun Düz Kaydırak	1 ad. 8'li Platform
KAPASİTE	25-45 kişi	1 ad. Uzun Düz Kaydırak	10 ad. 8 Platform
MAX.YÜKSEKLİK	330 cm	1 ad. Uzun Top Kaydırak	1 ad. 2'li Salıncak
		1 ad. Top Çeşme	
		1 ad. Top Çeşme	
YAŞ GRUBU	5-12 yaş arası	1 ad. 6 Basamaklı Merdiven	

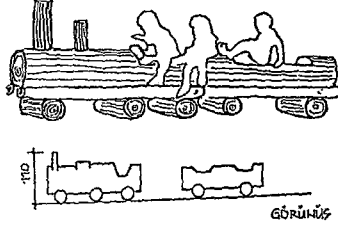
Şekil 7.18. Kaydırak örnekleri görünüm ve planları (Anonim 2002a)

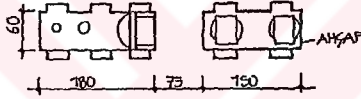
- Ahşap oyun aletleri

Ahşap malzemeden yapılmış at, araba ya da tren şeklindeki ahşap oyun aletleri, dış mekanda kullanılmakta olup, çocukların hayal güçlerini, cisimlerin büyüklük-küçüklüğü ile ilgili düşüncelerini geliştiren oyun elemanı niteliğindedir (Ereli 2001).

Aletlerin yükseklik ve boyutları Şekil 7.19 ve Şekil 7.20'deki gibi olabilir.

Şekil 7.19. Ahşap oyun aletlerine bir örnek :
Ahşap oyuncak tren (Başal vd 1997)

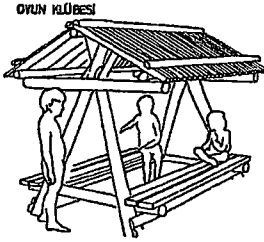
Şekil 7.20. Ahşap oyuncak tren için örnek ölçüler (Başal vd 1997)

- Oyun kulübesi

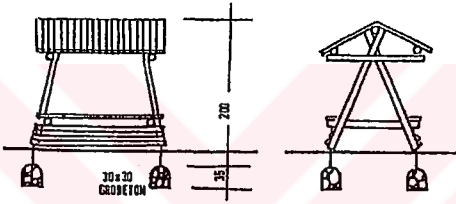
Anaokulu ve anasınıflı çağındaki çocuklar evcilik vb oyunlar oynamaya meyilli olduğundan, kulübe şeklindeki oyun elemanlarının okul bahçelerinde kullanılması yerinde olacaktır. Bu oyun kulübeleri, içlerinde çocukların çeşitli oyunlar oynamaları veya diğer oyunları oynarken yorulduklarında dinlenmeleri için kullanılmaktadır (Ereli 2001).

Boyutları Şekil 7.21 ve 7.22'deki gibi olabilir.

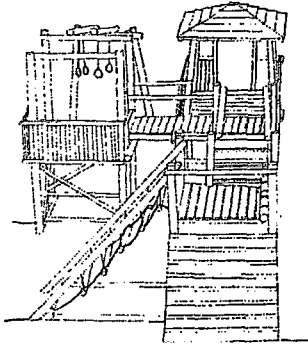
Şekil 7.21. Oyun kulübesi görünüşü (Başal vd 1997)

Şekil 7.22. Oyun kulübesi kesiti ve planı (Başal vd 1997)

• Kombine oyun birimleri

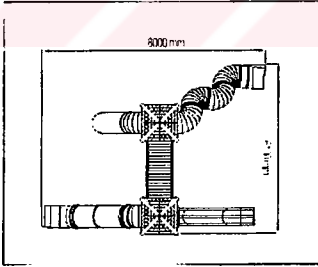
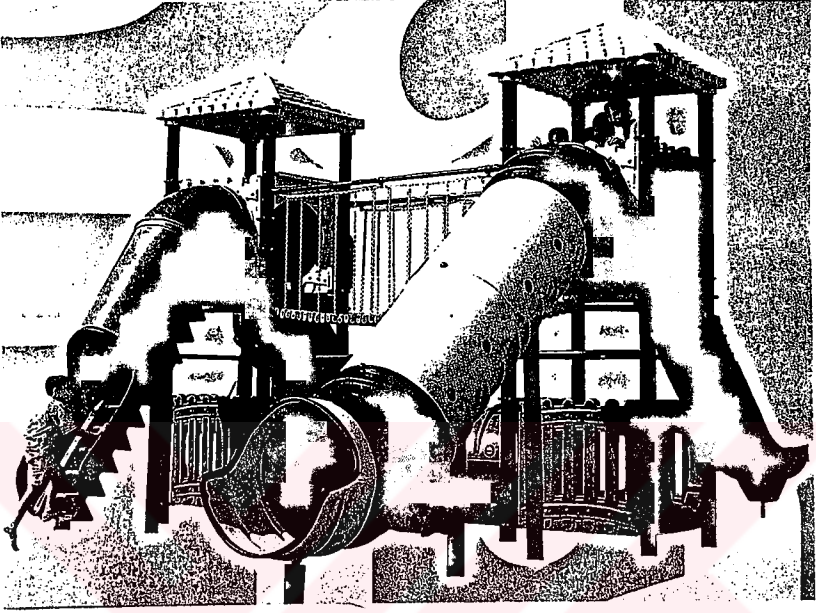
Kombine oyun birimleri birden fazla oyun elemanını bir arada içeren oyun elemanlarıdır. Birbirine eklenmiş spor ya da oyun aletlerinden meydana gelirler. Özellikle hem fazla yer kaplamamakta, hem de estetik ve fonksiyonel açıdan uygun olan bu birimler genel olarak salıncak, kaydırak, tırmanma, asılma vb fonksiyonlardaki oyun aletlerini içine almaktadır. Şekil 7.23’de hareketli köprü ile başlayıp kule ile devam eden ve tırmanma zinciri ve kaydırakla biten bir oyun elemanı görülmektedir. Bu oyun birimine salıncak, boru tüneli ya da yan yana sıralanmış ahşap 10 cm enli silindirlere oluşan ve üzerinde yürütürken silindirlerin dönmeye başladığı hareketli yürüme elemanları gibi birimler de eklenebilir (Ereli 2001).

Şekil 7.23. Kombine oyun birimi görünüşü (Başal vd 1997)

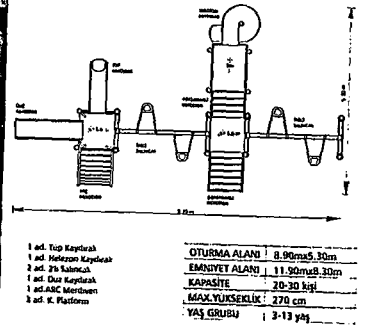
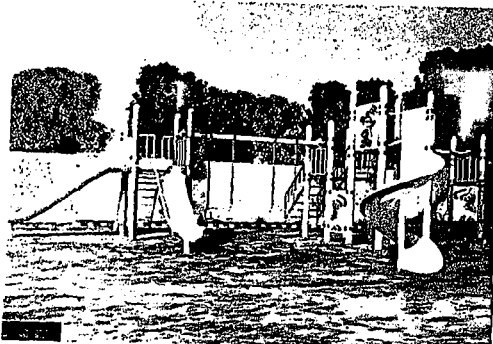
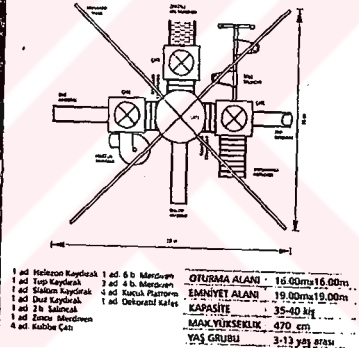
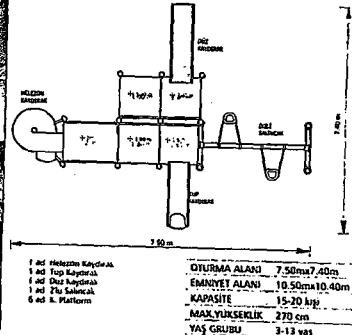
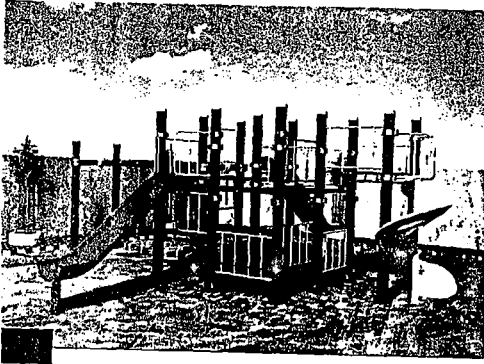

Şekil 7.24. Kombine oyun birimine bir örnek

Şekil 7.25. Düz kaydırak, tüp kaydırak ve komando köprüsünden oluşan kombine bir oyun biriminin görünüm ve planı (Anonim 2002b)

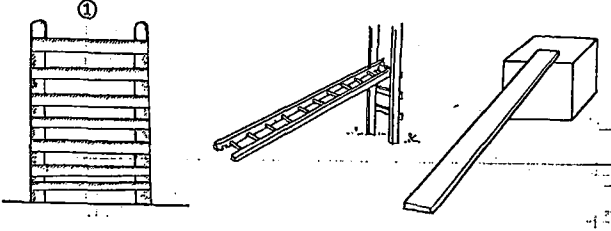

Şekil 7.27. Kombine oyun grupları görünüm ve planları (Anonim 2002a)

- **Tırmanma araç-gereçleri**

Yürüme tahtaları, denge tahtaları, atlama beygirleri, ağaç kasalar, büyük kutu ve sandıklar tırmanma becerilerini geliştirmede kullanılan oyun araçlarıdır. Özellikle 3-5 yaşındaki çocuklar bu ovuncaklardan büyük zevk alır (Sükan 1983).

Şekil 7.28. Tırmanma araç-gereçlerine örnekler (Kantarcioğlu 1992)

- **Kum oyun alanı**

Çocuklar kumla çeşitli kalıplar, inşaatlar yaparlar. Bunları tekrar bozup yapmak suretiyle yeni yeni buluşlara hazırlanırlar. Islak kumla yapılan el faaliyetleri çocuklar için çok yararlıdır (Koçyiğit 1976).

Her okulöncesi kurumunda çocukların içine ya da kenarına oturarak oynayacakları bir kum havuzu bulunmalıdır. Kum havuzu, okul bahçesinin duvarlarından birinin önüne kurulabileceği gibi, masif kereste ya da kalaslardan 4-5 m² bir alanın çevrelenmesi ile de gerçekleştirilir. Bazıları ise briket ya da tuğla örülmüş duvarlardan oluşturulabilir. Her iki türdeki kum havuzları sağlam bir temele oturmali, dibi önce çakıl döşenmeli, sonra üzerine 40-60 cm derinliğinde kum doldurulmalıdır. Kumun dışarı taşmaması, çocukların üzerine oyuncaklarını dizmeleri ya da oturmaları için 20cm yüksekliğinde bir set örülmeli, 10-15 cm genişliğinde bir pervazı olmalıdır. Kumun içine pislik girmesini, hayvanların girip çıkmasını önlemek ve kumu hava koşullarından korumak için bir kapak, branda ya da naylondan örtü yapılmalı, çocuklar oynamadığı zamanlar kum örtülmelidir. Kum havuzunda kullanılacak elek, kova, kürek, büyük kaşıklar, taslar ve kum kamyonları gibi oyuncaklar, kum havuzunun hemen yanındaki bir dolap ya da kutuya her oyundan sonra, çocukların yardımıyla toplanarak kaldırılmalıdır. Böylece içeriye, oyun odasına kum taşınması da önlenmiş olur (Erel 2001).

- **Su oyunları**

Su çocuklar tarafından sevilen bir oyun elemanıdır. Çocuklar su ve kum ile çamur yaparak oynadıkları zaman daha çok zevk alırlar. Çocukların üzerlerine çamurlu su sıçratmaları ve kirlenmeleri, çocuk psikologları tarafından fikri gelişmeler yönünden iyi görülmektedir. Su betonla yapılmış taş blokların çevrelediği bir çukurda bulundurulabilir. Bu suretle çocuklar kağıttan yaptıkları kayıkları yüzdürürler ve kovalarını su ile doldururlar (Koçyiğit 1976).

• Açık çim oyun alanı

Dış mekan tasarımıında, yoğun olarak yer örtücü bitkilerin kullanılması, binalar ile yollar arasında tampon oluşturmaktadır. Çim rengi olan yeşilin, dinlendirici, ferahlık verici bir özelliğe sahip olması, hayati ve canlılığı temsil etmesi, geniş çim ve çayır alanlar, sağlık ve neşe kaynağı olması nedeniyle çim yüzeylere oldukça fazla yer verilmesi uygun olmaktadır (Şener 2001).

Yere düşme, oturup kalkma ve yuvarlanmaların daha çok olduğu grup oyunlarında açık çim oyun alanları tercih edilir. Futbol için de çim bir saha kullanılabilir. Açık çim alanlarının çevresinin alçak ağaçlarla ve çalılarla çevrilmesi uygundur (Ereli 2001).

Çocuğun oyundan en yüksek düzeyde yarar sağlayabilmesi için ona gerekli yaş ve gelişimini çok yönlü etkileyen alan, araç ve olanakları bilinçli bir şekilde oluşturmak gerekir. Çocuk oyun alanlarında kullanılan elemanların başlıca özellikleri:

- Sivri kenar ve nokta ihtiva etmemelidir,
- Boyası plastik hamurun içinde mevcut olarak kalınlanmış ve toksik olmayan kurşunsuz boya ile boyanmalıdır. Yanıcı, patlayıcı nitelikte olmamalıdır. Ayrıca canlı renklere boyanmalıdır,
- Çıkabilen veya kırılıp dökülen küçük parçalar içermemelidir,
- İyi şekilde yapılmış ve sağlam olmalıdır,
- Araç ve gereçlerin ayrıntıları az olmalı, iyi zımparalanmış olmalı ve sade olmalıdır,
- Çocuğun yaşına uygun olmalı, ilgi ve ihtiyaçlarına karşılık verebilmeli, boyuna uygun boyutlarda olmalıdır,
- Çocuk oyuncuğu görünce özellik ve kullanımını algılayabilmelidir,
- Araç ve gereçler dayanıklı, sağlam olmalı, bakımı kolay olmalıdır,
- Göze hoş görünmesi, dengeli ve orantılı olması gerekir,
- Kasların uyum içinde çalıştırılmasına olanak sağlamalıdır,
- Kullanılan elemanlar basit, doğal ve ucuz olmalıdır,
- Kullanılan elemanlar hareket edebilir veya sabit olmalıdır (Özhelvacı ve Özer 1997).

7.3.3. Bitkisel materyal

7.3.3.1. Bitkisel materyalin kullanım amacı

Bitkiler, görsel özelliklerin yanı sıra bir çok niteliklere de sahiptir. Bu nedenle, bitkisel materyal kullanılırken bu nitelikleri de dikkate alınarak düzenlemeler yapılmalıdır.

- **Bitkisel materyalin mimari yönden kullanılması:** Bitkiler soliter ya da gruplar halinde kullanılması ile bir duvar, bir yüzey örtüsü veya çeşitli hacim ve yükseklikleriyle bir mekanın oluşmasına yardım eder. Bina planlamasında mimarın kullandığı materyal (taş, beton, tuğla, çelik, ahşap vb.) binaya nasıl bir statik denge, perdeleme veya olumlu bir mekan sağlayabiliyorsa, bitkisel materyal de kullanıldığı alana benzer şekilde özellik ve kişilik kazandırır.
- **Bitkisel materyalin mühendislik açısından kullanılması:** Çağımızda, özellikle büyük kentlerde inşaat malzemesi olarak kullanılan cam, metal eşya ve benzeri objelerin doğuşu, otomobil sayısının günden güne artması, kentleri parlak ve gözü

rahatsız edici yapılar yığını haline getirmiştir. Bu gibi mekanlarda bitkisel materyal doğru olarak seçilir ve kullanılırsa, insan yapısı olan, gözü rahatsız edici parlaklıklar ve ışık yansımaları ile istenmeyen objeleri de yok eder. Bu nedenle anayollara yakın sınırların bitkisel bir tampon kuşakla çevrelenmesi, trafik gürültüsü, toz, egzoz gazları gibi çevresel ve görsel kirlilikleri engellemekte etkili olacaktır.

- **Bitkisel materyalin iklim kontrolü yönünden kullanılması:** Geniş yapraklı ağaçlar yazın, güneşe karşı perdeleme görevi görürler. Ayrıca ağaçlandırma ile rüzgar, arzu edilirse, artırılır veya yönlendirilebilir. Yani, doğru bitki seçimi ile iklim kontrolü de sağlanmış olur.
- **Bitkisel materyalin toprak koruma yönünden kullanılması:** Bitkiler, toprak aşınımının önlenmesi, doğanın korunması ve yeraltı su rejiminin düzenlenmesinde çok önemli rol oynar. Aşırı yağışlar sırasında yüzeysel akışlardan yararlanabilmek uygun bitkisel materyalin kullanılmasıyla mümkün olacaktır.
- **Bitkisel materyalin estetik yönden kullanılması:** Genel olarak bitkilerin seçilmesinde rol oynayan ana etmen, onların estetik özellikleridir. İşlevsel özellikleri pek dikkate alınmamaktadır. Böyle estetik yönden iyi seçilmiş bir bitki, değerli bir heykel kadar etkili olabilir. İlginç şekillerde dallanmış bir bitki bir duvar önüne dikilirse, bir desinatörün çizgileri kadar etkili olabilir (Koçulu 1983).

Çocuk oyun alanlarında büyük ağaçlar kullanıldığında güneş ışığı engellenir, dökülen yapraklar kum havuzlarında bir takım bakterilerin çoğalmasına sebep olur. Çürümüş yapraklar yağışlı havalarda kayabilir. Oyun yeri dışındaki büyük ağaçlar planlama alanına bir bütünlük kazandırır. Çalı bitkileri daha çok rüzgar önleme ve kamuflaj için kullanılabilir. Çocuklar çalı grupları arasında koştuktan hoşlanırlar. Çocuklar istinat duvarları boyunca koşmayı ve saklanmayı severler. Duvar önündeki bitkilerin çocuklar tarafından tahrip edilmemesi için duvar ile çalılar arasında iki tuğla genişliğinde bir yol bırakılmalıdır. Bütün yıl boyunca yeşil kalması dolayısıyla herdem yeşil çalılar uygundur. Çiçek grupları da çocukların ilgisini çekmektedir. Tahrip edilmeyecek yerlere çiçek gruplarının konması uygundur (Koçyiğit 1976).

7.3.3.2. Bitkisel materyalin kullanımında dikkat edilecek hususlar

Eğitim kurumlarında dış mekan düzenlemesi yapılırken okul bahçesinde çok çeşitli bitkiler kullanılmaktadır. Bunlardan kimisi geniş yapraklı, kışın yaprağını döken ağaçlar, kimisi ise herdem yeşil ağaçlardır. Bu bitkiler, ağaçlar, çalılar, sarımsık ve yer örtücü bitkiler olarak sıralanabilir. Her bir bitkinin kendine özgü yetiştirme koşulu, fonksiyonu, bıraktığı etki, hacim ve biçim özellikleri vardır. Planlama yapılırken seçilen bitkilerin hızlı gelişen, ortama kolay adapte olacak türler olmasına dikkat edilmelidir. Bu amaçla eğitim kuruluşlarının peyzaj düzenlemesi yapılırken seçilecek bitkilerin şu özelliklerine dikkat edilmelidir:

- Bitkinin renk, doku, ölçü, biçim, çizgi gibi dendrolojik özelliklerine
- Bitkinin ısı, sıcaklık, nem gibi ekolojik özelliklerine
- Yörenin doğal bitki örtüsüne ve iklimine uygunluğuna
- Planlamanın amacı ve kullanıcının istek ve ihtiyaçlarına

- Etkinlik alanlarında alanın işlevine ve sorunlu alanlarda hangi işleve hizmet edilmesi isteniyorsa o özellikleri taşımasına (sınırlandırma, yükseltme, mekan hissi verme, kontrast, harmoni oluşturma, örtme, engelleme, perdeleme, toprağı tutma vb)

Bir mekanda bitkilerin en önemli işlevlerinin başında yapısal elemanlar olarak kullanımı gelmektedir. Özellikle uygun ve doğru bitki yerleşimi ile ortamda kullanışlı ve rahat bir mekan düzenlemesi yapılabilir. Bitkilerin hacim, biçim ve fonksiyonel özelliklerine göre ortamda bırakacakları etkiler göz önünde bulundurularak plantasyonun yapılması gereklidir. Bitkiler hacim, biçim ve boylanma yüksekliğine göre tavan (kanopi), orta odak (kuşatma) ve yer düzlemi olmak üzere üç şekilde değerlendirilmektedir (Erelı 2001).

1- Tavan ağaçlar

Bu bitkiler yüksek boylu bitkiler olup, ulaştıkları yükseklik, dallanma ve yapraklanma özelliklerine göre mekanda tavan etkisi yaratarak gölgeleme amacıyla kullanılan bitkilerdir. Alanın boyutuna göre uygun bitkiler seçildiğı takdirde verimli planlamalar yapılabilir. Örneğın küçük alanlar için nispeten küçük, geniş alanlar içinse çokça yayılan kanopi ağaçlar seçilmesiyle mekanda tavan ve gölgelendirici işlevler yaratılabilir. Bir mekanda gölgelik amaçlı kullanılacak ağaçlara aşağıdaki türler örnek olarak verilebilir:

Latince adı

Acer campestre
Ailanthus altissima
Betula alba
Carpinus betulus
Cedrus deodora
Cersis siliquastrum
Cupressus arizonica
Eleagnus angustifolia
Laurus nobilis
Malus floribunda
Pinus nigra
Platanus orientalis
Prunus ceracifera
Salix babylonica
Salix caprea

Türkçe adı

Sahra akçaağacı
Cennet ağacı
Huş
Gürgen
Lübnan sediri
Erguvan
Arizona servisi
İğde
Defne
Süs elması
Çam
Doğru çınarı
Süs eriğı
Söğüt
Keçi söğüdü

2- Orta odaklı bitkiler

Bu bitkiler çok yüksek boylu bitkiler olmayıp, daha çok göz düzeyinde boylama yapan ağaçlar ve çalıardan oluşmaktadır. Orta odaklı bitkiler mekanda duvar görevi yaparak perdeleme ya da engelleme görevi görmektedir. Ayrıca okul bahçesindeki etkinlik alanları arasında ses izolasyonu ile birbirinden bağımsız olması gereken alanların ayrımını sağlayarak çit görevi de görmektedir. Örnekleri ise şunlardır:

Latince adı

Chaenomeles japonica
Cornus mas
Forsytia intermedia
Philadelphus coronarius
Spirea vanhouttei
Syringa vulgaris
Tamarix tetrandra
Thuja occidentalis
Yucca flomentosa

Türkçe adı

Japon ayvası
Kızılcık
Altın çanak
Filbahri
Keçi sakalı
Leylak
Ilgın
Mazı
Avize çiçeği

3-Yer örtücüler

Yer düzlemini tanımlanması amacıyla kullanılmaktadır. Yükseklikleri diz boyundan başlayıp yer düzlemine kadar inmektedir. Diz boyu yüksekliğindeki bitkiler ile çocukların ve diğer büyüklerin basmaması gereken alanlarda mekan tanımlanması sağlanmaktadır. Oyun alanlarının çimlendirilmesi de planlamalarda önemli bir faktördür. Özellikle dış mekanda çim plantasyonu yapılırken kuraklığa ve basılmaya dayanıklı ve kısa zamanda geniş alanları kaplayabilme özelliği olan çim türlerinin kullanılması gereklidir. Yer düzleminde kullanılan türlerin örnekleri ise şunlardır:

Latince adı

Acyranthus verschaffelti
Ajuga reptans purpurea
Amphelopsis quinifolia
Asperula odorata
Canpanula carpitica
Cerastium tomentosum
Hedera helix

Türkçe adı

Saman çiçeği
Mayasıl otu
Amerikan sarmaşığı
Ekşi tırfıl
Çan çiçeği
Fare kulağı
Kaya sarmaşığı

Özellikle aşağıdaki bitkiler hızla gelişme özelliğine sahip olup, ortam koşullarına kolayca adapte olan bitkilerdir.

Latince adı

Acer platanoides
Ailanthus althissima
Catalpa bignonioides
Fraxinus excelsior
Quercus spp
Phoenix canariensis
Platanus occidentalis
Populus spp.
Salix spp.

Türkçe adı

Akçaağaç
Kokar ağaç
Katalpa
Dişbudak
Meşe
Hurma
Çınar
Kavak
Söğüt

Özellikle dış mekan planlamasında kullanılan bitkilerin en önemli işlevleri gölgelendirme, kış rüzgarlarını engelleme, çevreye estetik görüntü kazandırma, rüzgar, yağmur, güneş gibi dış etkilerden koruma, iklimi temizleme ve ortamda yumuşatıcı bir etki oluşturmaktır. Gerek kışın yaprağını döken türler gerekse her dem yeşil bitkiler

dallanma ve yapraklanma özellikleri, hacim ve biçim özelliklerine göre ortamın ikliminde bir çok olumlu etki yapmaktadır. Özellikle okul bahçesinde kışın yaprağını döken türler kullanıldığında bu bitkiler yazın koruyucu gölgelik sağlarken, kışın ise güneş ışınlarının alana ulaşmasını kolaylaştırmaktadır. Her dem yeşil bitkiler ise kışın rüzgara karşı ortamda perdeleyici bir özellik taşıyarak yazın ve kışın iklimin olumsuz etkilerini gidermektedir. Bitkilerin ortamda üstlendikleri en önemli etkilerin başında gölgelendirme faktörü gelmektedir. Nitekim yaz güneşinin olumsuz etkilerinin azaltılması için ortamda mutlaka gölgelendirici etkisi olan bitkilerin kullanılması gereklidir. Özellikle çocukların güneş ışınlarından etkilenmemesi ve oyun aletlerinden mahrum kalmaması için, yerden itibaren 3m. Yukarıdan dallanan ve çap genişliği oyun alanının merkezi ile dış kenarı arasındaki uzaklık miktarının 2-2.5 katı olan bitkiler kullanılması gerektiği belirtilmektedir. Bitkiler gölgelendirme etkisinde çapı, yüksekliği, yapraklanma sıklığı ile yapraklarının genişliği önemli bir faktör olup, özellikle geniş yapraklı ve sık dallanan bitkilerin gölgeleyici etkisi daha fazla olmaktadır.gölgelendirme unsuru olan bitkiler daha çok kanopi bitkiler diye adlandırılan tavan görevi gören bitkilerdir (Erel 2001).

Eğitim kurumlarında en önde gelen problemlerinin başında ise gürültü faktörü gelmektedir. Özellikle çocukların açık alanda oluşturduğu gürültü, çevredeki yerleşimler kadar okul bahçesindeki etkileşimler arasında da önemli bir problem teşkil etmektedir. Sessiz oyun alanları ve yaratıcı oyun alanları gibi etkinlik alanlarının genellikle gürültüden uzak sakin ve sessiz alanlar olacak şekilde yerleşimin yapılması gereklidir. Bitkiler gürültünün etkisini tamamen olmasa da kısmen kamufle etmektedir. Özellikle bitkilerin yapraklanma, dallanma sıklığı, yaprağın büyüklüğü ve perdeleme etkisi gürültünün etkisinin azaltılmasında önemli bir kriter özelliği taşımaktadır. Gürültü faktörünün en aza indirilmesi amacıyla seçilen bitkilerin şu özellikleri taşıması gereklidir:

- Gürültüyü önleme etkileri fazla olan bitkiler seçilmelidir.
- Toprak seviyesinden taç kısmına kadar kademeli bir şekilde birbiri üzerine gelişen şemsiye formulu, pullu yapraklı ağaç, çalılar; çevrelerinde geniş açıklıklar kalmayacak şekilde dikilmeli,
- Bitkiler, iç kısımlarında da gövdenin altından taca kadar yapraklanma ve dallanma gösteren türden seçilmelidir,
- Şayet yeterli saha varsa, belirli bir genişlikte çok sayıda şeritler halinde dikim yapılmalı, böylece gürültüye karşı en etkin derinlik sağlanmalıdır,
- İç kısımların güneşten faydalanma olanakları yukarıdaki gibi sağlanmalı,
- Seçilecek yapraklı bitkiler her dem yeşil, kışın yaprak ve tohumlarını dökmeyen türler olmalıdır (*Lonicera caprifolium*, *Mahonia aquifolium*, *Pyracantha coccinea* gibi) (Erel 2001).

Okul bahçelerinde uygun yükseklik ve yoğunlukta kullanılan bitkiler gürültü kontrolünün yanı sıra bazı zararlı gazları emip, toz ve kir taneciklerini absorbe ederek kirliliği havayı temizlemektedir. Bitkilerin gürültüyü emme ve dağıtma özelliği sınırlı olmasına rağmen psikolojik olarak önemli bir katkı da sağlamaktadır. Bu yüzden bitkilerin işlevleri göz ardı edilmemelidir. Gürültüyü engelleyen bitkiler ise şunlardır:

Latince adı

Alnus incana
Betula alba
Caragana arborescens
Cornus alba
Forsythia intermedia
Syringa vulgaris
Thuja spp.

Türkçe adı

Kızılağaç
Huş
Bezelye çalısı
Kızılcık
Altın çanağı
Leylak
Mazı

Eğitim kurumlarının dış mekanlarında bir çok etkinlik alanları kullanılmaktadır. Bu kullanımlar ilişkilendirildiğinde kimisi etkinlik grubuna göre uyumlu, kimisi ise uyumsuzdur. Birbirleriyle uyumlu olan etkinlik alanlarının birbirine yakın yerleştirilmesi veya ortak mekan olarak kullanımı ile etkileşim açısından birbirlerini tamamlaması sağlanabilir. İşlevsel olarak birbiriyle uyumsuz olan etkinlik alanlarının ise ayrı ya da bağlantısız olarak yerleştirilerek planlanması yapılabilir. Bu amaçla etkinlik alanları arasındaki ayrımın sağlanmasında en etkili olan obje, bitkiler olup, özellikle 0.5 – 1 m. yükseklikteki çit bitkileri bu amaca hizmet etmektedir. Çit bitkileri ise şunlardır:

Latince adı

Amorpha connescens
Chamaecyparis japonica
Cornus alba
Coryllus avellana
Cydonia japonica
Deutzia gracilis
Forsythia intermedia
Lonicera nitida
Ribes alpinum
Philadelphus lemongei
Potentilla fruticosa
Spirea thunbergii
Spirea salicifolia

Türkçe adı

Yalancı çivit
Yalancı servi
Süs kızılçığı
Süs fındığı
Japon ayvası
Havlu püskülü
Altın çanağı
Hanımeli
Frenk üzümü
Filbahri
Parmak otu
Şipir
Şipir

Erel(2001)'ye göre, özellikle okul bahçelerinde etkinlik alanları düzenlerken çocukların gelişim özellikleri mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır. Nitekim küçük çocuklar daha çok korunaklı alanları tercih ederek, kendilerini daha güvende hissetmektedirler. Bitkiler ise bu etkinlik alanlarında sınırlama görevi görerek mekanları daha korunaklı bir hale getirmektedir. Bunun için en uygun bitkiler perdeleme amaçlı bitkilerdir. Ancak bu bitkilerin çocukların boyundan daha fazla olacak şekilde bir boyanma yapmaması gereklidir. Aksi halde mekanı kullanan çocuklar üzerinde ürkütücü bir etki bırakarak olumsuzluğa neden olabilecektir. Mekanlar arasında geçişin engellenmesi amacıyla çok çeşitli bitkiler kullanılmaktadır. Ancak engelleme amacıyla kullanılan hiçbir bitkinin dikenleri ile çocuklara zarar verecek türler olmaması gereklidir.

Açık ve yeşil alanların tasarımında özellikle mevsimsel renk ve koku etkisi göz önünde bulundurulmalıdır. Yeşil alanlarda bitkisel tasarım kolay erişilebilirliği desteklemelidir (Kalınkara 2001).

Dikenli bitkiler ile kaygan bir yüzey oluşturabilecek tohum ve meyve dökücü bitkiler, potansiyel tehlikeli bitkiler olduklarından yaya yollarından uzak tutulmalıdır. Bitkilerin dallarının yaya yollarını engellememesi sağlanmalıdır. Bunun için ya geçişi engellemeyecek şekilde yaya yollarından yeterli uzaklığa dikilmeli ya da yeterli ve düzenli bakım ve budama yapılmalıdır (Anonim 1998).

Çizelge 7.1'de ilköğretim okul bahçelerinde önerilen bitkiler verilmiştir. Bu bitkilerin okulöncesi eğitim kurumları bahçelerinde de kullanılması uygundur.

Çizelge 7.1. İlköğretim okul bahçelerinde önerilen bitkiler (Ereli 2001)

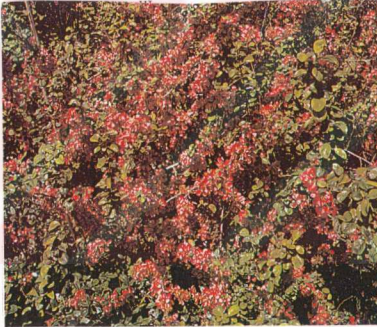
İlköğretim okul bahçelerinde önerilen bitkiler				
Latince adı	Türkçe adı	En az boy (cm)	Özellikleri	Etkisi
Acer campestre	Ova akçaağaç	150-200	Düzensiz gövdeli	Sonbaharda renk etkili
Acer negundo	Negundo akçaağaç	150-200	Düzensiz gövdeli	Sonbaharda renk etkili
Acer platanoides	Çınar yapraklı akçaağaç	150-200	Düzensiz gövdeli	Sonbaharda renk etkili
Acer pseudoplatanus	Yalancı çınar yapraklı akçaağaç	150-200	Düzensiz gövdeli	Sonbaharda renk etkili
Aesculus carnea	Atkestanesi	150-175	Düzensiz gövdeli	İlkbaharda renk etkili
Aesculus lutea	Atkestanesi (kırmızı çiçekli)	150-175	Düzensiz gövdeli	İlkbaharda renk etkili
Chaenomeles speciosa	Süs ayvası	50-60	Yerden sık dallı	Pembe renkli çiçekleri
Chaenomeles japonica	Süs ayvası	50-60	Yerden sık dallı	Kan kırmızısı çiçekleri
Cercis siliquastrum	Erguvan	100-125	Alçak taçlı	İlkbaharda renk etkili
Cornus alba sibirica	Süs kızıltağı	80-100	Yerden sık dallı	Kışın renk etkili
Cornus mass	Süs kızıltağı	80-100	Yerden sık dallı	Kışın renk etkili
Corylus avellana	Süs fındığı	60-80	Yerden sık dallı	Kırmızı yapraklı
Deutzia gracilis	Havlü püskülü	80-100	Yerden sık dallı	Yazın çiçekli
Deutzia arenata	Havlü püskülü	80-100	Yerden sık dallı	Yazın çiçekli
Eleagnus angustifolia	İğde	100-125	Alçak taçlı	Kışın kaligrafik etkili
Eleagnus comunata	İğde	100-125	Alçak taçlı	Kışın kaligrafik etkili

Çizelge 7.1. (Devam)

İlköğretim okul bahçelerinde önerilen bitkiler				
Latince adı	Türkçe adı	En az boy (cm)	Özellikleri	Etkisi
Euonymus japonica	Taflan	50-60	Yerden sık dallı	Gri renkli formu
Forsythia intermedia	Altınçanağı	80-100	Yerden sık dallı	İlkbahar başındaki çiçekleri
Forsythia suspensa	Altınçanağı	80-100	Yerden sık dallı	İlkbahar başındaki çiçekleri
Fraxinus americana	Amerikan dişbudak	125-150	Yüksek taçlı	Kışın kaligrafik etkili
Fraxinus excelsior	Dişbudak	125-150	Yüksek taçlı	Kışın kaligrafik etkili
Fraxinus ornus	Dişbudak	125-150	Yüksek taçlı	Kışın kaligrafik etkili
Ginkgo biloba	Mamut ağacı	125-150	Yüksek taçlı	Sonbaharda renk etkili
Liriodendron tulipifera	Lale ağacı	100-125	Düzgün gövdeli	Sonbaharda lale şeklindeki çiçekleri
Platanus orientalis	Doğu çınarı	150-175	Alçak taçlı düzgün gövdeli	Kışın kaligrafik etkili
Platanus occidentalis	Çınar	150-175	Alçak taçlı düzgün gövdeli	Kışın kaligrafik etkili
Populus alba	Akkavak	150-200	Düzgün gövdeli	Sütun formu
Populus pyramidalis	Piramit kavak	150-200	Düzgün gövdeli	Piramit form
Populus nigra	Kavak	150-200	Düzgün gövdeli	Sütun formu
Prunus sp.	Top vişne	150-175	Alçak taçlı düzgün gövdeli	İlkbaharda renk etkili
Prunus serrulata	Süs kirazı	150-175	Alçak taçlı düzgün gövdeli	İlkbaharda renk etkili
Prunus cerasifera	Süs eriği	150-175	Alçak taçlı düzgün gövdeli	İlkbaharda renk etkili
Ribes türleri	Frenk üzümü	50-60	Yerden uzun dallı	İlkbaharda çiçekli

Çizelge 7.1. (Devam)

İlköğretim okul bahçelerinde önerilen bitkiler				
Latince adı	Türkçe adı	En az boy (cm)	Özellikleri	Etkisi
Salix alba	Söğüt	150-175	Düzgün gövdeli	Sarkık formu ile etkili
Salix babylonica	Söğüt	175-200	Düzgün gövdeli	Sarkık formu ile etkili
Salix purpurea	Söğüt	150-175	Düzgün gövdeli	Sarkık formu ile etkili
Sophora japonica	Sopora	125-150	Yüksek taçlı	İnformal formu
Spiraea vanhouttei	Keçi sakalı	60-70	Yerden sık dallı	İlkbaharda renk etkili
Spiraea salicifolia	Keçi sakalı	60-70	Yerden sık dallı	İlkbaharda renk etkili

Şekil 7.29. Chaenomeles japonica (Anonim 1995)

Şekil 7.30. *Cornus alba* (Anonim 1995)

Şekil 7.31. *Forsythia intermedia* (Anonim 1995)

Şekil 7.32. *Prunus serrulata* (Anonim 1995)

Okul öncesi eğitim kurumlarının oyun alanlarında kullanılması önerilen bu bitkilerin yanı sıra kullanılması sakıncalı bazı bitki türleri de vardır. Bunlar genellikle meyveleri ve yaprakları zehirli bitkilerdir. Özhelvacı ve Özer (1997)'e göre bu bitkiler ve bunların etkileri şu şekildedir:

a) En önemli ağaç, ağaççık ve çalılar

• ***Aesculus hippocastanum***

Bütün organlarda fazlaca (%8-26) ez-tumuz zoharirri, flovar glikozitleri, dal kabuklarında kumenin glikoziti bulunur. Tohumlar küçük çocuklar için çok tehlikelidir. Şiddetli midriasis, koku hissi ve 24-48 saatte solunum teki ile ölüm yaratmaktadır.

• ***Daphne mezereum***

Mezereinasitanhibrit tutan çocuklar arasında çiçek, dal, kabuk, kırmızı meyve ile zehirlenmeler görülmüştür. Baş ağrısı, sersemlik, böbrek irkilmesi yapar. Ölüme de rastlanmıştır.

• ***Fagus sylvatica***

Ham meyvelerde zehirlenme olmuştur.

- **Ilex aquifolium**

Yapraklarda illisin acı maddesi, kırmızı meyvelerde bilinmeyen etkili bir madde tutar. Mide, bağırsak irkilmesi ve ölüme yol açmıştır.

- **Juniperus sabina**

% 3-8 sabinol eterik yağı bulunur. Mukoza ve böbrekler için çok irkilticidir. Küçük dozlar diürez yapar.

- **Juniperus communis**

Esansı ve fazla miktarda alınan meyveleri böbrek hastalıkları yapar.

- **Ligustrum vulgare**

Meyvelerinin çocuklar tarafından yenmesi sonucu zehirlenme oluşur. Ligustrin glikoziti bulunur. Şiddetli gastro enterik, ağır kollapı ve ölüm yapmaktadır.

Şekil 7.33. Ligustrum vulgare (Anonim 1995)

- **Prunus amygdalus**

Tohumlarında % 2-4 siyen hidrik asit glikoziti d-A nigdalin bulunur. Bademin taze etli kısmında bulunmaz.

- **Prunus laurocerasus**

Her zaman yeşil yapraklarında %1 siyenhidrik asit glikoziti prulaurasin ve prunasin bulunur. Tomurcuk, kabuk ve tohumlarda da bulunur. Etili meyvede bulunmaz.

- **Rhododendron ponticum**

Yaprak ve çiçeklerinde azotsuz, glikozit olmayan Andramedotokain bulunur.

- **Robinia pseudoacacia**

Kabuklarında % 1-6 robin toksalbumini ve fasin bulunur. Zehirli madde tohumlarda daha azdır. Çiçekte bulunmaz. Çocukların kabukları çiğneme veya tohumları yutmaları ile uyuklama, titreme ve kusma belirtileri ile zehirlendikleri görülmüştür.

- **Taxus baccata**

Taxin (alkaloid) bütün bitkide bulunur, yalnız kırmızı tohum kılıflarında bulunmaz.

- **Laburnum anagyroides** (Yalan abanos ağacı)

Cytisin (alkaloid) bulunur.

- **Rhus toxicodendron (R. Trichocarpa)**

Toxicodendrol; sadece yapraklara dokunmakla bile tüylerin deriye batmasıyla, yangılara sebep olur.

- **Buxus sempervirens**

Buxin ve başka alkaloidler bulunur.

- **Nerium oleander**

Neriin, oleandrin (glikosidleri) bulunur.

- **Euonymus europaea**

Evonymin (glikosit) bulunur.

- **Rhamnus cathartica** (akdiken, karaçalı, geyik diken, yaban çileği)

Frangulin (glikosid) özellikle üzümü yemişlerinde bulunur.

b) Tek yıllık ve çok yıllık çiçekler ve zehirleri

- **Narcissus angustifolius** (dar yapraklı nergis)

Yapraklarda Scillain (alkaloid), soğanında Narcitin (alkaloid) bulunur.

- **Convallaria majalis** (inci çiçeği)

Convallamarin (glikosid), convalların (saponin) bulunur.

- **Tulipa gesneriana** (lale)

Tulipin (alkaloid) özellikle soğanında bulunur.

- **Digitalis purpurea** (yüksük otu)

Digitalis glikositleri bulunur.

- **Papaver somniferum** (haşhaş)

Morfin, kodein, papaverin ve diğer alkaloidler

- **Papaver rhoeas** (gelincik çiçeği, yabani haşhaş)

Rhocadin (alkaloid) bulunur.

- **Cyclamen europaeum** (C. puspurascens) (siklamen)

Cyclamin (glikosid) özellikle yumrularında bulunur.

- **Datura stromonium** (şeytan elması)

Hyoscyamin, Atropin, Scopolamin (alkaloidler) bulunur.

- **Chrysanthemum vulgare** (soğlucan otu)

Tanacetone (eterik yağ) bulunur.

- **Sambucus ebulus** (yaban mürveri, yer mürveri)

Sambunigrin (glikosid) bulunur.

- **Ranunculus bulbosus** (yumru lu düğün çiçeği)

Anemonol (eterik yağ); bitkinin kuruması sırasında bu zehir parçalanır ve böylece etkisizleşir.

- **Euphorbia cyparissias**(mazı sütleğeni)

Euphorbin asidi ve Euphorbon bulunur.

İlköğretim okul bahçelerinde ve okulöncesi eğitim kurumlarının açık hava oyun alanlarında kullanılmaması gereken bitkiler Çizelge 7.2'deki gibidir.

Çizelge 7.2. İlköğretim okul bahçelerinde kullanılmaması gereken bitkiler (Ereli 2001)

İlköğretim Okul Bahçelerinde Kullanılmaması Gereken Bitkiler		
Latince adı	Türkçe adı	Zararlı etkisi
Anemone spp.	lale	Çiçekleri ile zehirli
Delphinium ajacis	Hezeran	Çiçekleri ile zehirli
Iris lutea	Süsen	Çiçekleri ile zehirli
Robinia pseudoacacia	Yalancı akasya	Dikenli ve bal arısı çeken
Berberis thunbergii	Berberis	Dikenli
Rosa sp.	Gül	Dikenli
Cotoneaster horizontalis	Dağ muşmulası	Dikenli
Gleditschia triacanthos	Üç diken	Dikenli
Pyracantha coccinea	Ateş dikeni	Dikenli
Mahonia aquifolium	Mahonya	Dikenli
Aesculus hippocastanum	At kestanesi	Zehirli ve alerjik
Buxus sempervirens	Şimşir	Zehirli ve alerjik
Viburnum opulus	Kartopu	Zehirli ve alerjik
Cytisus sp.	Sarı salkım	Zehirli ve alerjik
Euonymus europaeus	Taflan	Zehirli ve alerjik
Fagus silvatica	Kayın	Zehirli ve alerjik
Juniperus sabina	Sabin ardıcı	Zehirli ve alerjik
Ligustrum vulgare	Kurt bağı	Zehirli ve alerjik
Rhododendron ponticum	Orman gülü	Zehirli ve alerjik
Sambucus ebulur	mürver	Zehirli ve alerjik
Sambucus racemosa	Mürver	Zehirli ve alerjik
Symphoricarpus albus	İnci çalısı	Zehirli ve alerjik
Taxus baccata	Şimşir	Zehirli ve alerjik
Viburnum lantana	Kartopu	Zehirli ve alerjik
Lonicera sp.	Hanımeli	Zehirli ve alerjik
Gleditschia triacanthos	Üç diken	Bal arısı çeken
Ligustrum sp.	Kurt bağı	Bal arısı çeken
Malus floribunda	Süs elması	Bal arısı çeken
Symphoricarpus	İnci çalısı	Bal arısı çeken
Tilia sp.	İhlamur	Bal arısı çeken

Şekil 7.34. *Berberis thunbergii* (Anonim 1995)

Şekil 7.35. *Cotoneaster horizontalis* (Anonim 1995)

Şekil 7.36. *Viburnum opulus* (Anonim 1995)

Şekil 7.37. *Lonicera tatarica* (Anonim 1995)

Dış mekan tasarımında, bitki kullanımının yanı sıra renklerin, insan psikolojisine yaptığı olumlu ya da olumsuz etkilerin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Şöyle ki:

- Kırmızı; kuvvetli, dinamik ve hareketli bir renk olup, güneş ve ateşi hatırlatmaktadır. Uzun süre izlendiğinde sinirlerde gerginlik yaratmaktadır. Bu

nedene dış mekan tasarımı yapılırken, kırmızı renk çiçekleri olan bitkilerin yoğun olarak kullanılması pek önerilmemektedir.

- Sarı; sevinç uyandırıcı, ferahlatıcı ve rahatlatıcı bir etkiye sahip olan bu renk, uzun süre seyredildiğinde sinir ve dolaşım sisteminde olumlu etkiler yarattığından rahatlıkla kullanılabilir.
- Turuncu; sıcak renk olmasına rağmen, fazla dinamik değildir. Seyredildiği zaman sıcak ve ferah duygular uyandırmaktır. Uzun süre seyredilememektedir. Dış mekanda az kullanılması tavsiye edilmektedir.
- Yeşil; dinlendirici, sükunet verici ve rahatlatıcı özellikte bir renktir. Hayatı ve canlılığı temsil etmektedir. Kentsel mekanlarda oldukça yoğun kullanılmaktadır (Şener 2001).

Okul öncesi eğitim kurumlarının dış mekan oyun alanlarında bitkisel düzenleme yapılırken, dikkat edilmesi gereken en önemli husus alanın kullanım şeklidir. Alana getirilen kullanımlara göre bitkisel düzenleme yapılırsa sağlıklı bir sonuca ulaşılır. Bitkisel düzenleme yapılırken yüksek boylu, geniş taçlı ağaçların gölge yapma, her dem yeşil ağaçların rüzgar önleme, çalıların alanları ayırma ve perdeleme etkilerinden yararlanır. Yer örtücüler, özellikle de çim alanlar çocukların düşüp yuvarlanabileceği yumuşak bir oyun alanı sunarken, değişik renkteki çiçekler de çocuklara hareket kazandırıcı etki yapabilir. Oyun alanlarında bitkisel düzenleme yapılırken zehirli meyve ve çiçek içeren bitkilerle, dikenli, yırtıcı çalıların kullanılmamasına dikkat edilmelidir.

7.3.4. Özel eğitime ihtiyaç duyan çocuklar için hazırlanan dış mekan tasarımında dikkat edilmesi gereken hususlar

Özel eğitime ihtiyaç duyan çocuklar için dış mekan oyun alanları tasarlanırken, öncelikle çocukların fiziksel koşulları göz önünde bulundurulmalı, onlara güvenli bir ortam sunulmalıdır.

Özellikle tekerlekli sandalye kullanan çocukların rahatça hareket edebilmeleri için, bahçe yollarındaki genişliğin tekerlekli sandalye ile gidilebilecek genişlikte olmasına dikkat edilmelidir. Alanlarda rampa söz konusu ise ortopedik özürülü, cerebral palsyli ve yürütme problemi olan diğer çocuklar için uygun düzende olmalıdır. gerekli durumlarda trabzan bulundurulmalıdır. Ayrıca kötü hava şartlarında bahçe kapısından bina içine kadar geçişi kolaylaştıracak üstü kapalı bir geçit sağlanmalıdır(Metin ve Şahin 1999).

Bahçe içindeki yollarda kaymayan döşeme kullanılmalı, oyun alanındaki materyaller sivri köşeler içermemeli, oyuncaklar alana tehlike oluşturmayacak şekilde yerleştirilmelidir.

7.3.5. Dış mekan oyun alanlarındaki kazalar ve güvenlik önlemleri

Oyun alanları, aktif rekreasyon olanağı sağlayan karmaşık ve yoğun aktiviteleri içeren açık alanlardır. Yaşamlarında çok önemli bir yeri olan oyun alanları ve oyun alanı elemanları çocukların güvenliği açısından sorunlara neden olabilmektedir. Güvenlik açısından; yaş gruplarına göre çocuğun aksiyon çapının ve donanımının nitelik ve niceliğinin belirlenmesi, farklı yaş grupları arasında akıcı mekan kullanımına olanak sağlaması, yerel iklim koşullarının göz önüne alınması, ortamda zehirlenme ya da

alerjik reaksiyonlar gibi sorunlara yol açabilen toksik bitkilerin bulunmaması ve trafik güvenliğinin sağlanması, dikkate alınması gereken başlıca tasarım ve planlama kriterleridir (Gönen vd 1998).

Oyun alanları ve oyun alanlarında kullanılan elemanlar da çocukluktaki yaralanmaların önemli bir bölümünü oluşturur. Yırtilma, sıyrılma ve ezikler oyun alanları ile ilgili yaralanmaların başında yer almaktadır. Bunları burkulmalar, kırıklar ve daha az sıklıkla çarpışma sonucu ortaya çıkan şiddetli sarsıntılar izlemektedir. Oyun alanları ile ilgili yaralanmaların çoğunluğu oyun alanında ya da oyun elemanlarından düşme sonucunda oluşmaktadır. Yaralanmalar ise en çok salıncaklardan kaynaklanmakta, salıncakları tırmanma elemanları, kaydıraklar ve tahterevalliler izlemektedir. düşme sonucu yaralanmalar çocukların gereğinden fazla cesur davranmalarından ya da oyun elemanlarını kullanmak için gelişimlerinin yeterli olmamasından kaynaklanmaktadır. Oyun elemanlarından düşen çocukların en çok baş, boyun ve yüzleri yara almaktadır. Yükseklik, oyun alanının yüzeyi ve çocuğun pozisyonu, yaralanmanın ciddiyetini etkilemektedir. Çocukların asfalt, beton ya da sıkıştırılmış zeminlere başları üzerine düşmeleri ölümcül kazalara neden olabilmektedir. uygun tasarlanmayan ya da bakımı yeterli şekilde yapılmayan oyun elemanları da kazalara yol açmaktadır (Gönen vd 1998).

Ereli(2001)'ye göre ise açık alanlarda meydana gelen kazaların genel olarak dört temel nedeni vardır:

1- Bakımla ilgili problemler

Açık alanlarda yer alan donanımın ve malzemelerin dönemlik bakımlarının yapılmamasından kaynaklanan kazalardır. Hava ve aşınmanın dış mekan donanımına ve yüzeylere verdiği zarar dönemlik bakımlar ile giderilmektedir. Özellikle hareket eden parçalar, ahşap yüzeyler ve yoğun kullanımdaki diğer donanım temizlenmeye ve yenilenmeye gereksinim gösterir.

2- Donanımdaki tasarım hataları

Öncelikle açık alan düzenlemesi için seçilen donanımın standartlara uygunluğu göz önünde bulundurulmalı, çocukların donanımları nasıl ve niye kullandıkları konusundaki bilgi birikimi kullanılarak gerekli önlemler alınmalıdır.

3- Yerleşim problemleri

Donanımların ve etkinlik alanlarının birbirleriyle yanlış ilişkilendirilmelerinden ve hareketli donanımlar için maksimum güvenlik alanının göz ardı edilmesinden kaynaklanan kazalardır.

4- Çocuk davranışı

Çocukların donanımları üreticilerin önceden tahmin edemeyecekleri şekilde kullanımları kazalara neden olur. Planlamadaki en önemli amaç ise bu faktörlerden kaynaklanan kazaların önlemler alınarak önlenmesi ya da en aza indirgenmesidir.

Özellikle donanımlardan kaynaklanan kazaların engellenmesi için ürün veya donanım ile ilgili bazı bilgilerin elde varılması gereklidir. Bunlar aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

- Ürün/donanım
- Parça listesi
- Minimum/maksimum kullanım alanı
- Kurulacağı alanla ilgili öğretiler
- Montaj ve yerleşimle ilgili öğretiler
- Bakım detayları
- Kullanım ömürleri
- Montaj sonrası kullanım listesi
- Garantiler

Bunların bilinmesi ile seçilen ekipman hakkında detaylı bilgiler edinmiş olup, standartlara uygun, kullanılması kolay malzemeler kullanılmış olur. Özellikle çocukların en fazla yaralanmalara maruz kaldıkları alanların başında oyun alanları gelmektedir. Oyun alanlarında kullanılan ekipman ve donanımlar ile kaydıraklar, salıncaklar, tahterevalliler, tırmanma boruları gibi her bir oyun aletinin çocuğun yaşına ve gelişim düzeyine uygun olması gereklidir. Aksi halde tehlikeli bir durum yaratabilir. Çoğu oyun alanında meydana gelen kazaların temel nedeni düşmeyle ilgili yaralanmalardır. Düşmenin etkilerini azaltabilmek için darbe emici malzeme kullanımına gidilmelidir. Bunun için üretilmiş suni malzemeler ile kum, talaş, ahşap, yonga gibi gevşek dolgu malzemeleri kullanılmalıdır. Bu malzemelerin seçiminde ekonomik, kullanımı ve bakımı kolay, iklim ve bölge koşullarına uygun olmalıdır (Erel 2001).

Oyun alanlarında kullanılan oyun aletlerinin mutlak güvenlik sınırlarının sağlanacağı şekilde konumlandırılmaları yapılmalıdır. Özellikle salıncaklar doğru yerleştirilmediğinde tehlikeli olacağından dolayı belli bir güvenlik sınırı oluşturulmalıdır. Hangi tip olursa olsun salıncakların diğer aletlere yakın bir yerde, girişlerde, ana trafik alanlarında veya yürüyüş yolunun kenarında yer almamalı, özellikle küçük tırmanma aletleriyle birleştirilmiş olmamalıdır. Özellikle salıncakların olduğu alanın güvenlik sınırlarının malzeme farklılığı işaretler veya engellerle belirlenmelidir. Hareketli oyun donanımlarının olduğu alanlarda donanımların en uç hareket noktalarını içine alacak şekilde güvenlik sınırları yaratılmalı ve bu sınırlar içinde olabilecek geçişler engellenmelidir (Erel 2001).

Salıncaklarda gözlemlenen hatalar oturak kısmının eğiminin uygun olmayışı, uygun olanlarda su birikmesini önleyecek drenaj deliklerinin olmaması, sırtlık olmayışı, sırtlığın uygun malzemeden yapılmayışı, taşıyıcı borunun uygun olmayışı, kaynak hataları, zincirlerin elektrostatik boya veya plastik malzeme ile kaplanmaması olarak sıralanabilir (Gönen vd 1998).

Tasarlanmış oyun alanlarında çocukların kazaya en fazla maruz kaldığı bir diğer oyun aleti ise tırmanma aletleridir. Bir metreden yüksek tırmanma elemanlarının çevresi güvenlik ipleriyle veya borularla kapatılmalıdır (Erel 2001).

Bu elemanlarda çocukların güvenliği göz önüne alınarak düşme tehlikesini en aza indirmek için yapı içindeki bölümler araklarının uygun şekilde tasarlanmış olması gerekmektedir. Tırmanma elemanları çocukların kolayca tırmanma ve inmelerine uygun olmalıdır (Gönen vd 1998).

Tahterevallilerde ise oturma yerleri ve bağlantı detayları ile ilgili hatalar vardır. Ayrıca çocuğun dengesini sağlamasına yardımcı olan ve düşmesini önleyen tutamak çoğu kez yanlış malzeme kullanımı ve çocuğun antropometrik ölçülerinin değerlendirilmemesi nedeni ile kullanım dışı kalmaktadır. Çocukların tahterevallinin oturak kısmını yere vurarak arkadaşlarını hızla havaya kaldırmak istemeleri de kazalara neden olabilmektedir. Bunu önlemek için oturma elemanları ve zeminin esnek malzemeden yapılması önerilmektedir (Gönen vd 1998).

Tahterevallilerde özellikle oturma yerinin altında yavaşlatıcı ve durdurucu mekanizmalar olanları tercih edilmelidir (Ereli 2001).

Çocukların ilgisini çeken bir diğer oyun aleti ise kaydıraklardır. Kaydıraklarda hatalar daha çok platformda, merdiven yüksekliklerinde ve tutunma yerlerindedir. Kayılan eğimli yüzeyin ekli yapılması ve ekin kaynacla yapılması sorun yaratabilir. Merdiven arakları çocuğa uygun ölçülerde olmalı, merdivenlerde, düz platformda ve kaydırak kısmında korkuluk bulunmalı, korkuluk üzerinde kesici, sivri ya da engelli yüzeyler bulunmamalıdır. Kaydırağın güneşten ısınmayacak şekilde yerleştirilmeleri gerekmektedir. Kaydıraklarda ayrıca eğimin bittiği ve hızın kesildiği bölüm ihmal edilmektedir. Keskin ve dik bir biçimde sonuçlanan kaydıraklarda çocuklar hızla yere düşmektedirler (Gönen vd 1998).

Özellikle fiberglas kaydıraklar, kullanım güvenliği ve bakım yönünden daha uygun seçimlerdir. Oyun alanlarının ve kullanılan oyun aletlerinin dönemlik bakımlarının mutlaka yapılması gereklidir. Özellikle kum havuzları ve kutularının günlük bakımlarının yanı sıra, her yıl kumun tamamen değiştirilmesi gerekir (Ereli 2001).

Oyun aletlerinin ve oyun alanının periyodik bakım ve onarımı planlamanın bir parçası olarak görülmelidir. Çocukların aşırı hareketliliği ve kendilerini oyunun heyecanına kapılmaları sonucu oyun alanlarında çeşitli kazaların meydana gelmesi kaçınılmaz olmaktadır. Düzenli bir planlama ve bunu takip eden düzenli bakım onarım ve gerektiğinde yapılacak yenilemeler ile oyun alanlarında meydana gelen kazalar tam olarak engellenemese bile en aza indirilebilir.

7.4. Ankara İli Belediye Sınırları İçerisinde Bulunan Anaokullarının Dış Mekan Oyun Alanları Yönünden İncelenmesi

Bu çalışmada yapılan gözlemler sonucunda gerek resmi gerekse özel okul öncesi eğitim kurumlarının çoğunun ihtiyaçlara yeterli cevap veremediği, iç ve dış mekanlarında düzenleme açısından eksiklikler bulunduğu, özellikle dış mekan tasarımına gerekli önemin verilmediği, açık hava oyun alanlarının yok denecek kadar az olduğu ve bu alanların plansız bir şekilde hazırlandığı görülmüştür.

Ankara İli belediye sınırları içinde bulunan anaokullarının dış mekan oyun alanları yönünden incelenmesine yönelik bir çalışmada Dinçer (2000) tarafından yapılmıştır.

Dinçer (2000)' in okul öncesi eğitim kurumlarındaki dışarı oyun alanlarının değerlendirilmesinin yapılması amaçlayan ve bu alanların daha etkin kullanımı için öneriler geliştirmeye yönelik yaptığı araştırmaya Ankara ilindeki 21 resmi ve 67 özel olmak üzere toplam 88 okul öncesi eğitim kurumu yöneticisi katılmıştır.

Dinçer (2000) bu araştırmada üzerinde çalıştığı anaokullarında dışarı oyun alanlarının "etkinlik sınıflandırma", "emniyet ve sağlık", "oyun alanı düzenleme", "oyun yüzeyinin çeşitliliği", "yakın çevre" ve "oyun alanının denetimi ve kullanımı" ile ilgili hedefleri karşılama durumlarını incelemiş ve incelenen okul öncesi eğitim kurumlarının tümünün dışarı oyun alanlarını belirlenen hedefler doğrultusunda geliştirmeleri gerektiğini tespit etmiştir.

8. SONUÇ

Bu çalışmada; okul öncesi eğitim kurumlarında dış mekan düzenlemesi yapılırken dikkat edilmesi gereken hususlar saptanmaya çalışılmıştır. Bu nedenle önce normal gelişim gösteren ve özel eğitime ihtiyaç duyan okul öncesi çağı çocuğunun gelişim evreleri, davranışları, istekleri ve beklentileri belirlenmeye çalışılmıştır. Okul öncesi eğitimin gerekliliği ve çocuk gelişimine etkisi araştırılmış, okul öncesi eğitim kurumları planlanırken hem iç mekan hem de dış mekanda dikkat edilmesi gereken noktalar belirlenmiştir. Dış mekan oyun elemanları ve diğer donatıların taşınması gereken özellikler ile alınması gereken önlemler belirlenmiştir. Açık hava oyun alanında bitkisel tasarım yapılırken, kullanılması uygun olan bitkiler ve bu bitkilerin özellikleri ile kullanılmaması gereken bitkiler ve zararları belirlenmiştir. Oyun alanlarında oluşabilecek kazalara değinilmiş ve alınması gereken önlemler sıralanmıştır.

İnsan gelişiminde en önemli dönem çocukluk dönemine denk gelmektedir. İnsan bu dönemde edindiği bilgi beceri ve deneyimlerle hayata hazırlanmaktadır. Çocukluk dönemi 0-14 yaş arasında kapsamaktadır. Bu dönemin 0-6 yaş arası okul öncesi çağı, 6-14 yaş arası ise ilköğretim çağı olarak ikiye ayrılmaktadır.

Genellikle okul öncesi dönem denildiğinde; çocuğun yaşamının ilköğretime başlamasından önceki bir ya da iki yılı anlaşılmaktadır. "Okul Öncesi Eğitim" deyimi ise daha çok 3-4-5 yaşındaki çocukların düzenli bir programla eğitildikleri kurumlardaki eğitim için kullanılmaktadır (Anonim 1977).

Okul öncesi eğitimin amacı; çocuğun bilişsel, bedensel, duygusal ve sosyal gelişimine katkıda bulunmak, çocuğun topluma verimli ve üretken bir şekilde katılımını sağlamaktır. Bu amaçların başarılı bir şekilde sonuca ulaşması için öncelikle okul öncesi çağı çocuğunun çok iyi tanınması, ihtiyaçlarının bilinmesi gerekmektedir.

Çocuk, bedensel, sosyal ve psikolojik yönden tanınmaya çalışılmalıdır. Bunun için çocuğun gelişim evrelerine dikkat edilmeli, nasıl bir gelişim sergilediği saptanmalı, çocukta uyum ve davranış bozukluklarının olup olmadığı incelenmeli, varsa bunlara ne şekilde çözüm bulunacağı araştırılmalıdır. Ayrıca çocuğun benlik kavramının gelişimine destek vermek amacıyla, çocukta kritik yaşlar saptanmalı, çocukla iletişim kurmanın yolları aranmalı, çocukta güven duygusu oluşturulmalı ve ona sorumluluk duygusu kazandırılmalı, gerektiğinde disiplin uygulamasına gidilmelidir.

Bu çağdaki çocuğun dünyasının büyük bir bölümünü oluşturan oyun kavramı büyük bir titizlikle ele alınmalıdır.

Oyun çocuğa hiç kimsenin öğretemeyeceği konuları kendi deneyimleriyle öğrenmesi yöntemidir (Yavuzer 1992).

Çocuğun oyunları neye göre seçtiği, oyundan kendine ne gibi paylar çıkardığı gözlenmelidir. Oyunun eğitimsel değeri ve iyi edicilik niteliğinin yanında bedensel, toplumsal ve sosyal gelişime büyük katkısı vardır. Bu nedenle çocuk oyunları iyi

8.1. Okul Öncesi Eğitim Kurumlarının İç Mekan Düzenlemesi İle İlgili Öneriler

Özellikle büyük şehirlerde, kadınların da iş hayatına atılmasıyla, çalışan ebeveynlere sahip, ilköğretim çağı öncesi çocukların okul öncesi eğitim kurumlarına devam etmeleri bir nevi zorunluluk halini almıştır. Bu kurumlara devam eden çocuklar, günlerinin büyük bir bölümünü buralarda geçirmekte, başka bir deyişle bu çocukların birincil yaşam ortamları bu kurumlar olmaktadır. Bu nedenle okul öncesi eğitim kurumları ihtiyaçlara cevap verebilecek şekilde düzenlenmeli, çocuklara sağlıklı bir ortam sunulmalıdır.

Genel olarak bir okul öncesi eğitim kurumu bina ve bahçe olmak üzere iki bölüme ayrılmaktadır. Her iki bölümde de düzenleme yapılırken ilk önce çocuğun ihtiyaçları ve beklentileri göz önüne alınmalıdır.

İyi bir anaokulu binası;

- Genellikle tek, en fazla iki katlı, gürültüden uzak, bahçe içinde, trafik tehlikesinden uzakta ve barındırdığı çocuk sayısına göre yeterli büyüklükte olmalıdır.
- Okul öncesi eğitim kurumu sıcak ve hoş görünüşlü olmalıdır. Binanın düzenlenmesi ve renklerin seçiminde çocuklar için rahatlatıcı ve iç açıcı atmosfer yaratacak noktalara dikkat etmek gerekir.
- Binada havalandırma ve ışıklandırmaya özen gösterilmeli, binanın her yanı aynı ısıda olmalı, bina güneye bakmalı, güneşli olmalı ve gün boyunca ışık almalıdır .
- Güvenlik yönünden; binada kullanılacak hiçbir malzemede zehirli madde bulunmamalıdır. Sağlıklı solunum için duvarlarda su bazlı boyalar kullanılmalıdır. Binada kullanılacak tüm malzemeler ateşe dayanıklı olmalıdır.
- Donanım elemanlarının hiçbirinde sert köşeler, çıkıntılı yüzeyler, ayaklar, korunaksız köşeler bulunmamalıdır.
- Yer döşemeleri kaymaz, dayanıklı ve kolay temizlenebilir olmalıdır. Merdiven yerine rampalar kullanılmalıdır.
- Binadaki tüm kapılar, giriş kapısı da dahil olmak üzere dışa açılmalıdır. Binanın hiçbir yerinde eşikler kullanılmamalıdır. Pencere çocukların göz hizasında bulunmalı, kırılmaz cam kullanılmalıdır. Elektrik kablo ve prizleri, çocukların ulaşamayacakları yerlerde ve biçimde tasarlanmalıdır.

8.2. Okul Öncesi Eğitim Kurumlarının Dış Mekan Düzenlemesi İle İlgili Öneriler

Okul öncesi eğitim kurumlarının en önemli bölümlerinden birisi de bahçedir. Açık hava oyunlarında çocuk enerjisini boşaltma olanağı bularak daha mutlu olmakta, oyundan daha fazla zevk almaktadır. Bu nedenle bahçe iyi düzenlenmeli ve donatılmalı, kullanılan oyun materyalleri sağlam ve tehlike yaratmayacak şekilde olmalı, gerektiğinde bakımları yapılmalıdır.

Okul öncesi eğitim kurumlarının dış mekan düzenlemesine ilişkin esaslar şu şekilde sıralanabilir;

- İdeal olarak bir bahçenin genişliği, anaokulu binasının kapladığı alanın en az iki katı büyüklüğünde olmalıdır.
- Bahçede bir kum havuzu, ekime uygun toprak alan, çocukların koşup oynayabileceği çim alanlar ve bisiklet kullanabilecekleri beton yollar bulunmalıdır.
- Açık hava oyun alanı da iç mekan düzenlemesinde olduğu gibi ihtiyaçlara tam olarak cevap vermelidir. Bu alanlardan sınıflara ve tuvaletlere kolayca ulaşım sağlanmalıdır. Bu alanların, dış çevre ile olumsuz etkileri engellemek ve çocuğa koruma sağlamak amacıyla etrafı çevrili olmalıdır.

8.2.1. Dış Mekan Oyun Alanları ve Oyun Materyalleri ile İlgili Öneriler

Dış mekan oyun alanlarında, çocuklara farklı oyun imkanları sunan çim alan, kum, çakıl, toprak gibi değişik döşeme malzemelerine yer verilmeli, tepeler ve çukurlar oluşturularak dinamik bir alan yaratılmalı, bahçe salıncak, kaydırak, tahterevalli, tırmanma ve sallanma aletleri gibi çeşitli oyun elemanlarıyla donatılmalıdır.

Bahçe etkinliklerinin yararlı olabilmesi için yeterli büyüklükte alanın sağlanmasına öncelik verilmelidir. Bahçe etkinlikleri için ayrılan yer dar olursa çocuklar bahçede oynamak istemezler.

Bahçe etkinlikleri için ayrılan yerlerin özellikleri şunlar olmalıdır:

- Hem güneşi gören hem de gölgesi olan bir alanı kapsamalıdır.
- Topların zıplayabileceği, tekerlekli oyuncakların kolayca çekilebileceği ve üç tekerlekli bisikletlerin kolayca yürütülebileceği nitelikte sert zemini yada beton yolları olmalıdır.
- Yerde oynamak, atlamak, takla atmak için de mümkünse, çimle kaplı ya da yumuşak topraklı bir alan bulundurulmalıdır.
- Oyun yeri, pasif eğlence yeri anlamında anlaşılmalıdır. Bu alan aktif ve yaratıcı oyun biçimini teşvik etmelidir.
- Oyun yerleri için mekanik ekipmanlara oranla, oyun için yarım bırakılmış, fakat birbirini tamamlayan elemanlar ve materyaller daha uygundur. Ekipman seçiminde genellikle aktif ve yaratıcı oyunların birinci planda olması gerekir.
- Oyun yerinin dizayn ve ekipmanı özel yaş gruplarının tipik oyunlarına uygun olmalı ve yer ayrımı buna göre düzenlenmelidir.

- Oyun yerlerinin dizaynı farklı oyunların fonksiyonları ve hareketlerini yansıtmalıdır. Alanın bütünü, çeşitli kısımlara ayrılmış yerlerde fonksiyonel ekipmanların kullanılması ve uygun suretle dağılımı şeklinde planlanmalıdır.
- Aktif, fiziksel aktiviteler, pasif veya sakin aktivitelerden ayrılmalıdır. Oyun aletlerinin bulunduğu alanlar, açık alanlar ve kum havuzları çocuk oyun alanlarının farklı kısımlarına yerleştirilmelidir.
- Salıncak, kaydırak gibi kazalara ve yaralanmalara sebebiyet verebilecek oyun aletleri diğerlerinden ayrı tutulmalı, gerektiğinde bir güvenlik çemberi içerisinde yer almalıdır. Kaydıraklar kuzey yönünde, yaz güneşinden korunmuş bir alanda yer almalı, metal kaplama oyun aletleri gölgelendirilmiş alan içinde bulunmalıdır. Kaydırak çıkışları çocuk oyun alanlarının fazla dolu olmayan alanlarına yerleştirilmelidir.
- Engebeli araziler düz arazilerden daha ilgi çekicidir. Tepçer ve çukurlar çocukların oyunlarına hareket kazandırır.
- Renklerin, çocukların yaşantısında önemi büyüktür. Ancak renk kullanımı ustalıkla yapılmalıdır. Özellikle sıcak renkler kullanılmalıdır. Oyun alanlarında bulunan tüm araç ve gereçlerin rengi göze hoş görünmeli, dengeli, orantılı ve uyumlu olmalıdır.
- Popüler, çok kullanılan aletler veya aktiviteler kalabalığın tek bir alanda toplanmasını önlemek için dağıtılmalıdır.
- Aletler yerleştirilirken alanlar arasında görüşü önleyen bariyer bulundurulmamalıdır.
- Çocuk oyun alanlarında planlama yapılırken en küçük yaş grubunun her türlü ihtiyacı göz önünde bulundurulmalıdır. Oyun alanı içindeki yollar zigzaglı olmaktan çok kavisli olmalıdır.
- Alanda bulundurulacak elemanlar çocuk boyutlarına göre yapılmalı, çocuğun yaşına, gelişim özelliklerine, ilgi ve ihtiyaçlarına uygun olmalıdır. Sivri köşeli oyuncaklardan sakınılmalıdır.
- Musluk ya da hortumu olan, su kaynaklarına yakın bir su oyunları köşesi bulunmalıdır.
- Ayrıca öğretmen ve gözetmenler için oyun alanının çeşitli kısımlarında oturma yerlerinin yapılması gerekir.

8.2.2. Dış Mekanda Bitkisel Düzenleme İle İlgili Öneriler

Okul öncesi eğitim kurumlarının dış mekan oyun alanlarında bitkisel düzenlemeye de gerekli önem verilmelidir. Çocuklar bahçede oynarken bir yandan da tabiatı tanıma

fırsatı bulacaklardır. Bu nedenle onlara zengin bir bitki örtüsü ve tanınmaya elverişli bir ortam sunulmalıdır.

Çocuğa tehlikelerden uzak bir çevre sunulabilmesi için kullanılacak bitkilerin çok iyi tanınması gerekmektedir. Gelişigüzel ve uzman olmayan kişiler tarafından yapılmış bir bitkisel düzenleme büyük tehlikeler yaratabilir. Bitkisel düzenleme yapılırken;

- Bitkinin renk, doku, ölçü, biçim, çizgi gibi dendrolojik özelliklerine
- Bitkinin ısı, sıcaklık, nem gibi ekolojik özelliklerine
- Yörenin doğal bitki örtüsüne ve iklimine uygunluğuna
- Planlamanın amacı ve kullanıcının istek ve ihtiyaçlarına
- Etkinlik alanlarında alanın işlevine ve sorunlu alanlarda hangi işleve hizmet edilmesi isteniyorsa o özellikleri taşımasına (sınırlandırma, yükseltme, mekan hissi verme, kontrast, harmoni oluşturma, örtme, engelleme, perdeleme, toprağı tutma vb) dikkat edilmelidir.

Okul öncesi eğitim kurumlarının dış mekan düzenlemesi yapılırken seçilecek bitkilerin bazı özellikleri taşıması gerekmektedir. Bu özellikler şu şekilde sıralanabilir;

- Seçilecek bitkilerin hızlı gelişen, dayanıklı türler olmasına dikkat edilmelidir.
- Bitkisel materyalin bir çok kullanım amacı olmalıdır. Örneğin sık dallı bitkilerle perdeleme yapılarak kamufraj sağlanırken, yüksek boylu geniş taçlı ağaçlarla gölge alan oluşturulabilir. Çalırlar, sarılıcı bitkiler ve yer örtücülerle de alana hareket kazandırılabilir.
- Seçilen bitkilerin zehirli tohum veya meyve taşımalarına dikkat edilmelidir. Dikenli bitkilerin kullanımından kaçınılmalı, dalları tehlike yaratacak biçimde olan ağaçlar kullanılmamalıdır.
- Eğitim kurumlarında en önde gelen problemlerinin başında ise gürültü faktörü gelmektedir. Bitkiler gürültünün etkisini tamamen olmasa da kısmen kamufle etmektedir. Bunun için, gürültüyü önleme etkileri fazla olan bitkiler seçilmelidir. Toprak seviyesinden taç kısmına kadar kademeli bir şekilde birbiri üzerine gelişen şemsiye formlu, pullu yapraklı ağaç, çalırlar, çevrelerinde geniş açıklıklar kalmayacak şekilde dikilmeli, bitkiler, iç kısımlarında da gövdenin altından taca kadar yapraklanma ve dallanma gösteren türden seçilmeli, sayet yeterli saha varsa, belirli bir genişlikte çok sayıda şeritler halinde dikim yapılmalı, böylece gürültüye karşı en etkin derinlik sağlanmalıdır.
- Dikenli bitkiler ile kaygan bir yüzey oluşturabilecek tohum ve meyve dökücü bitkiler, potansiyel tehlikeli bitkiler olduklarından yaya yollarından uzak

tutulmalıdır. Bitkilerin dallarının yaya yollarını engellemesi sağlanmalıdır. Bunun için ya geçişi engellemeyecek şekilde yaya yollarından yeterli uzaklığa dikilmeli ya da yeterli ve düzenli bakım ve budama yapılmalıdır.

- Bitkisel düzenleme yapılırken yüksek boylu, geniş taçlı ağaçların gölge yapma, her dem yeşil ağaçların rüzgar önleme, çalıların alanları ayırma ve perdeleme etkilerinden yararlanılır. Yer örtücüler, özellikle de çim alanlar çocukların düşüp yuvarlanabileceği yumuşak bir oyun alanı sunarken, değişik renkteki çiçekler de çocuklara hareket kazandırıcı etki yapabilir. Oyun alanlarında bitkisel düzenleme yapılırken zehirli meyve ve çiçek içeren bitkilerle, dikenli, yırtıcı çalıların kullanılmamasına dikkat edilmelidir.
- Güvenlik açısından; yaş gruplarına göre çocuğun hareket isteğinin ve donanımın nitelik ve niceliğinin belirlenmesi, farklı yaş grupları arasında akıcı mekan kullanımına olanak sağlaması, yerel iklim koşullarının göz önüne alınması, ortamda zehirlenme ya da alerjik reaksiyonlar gibi sorunlara yol açabilen toksik bitkilerin bulunmaması ve trafik güvenliğinin sağlanması, dikkate alınması gereken başlıca tasarım ve planlama kriterleridir.

Açık hava oyun alanlarında bitkisel ve yapısal gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra periyodik bakımlarının da yapılması gerekmektedir. Çocuklar çok hareketli oldukları için oyun alanlarında kazaların oluşması kaçınılmazdır. Oyun alanlarında oluşan kazalarda meydana gelen yaralanmaların büyük bölümünü çarpışma ve düşme sonucu oluşan yaralanmalar oluşturmaktadır. Bu kazalar ve yaralanmalar tamamen ortadan kaldırılamasa da en aza indirmek mümkündür. Bunun için hareketli ve pasif oyun alanları birbirinden ayrılmalı, salıncak, tahterevalli, gibi hareketli oyun aletlerinin çevreleri güvenlik çemberiyle kuşatılmalı, düşme sonucu ağır yaralanmaları engellemek için tüm oyun elemanlarının oturma alanı ve çevresinde esnek malzeme ile zemin oluşturulmalıdır. Bütün oyun elemanlarının periyodik bakımları yapılmalı, eskiyen, çürüyen, kırılan elemanlar alandan uzaklaştırılmalıdır.

Bu tez çalışması sonucunda görülmüştür ki; okul öncesi eğitim kurumları çocuk gelişimi için çok önemlidir. Fakat bu kurumların iç ve dış mekan düzenlemesine gerekli önem verilmemektedir. Çocukların sağlıklı bir birey olarak yetişmesi için sağlıklı ve eğitici ortamlarda bulunmaları gerekmektedir. Bu nedenle okul öncesi eğitim kurumlarının iç ve dış mekanları planlanırken eğitimciler, psikologlar, mimarlar, şehir bölge plancılar ve peyzaj mimarları ortaklaşa bir çalışmayla en verimli sonuca ulaşabilirler.

KAYNAKLAR

- Anonim, 1977. Okulöncesi Eğitim. Türkiye'de Okulöncesi Eğitimin Tarihsel Gelişimi ve Bugünkü Durumu. M.E.B. Mesleki ve Teknik Öğretim Müsteşarlığı Raporu. UNESCO Türkiye Milli Komisyonu. Ankara.
- Anonim, 1983a. Okulöncesi Eğitim ve Sorunları. Türk Eğitim Derneği VII. Eğitim Toplantısı. Bilim dizisi No:7, Ankara.
- Anonim, 1983b. Milli Eğitim Temel Kanunu. Resmi Gazete, 18.06.1983 tarih ve 18018 sayı.
- Anonim, 1995. Gartenstraucher. Royal Smeets Offset B.V., NL- Weert.
- Anonim. 1998. 9. Ulaştırma Şurası. Karayolu Ulaştırması Komisyon Raporu. T.C. Ulaştırma Bakanlığı. Ankara.
- Anonim, 2000. Dündar Çevre Tasarım Uygulama San. ve Tic. LTD. ŞTİ. 2000-2001 Ürün Katoloğu, Ankara.
- Anonim, 2002a. Karınca Oyuncak Sanayi Taahhüt Tic. LTD.ŞTİ Ürün Katoloğu, Ankara.
- Anonim, 2002b. Afacan Range Ürün Katoloğu.
- Aral, N., Kandır, A., Yaşar, M.C., 1981. Okul Öncesi Eğitim ve Anasınıfı Programları. Öğretmen Rehber Kitabı, YA-PA Yayınları, İstanbul.
- Başal, M., Memlük, Y., Yılmaz, O., Kurum, E., 1997. Peyzaj Konstrüksiyonu. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları:1484, Ankara.
- Cantekinler, S., Çağdaş, A., Şen, S., Akyürek, T., Albayrak, H., 1996. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Ders Notları. Selçuk Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesini Yaşatma ve Geliştirme Vakfı, Yayın No: 14, Konya.
- Carstens, D.Y., 1985. Site planing and design for the elderly. Issues, guidelines and alternatives. Van Nostrand Reinhold. New York.
- Dinçer, Ç., 2000. Okulöncesi Eğitim Kurumlarındaki Dışarı Oyun Alanlarının Değerlendirilmesi. K.T.Ü. Fatih Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü VIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Bilimsel Çalışmaları. Cilt 1, Trabzon.
- Dönmez, N.B., 1986. Fiziksel Özürlü Çocuklar İçin Eğitimsel Görüşler. Özürlü Çocuklar ve Eğitimleri. H.Ü. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü, Ankara.
- Dudek, M., 2000. Kindergarten Architecture. Space for the imagination. Spon press.
- Erel, E., 2000. Eğitim Kurumlarında Peyzaj Planlama ve Tasarımı. A.Ü.Z.F. Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Y.Lisans Semineri(basılmamış), Ankara.
- Erel, E., 2001. Türkiye'deki İlköğretim Okul Bahçelerinde Peyzaj Planlama ve Tasarım İlkelerinin Saptanması. A.Ü.Z.F. Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Y.Lisans Tezi (basılmamış), Ankara.
- Göka, E., 1997. Çocuk ve Çevre. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara.
- Gönen, E., Özgen, Ö., Ufuk, H., 1998. Tüketim Ergonomisi Açısından Oyuncaklar, Oyun Alanları ve Eğlence Parkları. 6. Ergonomi Kongresi, Milli Produktivite Merkezi Yayınları, No:622, Ankara.
- Güneysu, S., 1986. Özel Eğitim Gerektiren Çocukların Gereksinimleri. Özürlü Çocuklar ve Eğitimleri. H.Ü. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü, Ankara.
- Jersild, A., 1972. Çocuk Psikolojisi. A-*.Ü.E.F. Yayınları No: 22, Cilt:2, Ankara.
- Kalemci, F., 1998. Okulöncesi Eğitim Kurumlarının Çevre Düzenlemesi ve Çalışan Eğitimci Personelin Nitelikleri Yönünden İncelenmesi. Aydoğdu Ofset, Ankara.

- Kalınkara, V. 2001. I. Ulusal yaşlılık kongresi (10-11 Ekim 2001). Yenimahalle Belediyesi Yaşlı Sorunları Derneği, Ankara.
- Kantarcioglu, S., 1992. Anaokulunda Eğitim. M.E.B. Yayınları, Öğretmen Kitapları Dizisi:185. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Koçulu, H. 1983. S. ve S.Y.B. Ankara Seyranbağları Yaşlılar Huzurevi çevresi peyzaj planlaması üzerine araştırma. A.Ü.Z.F. Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Lisans Tezi(basılmamış), Ankara.
- Koçyigit, D., 1976. Ankara Kenti'ndeki Çocuk Oyun Alanlarının Düzenleme ve Oyun Aletleri Yönünden Eleştirisi ile Yeni Oyun Aletlerinin Geliştirilmesi. A.Ü.Z.F. Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Mezuniyet Tezi(basılmamış), Ankara.
- Mangır, M., Aktaş, Y., 1993. Çocuğun Gelişiminde Oyunun Önemi. Yaşadıkça Eğitim Dergisi, Sayı: 26, YA-PA Yayınları, İstanbul.
- Montessori, M., 1992. The Secret of Childhood. (Çeviren: Güler Yücel) Çocuk Eğitimi "Montessori Metodu". Özgür Yayın Dağıtım, İstanbul.
- Özhelvacı, E. ve Özer, H., 1997. Çocuk Bahçeleri ve Oyun Alanları Üzerine Bir Araştırma. A.Ü.Z.F. Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Diploma Tezi (basılmamış), Ankara.
- Özsoy, Y., Özyürek, M., Eripek, S., 1998. Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar. "Özel Eğitime Giriş". Karatepe Yayınları, Ankara.
- Poyraz, H., 1999. Okul Öncesi Dönemde Oyun ve Oyuncak. Anı Yayıncılık, Ankara.
- Sel, R., 1976. Anaokulunda Oyun. Kadioğlu Matbaası, Ankara.
- Sükan, Z., 1983. Okulöncesi Etkinlikleri, Türkiye'de Okulöncesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Projesi. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Şener, E. 2001. SHÇEK Ankara Seyranbağları Huzurevi çevresi peyzaj planlaması üzerine bir araştırma, peyzaj planlama projeleri ve proje raporları. A.Ü.Z.F. Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Lisans tezi(basılmamış), Ankara.
- Turan, E.Ö. ve Turan, M., 1998. Okulöncesi Eğitim Kurumlarının Fiziksel Koşullarının Ergonomik Yönden Değerlendirilmesi. 6. Ergonomi Kongresi, Milli Produktivite Merkezi Yayınları No: 622, Ankara.
- Yavuzer, H., 1992. Çocuk Psikolojisi. Evrim Matbaacılık, İstanbul.

ÖZGEÇMİŞ

1979 yılında Ankara'da doğdu. İlk, orta, lise öğrenimini 1996 yılında Ankara'da tamamladı. Aynı yıl girdiği Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı bölümünden 2000 yılında Peyzaj Mimarı unvanıyla mezun oldu.

2000 yılında Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı'nda yüksek lisans öğrenimine başladı. Halen Erciyes Üniversitesi Rektörlüğü'nde memur olarak görev yapmaktadır.